

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1916.

Andra kammaren.

Nr 93.

Onsdagen den 7 juni.

Kl. 1 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 31 nästlidna maj och den 1 innevarande juni.

§ 2.

Statsutskottets memorial nr 148—150, som nu föredrogos, bordlades åter.

§ 3.

Vid härpå skedd föredragning av bevillningsutskottets memorial, nr 41, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 40 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt, dels ock i ämnet väckta motioner blevo de i detta memorial föreslagna voteringspropositionerna av kammaren godkända.

§ 4.

Härefter föredrogos, men blevo ånyo lagda på bordet bevillningsutskottets betänkande nr 42, lagutskottets memorial nr 49, jordbruksutskottets memorial nr 101 och särskilda utskottets memorial nr 6.

§ 5.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget konstitutionsutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av dels väckta motioner om ändring i gällande bestämmelser angående kommunal rösträtt, dels väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande av allmän och lika komunal rösträtt för såväl män som kvinnor m. m.

Om den kommunala rösträtten.

Till konstitutionsutskottets behandling hade hänvisats två likalydande motioner, nämligen nr 76 i första kammaren, av herr *Kvarnzelius m. fl.*, och nr 144 i andra kammaren, av herr *Eden m. fl.*, uti vilka motioner hemställdes

Om den kom-
munala röst-
rätten.
(Forts.)

1:o) att riksdagen måtte för sin del antaga i motionerna intagna förslag till

a) lag om ändrad lydelse av §§ 8—10 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862;

b) lag om ändrad lydelse av §§ 9 och 10 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862; och

c) lag om ändrad lydelse av §§ 7 och 8 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862;

2:o) att riksdagen likaledes måtte för sin del antaga i motionerna intaget förslag till

lag om ändrad lydelse av § 5 mom. 1 i förordningen om landsting den 21 mars 1862;

3:o) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i gällande kommunalförfattningar, att den tid, under vilken obetalda kommunalutskylder medförde förlust av kommunal rösträtt, begränsades enligt i huvudsak samma grunder, som vore bestämda i fråga om den politiska rösträtten; samt

4:o) att riksdagen likaledes måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i gällande kommunalförfattningar, att den nuvarande kommunala röstskalan avskaffades och ersattes med bestämmelser, enligt vilka var och en, som betalade skatt till kommunen, skulle äga en röst, ävensom till de ändringar i övrigt i nämnda författningar, som i anslutning till vad i motionerna anförts ansåges böra i sammanhang härmed komma till stånd.

Vidare hade herr *Hallén m. fl.* i en ävenledes inom andra kamaren väckt motion, nr 57, hemställt,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det Kungl. Maj:t måtte låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i nu gällande förordningar angående kommunalstyrelse på landet, i stad och i Stockholm, liksom ock i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd, att den kommunala rösträtten komme att byggas på grundval av allmän och lika rösträtt för såväl män som kvinnor; samt

att riksdagen intill dess dylikt förslag kunde bliva genomfört, för sin del ville antaga åtskilliga i motionen angivna förändringar av vissa paragrafer i följande kommunala författningar, nämligen:

förordningen om kommunalstyrelse på landet;

förordningen om kommunalstyrelse i stad;

förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm;

förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd;

förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm; samt

förordningen om landsting.

Utskottet hemställde,

1:o) att riksdagen med bifall till herr Kvarnzelius' m. fl. och herr Edéns m. fl. motioner måtte för sin del antaga följande förslag till

a) *Lag om ändrad lydelse av §§ 8—10 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.*

Härigenom förordnas, att §§ 8—10 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 8.

Envar myndig, välfrejdad svensk undersåte — — — överläggningar och beslut.

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes.

§ 9.

För fastighet, som innehaves av lantbo eller arrendator, röstar innehavaren.

För oskiftat dödsbo, däri allenast en myndig delägare finnes, utövas rösträtten av denne. Äro i boet flera myndiga delägare, må de utse ett ombud att å kommunalstämma för boet talan föra.

För näring — — — må ej röstas.

§ 10.

Mom. 1. I överläggningar och beslut, som angå ärenden, gemensamma för hela kommunen, deltaga samtliga i kommunen röstberättigade.

Mom. 2. Angår ärende endast i mantal satt jord, tillkommer talan och rösträtt allenast dem, som sådan jord innehava.

I ärende, som nu sägs, tillkomma talan och rösträtt jämväl omyndig, bolag och oskiftat dödsbo.

För omyndig röstar förmyndaren eller, där flera äro förmyndare, den som dessa bland sig utse.

Ej må för samfälld egendom mer än en person talan föra. För bolag må bolaget eller dess styrelse och för oskiftat bo delägarna i boet ombud utse.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1917.

b) *Lag om ändrad lydelse av §§ 9 och 10 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862.*

Härigenom förordnas, att §§ 9 och 10 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 9.

Envar myndig, välfrejdad svensk undersåte — — — oguldna statsutskylder, är med den i § 10 stadgade inskränkning berättigad att — — — stadens medlemmar förbehållna.

Om den kommunala rösträtten.

(Forts.)

Om den kommunala rösträtten.

(Forts.)

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes.

§ 10.

För oskiftat dödsbo, däri allenast en myndig delägare finnes, utövas rösträtten av denne. Äro i boet flera myndiga delägare, må de utse ett ombud att vid allmän rådstuga för boet talan föra.

För näring eller — — — må ej röstas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1917.

c) *Lag om ändrad lydelse av §§ 7 och 8 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.*

Härigenom förordnas, att §§ 7 och 8 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 7.

Envar myndig, välfrejdad svensk undersåte — — — oguldna stadsutskylder, är, med den i § 8 mom. 1 stadgade inskränkning, berättigad att i val av stadsfullmäktige deltaga.

Enahanda rättighet tillkommer oskiftat dödsbo, däri myndig delägare finnes.

§ 8.

Mom. 1. För oskiftat dödsbo, däri allenast en myndig delägare finnes, utövas rösträtten av denne. Är i boet flera myndiga delägare, må de utse ett ombud att vid valet för boet rösträtt utöva.

För näring eller — — — må ej röstas.

Mom. 2. Röstägande är berättigad — — — vittnens underskrift bestyrkt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1917.

2:o) att riksdagen med bifall till förutnämnda motioner likaledes måtte för sin del antaga följande förslag till

Lag om ändrad lydelse av § 5 mom. 1 i förordningen om lands- ting den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att § 5 mom. 1 i förordningen om lands- ting den 21 mars 1862 skall erhålla följande ändrade lydelse:

§ 5.

Rätt att deltaga i landstingsmannaval tillkommer inom den kommun, där han är mantalsskriven, envar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1917.

3:o) att riksdagen med bifall till förutnämnda motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i gällande kommunalförfattningar, att den

tid, under vilken obetalda kommunalutskylder medförde förlust av kommunal rösträtt, begränsades enligt i huvudsak samma grunder, som vore bestämda i fråga om den politiska rösträtten;

4:o) att riksdagen med bifall till förutnämnda motioner likaledes måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i gällande kommunalförfattningar, att den nuvarande kommunala röstskalan avskaffades och ersattes med bestämmelser, enligt vilka var och en, som betalade skatt till kommunen, skulle äga en röst, ävensom till de ändringar i övrigt i nämnda författningar, som i anslutning till vad i motionerna anförts ansågs böra i sammanhang härmed komma till stånd;

5:o) att herr Halléns m. fl. motion, i vad den avsåge sådan ändring i landstingsförordningen § 10, att kvinna skulle bliva valbar till landsting, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

6:o) att riksdagen med anledning av herr Halléns m. fl. motion måtte för sin del besluta följande ändrade lydelse av § 24 i förordningen om landsting:

§ 24.

Landstingsman eller suppleant åtnjuter av landstingets medel i dagtraktamente under landstingets möte sex kronor ävensom ersättning för resekostnaden fram och åter beräknad efter skjutslega för en häst, där icke järnväg är att tillgå eller ångbåtslägenhet begagnas, men efter avgiften i andra klassens vagn på järnväg, där sådan finnes, och för en hyttplats eller, när hyttplats ej förekommer, en sängsplats på ångfartyg, där resan såmedelst sker; samt

7:o) att herr Halléns m. fl. motion, i vad den ej blivit genom utskottets hemställan under punkt 1:o)—6:o) besvarad, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade emellertid avgivits beträffande utskottets hemställan

vid *punkterna 1:o)—4:o)*:

av herrar *Clason, Bellinder, K. J. Ekman, von Geijer, von Mentzer, Meurling, Räf, Hildebrand, Karlsson* i Mo och *Gustafsson* i Bränsta, vilka inom utskottet yrkat avslag å utskottets hemställan i nämnda punkter;

vid *punkten 5:o)*:

av herrar *Edén, Hellberg, Olof Olsson, Stadener, von Zweigbergk, Larsson* i Västerås, *Waldén, Hallén, Kropp* och *Janson* i Bråten, vilka yrkat, att utskottet måtte hemställa, att riksdagen med bifall till herr Halléns m. fl. motion i denna del, måtte för sin del besluta följande ändrade lydelse av § 10 i förordningen om landsting:

§ 10.

Valbar till landstingsman är envar inom landstingsområdet röstberättigad man eller kvinna, som uppnått tjugufem års ålder.

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

Landstingsman kan ej vara:

a), b), c) och d) (lika med nuvarande bestämmelser).

Gift kvinna, som är röstberättigad, vare ej på den grund, att hon står under mannens målsmanskap, obehörig att utöva uppdrag, varom nu är fråga.

För valbarhet till suppleant erfordras samma egenskaper som för valbarhet till landstingsman.

Landstingsman eller suppleant må ej kunna uppdraget sig avsäga såvida han ej i fyra år tjänstgjort såsom landstingsman eller uppnått 60 års ålder eller eljest uppgiver hinder, som av landstinget godkännes.

Väljes kvinna till landstingsman eller suppleant. äger hon när som helst avsäga sig uppdraget:

vid punkten 6:o):

av herrar *Clason, Bellinder, K. J. Ekman, von Geijer, von Mentzer, Meurling* och *Hildebrand*. som yrkat avslag å utskottets i punkten gjorda hemställan; samt

vid punkten 7:o):

av herrar *Olof Olsson, Larsson* i Västerås, *Waldén, Hallén* och *Kropp*.

Sedan *punkterna 1:o)—4:o)* föredragits. gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr *Hildebrand*, som anförde: Herr talman, mina herrar! Såsom herrarna torde hava sett av konstitutionsutskottets utlåtande, så har utskottet delats i två halvor, och lotten har gynnat vänsterhalvan, så att dess medlemmar hava bestämt utskottets utlåtande, under det att högermännen reserverat sig. Nu har ju redan första kammaren godtagit reservationen; frågan är för denna gång fallen, och det kan därför icke vara någon anledning, synes det mig, att här få upp någon synnerligen långvarig debatt. Jag vill nu yttra mig ytterligt kort för att möjligen, beroende på hur debatten utvecklar sig, senare få återkomma, om så skulle erfordras.

Det är ett par punkter här, som synas mig vara mycket oklara, men som äro av synnerligen stor betydelse för frågans läge både här i kammaren och ute bland folket. Dessa punkter synas mig äga den stora betydelse och vikt, att jag tillåter mig att utforma ett par direkta spörsmål, i förhoppning att någon från den andra sidan måtte upptaga dem till besvarande.

Jag vill då först fästa mig vid den tvära omkastning i uppfattning från det liberala partiets sida, som man märker. då man jämför vad flertalet liberaler ansågo sig kunna i utskott och kammare gå med på år 1912 och vad de nu uttalat år 1916. I bilagorna till konstitutionsutskottets utlåtande sidan 8 redogöres för konstitutionsutskottets utlåtande år 1912 i dessa frågor. Då låg saken så, att flertalet liberaler inom konstitutionsutskottet voro med om att avvisa, att riksdagen toge itu med en omläggning av den kommunala

rösträtten ens i skrivelseform. Konstitutionsutskottets nuvarande ärade ordförande och även andra framstående liberaler voro med om följande uttalande (refererat efter historiken i bilagan): »Innan något gjordes i nu ifrågavarande avseende, torde först böra avvaktas resultatet av den omläggning av den kommunala beskattningen, som för närvarande vore föremål för sakkunnig prövning. Jämväl borde en mera genomgripande reform av den kommunala rösträtten vara förenad med en revision av kommunalförordningarna i olika riktningar, såsom ifråga om de kommunala myndigheternas kompetens och ställning i förhållande till statsmyndigheten, i syfte av verksam kontroll över beskattning och utgifter och mera dylikt.» — Det vill säga, att den liberala ledningen och flertalet liberaler här i riksdagen år 1912 ansågo, att man icke kunde gå till en omläggning av den kommunala rösträtten, utan att man toge itu med frågan om de kommunala myndigheternas kompetens och ställning i förhållande till statsmyndigheterna, i syfte att, om en rubbning skulle ske, det skulle bli en verksam kontroll över beskattningen och utgifter med mera dylikt. Detta uttalande innebär, att enligt dåvarande ledande liberalers uppfattning borde en omläggning av den kommunala rösträtten icke ske utan *en inskränkning av den kommunala självstyrelsen*, ty på någonting annat kan icke detta uttalande om de kommunala myndigheternas kompetens och ställning i förhållande till statsmyndigheterna peka.

Går man nu till årets liberala motioner och till detta utskotts-
betänkande, så möter man en helt annan uppfattning. Jag vill då hänvisa till sidan 26 längst ner i utskottets utlåtande. Där hänvisas till att de liberala motionärerna tänkt sig, att någonting möjligen skulle behöva vidtagas för att förekomma omogna eller överrumplande beslut. Där står det: »särskilt i de kommuner som behandla sina angelägenheter omedelbart vid kommunalstämma borde åtgärder vidtagas för att förekomma omogna eller överrumplande beslut, när det är fråga om ärenden av synnerlig vikt, såsom stora anslagsfrågor och väsentligt höjd uttaxering». Såsom exempel på möjliga åtgärder av denna art nämnas bestämmelser om förlängning av den tid, under vilken dylika förslag skola ha varit framlagda, innan de kunna å stämman behandlas, eller om krav på visst antal deltagare i stämman och så vidare. — Så kommer den principiellt viktiga satsen, att någon begränsning av den hävdvunna kommunala självstyrelsen dock av motionärerna ej ansåges böra ifrågakomma.

Detta uttalande går i diametralt motsatt riktning mot uttalandet år 1912, och jag tillåter mig att framställa den frågan: vad är det, som kan förklara denna synnerligen uppseendeväckande omsvängning? Förklaringen kan icke sökas i något riksdagspolitiskt förhållande, ty detta ligger vid sidan av frågan om första kammarens ställning i vår författning. Det rör sig endast om, hur man bäst skall kunna ordna kommunernas självbestämmanderätt och statens kontroll över kommunerna. Det är således en rent kommunalpolitisk del av spörsmålet som det gäller, och det skulle vara av mycket stort intresse att få besked om anledningen till omkastningen.

Det är en annan punkt, som synes mig äga lika, ja kanske ännu

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

Om den kom-
munnala röst-
rätten.
(Forts.)

större betydelse. Om man jämför socialdemokraternas motion och liberalernas motion till innevarande års riksdag, så finner man, att socialdemokraterna vilja gå vägen rätt fram till både lika och allmän rösträtt. Däremot vilja liberalerna i huvudsak stanna vid den nuvarande kommunala valmanskåren men med den ändring, att rösträtten skulle bli lika, det vill säga att den graderade röstskalan skulle borttagas. Jag vet, att det är många liberaler, som anse sig kunna gå med på den lika rösträtten, men som bestämt motsätta sig — och det torde vara de flesta — den allmänna rösträtten. Nu undrar jag, huru herrar liberaler uppfattat frågans utveckling. Vad sker, om den graderade skalan borttages och vi få lika rösträtt? Det finnes då inte minsta tvivel om, att första kammaren skulle få en fullkomligt ändrad sammansättning. Men om första kammaren skulle i hög grad radikaliseras, var funnes då den makt som skulle kunna hindra, att riksdagen efter godtagande först av den lika kommunala rösträtten mycket snart ginge över till allmän kommunal rösträtt?

Det är en märklig socialdemokratisk principreservation fästad till utskottets utlåtande, där socialdemokraterna förklara, att de av praktiska skäl *ej denna gång* vid frågans avgörande i utskottet vidblivit sitt yrkande, men att de ha förbehållit sig sin rätt att vid kommande tillfälle åter framföra sina krav. Här har man reformsträvanden efter två linjer, dels socialdemokraternas krav på både lika och allmän rösträtt, vilket krav de ha framfört år efter år med stor konsekvens, och om vilket dessa reservanter säga, att även om de skulle få lika rösträtt genomförd, så förbehålla de sig fortfarande rätten att framföra kravet på allmän rösträtt. Så hava vi den liberala reformvägen. I den ingår att man skulle ha lika kommunal rösträtt, men visst icke allmän. När man då iakttar den liberala omsvängningen från 1912 till 1916 och tänker sig, att vi skola få lika rösträtt, tänker sig, att första kammaren radikaliseras och socialdemokraterna komma år efter år med krav på allmän rösträtt, ja, då undrar jag om icke ändå var och en, som vill tänka sig in i frågan, måste erkänna, att den lika kommunala rösträtten endast är ett första steg fram till allmän kommunal rösträtt, och att ett bifall till det liberala yrkandet endast banar väg fram till vad socialdemokraterna kräva.

Mitt andra spörsmål skulle därför kunna utformas ungefär så: vilja herrar liberaler ej se, att ett genomförande av deras förslag banar väg för socialdemokraternas allmänna rösträtt? Eller våga de måhända att öppet vidgå detta?

Vidare yttrade

Herr Edén: Herr talman! Jag kan icke undgå att anmärka, att den inledning, som den senaste årade talaren gav åt diskussionen av den viktiga kommunala rösträttsfrågan, en smula förvånar mig. Hela denna inledning bestod uti att han såsom en magister framställde ett par frågor till de liberala skolgossarna inom kammaren att av dem besvaras, naturligtvis ett par kuggfrå-

gor, det är ju självklart, men i alla fall ingenting annat än frågor. Jag skulle dock tro att denna sak är av den beskaffenhet, att man hade kunnat vänta, att den ärade talaren något hade ägnat sig åt att också utveckla sin egen och sitt partis syn på densamma. Såvitt vi nu kunna döma har herr Hildebrand icke velat, jag vågar väl icke säga icke kunnat, giva någonting i den vägen, och kammaren står rent av i detta ögonblick i tvivel om huruvida herr Hildebrand egentligen är emot eller för utskottets utlåtande om den lika kommunala rösträtten, eftersom hans yttrande slutade utan något yrkande. Emellertid skall jag gärna svara på herr Hildebrands frågor. Han må bara ursäkta, att jag icke riktigt kan inskränka mig till att svara på de frågorna, utan får lov att i detta sammanhang gå in något även på saksäl, trots den sena tidpunkt, vid vilken vi stå, och trots den ganska förklarliga olusten hos denna kammare, att nu taga upp någon större principdebatt, — en olust som är så mycket mer förklarlig därför att ju den kommunala rösträtten blivit debatterad under ett halvt år och mera ute i landet.

Jag skall först påminna om att uti de punkter av konstitutionsutskottets utlåtande, som nu blivit föredragna, ingå tre stycken, som kunna sägas i huvudsak ansluta sig till den nuvarande kommunala rösträttsordningen och endast betyda vissa detaljreformer i densamma.

Dessa tre punkter äro yrkandet om avskaffande av alla operosliga röster, yrkandet om att vid landstingsval ingen får ha rösträtt annat än i den kommun, där han är bosatt, och slutligen yrkandet om att preskriptionstiden i fråga om kommunalutskylternas inverkan på den kommunala rösträtten skall begränsas så, att kommunal rösträtt icke förloras för utskylder, som äro obetalta för längre tid tillbaka än tre år. Jag endast omnämner dessa mindre reformförslag. De ha många gånger förut diskuterats här i kammaren och det torde icke vara behöfligt att nu på nytt utveckla dem. Jag kan nöja mig med att i alla dessa punkter rätt och slätt yrka bifall till utskottets hemställan.

Men huvudfrågan är alldeles givet den som behandlas i fjärde punkten, där ifrån utskottets samlade vänster framföres principen om lika rösträtt i kommunerna, lika rösträtt på grundval av kommunal skatteplikt såsom nu. Det torde böra erinras, att hela denna princip om den lika rösträtten, såsom så många gånger förut har blivit sagt och såsom nu blivit ytterligare belyst i den bilaga, som åtföljer utskottsbetänkandet att denna princip om den lika rösträtten alls icke är något nytt uti svensk politik. Redan omedelbart efter våra nuvarande kommunalagars tillkomst blevo medlemmar av den dåvarande andra kammaren åren 1867—68 på det klara med, att den penningsskala, som nyss blivit införd, icke motsvarade, vad man kände sig ha rätt att fordra i rättvisans och den medborgerliga jämlikhetens namn. Redan då kommo yrkanden fram om lika rösträtt och det från både stads- och landsrepresentanter. Att denna tanke icke kom

Om den kommunala rösträtten.
(Forts)

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

att spela någon större roll under följande årtionden, berodde utan tvivel egentligen därpå, att striden mot den införda röstskalan då måste koncentrera sig på en punkt, där det syntes mera möjligt och mest angeläget att snart komma till ett resultat, nämligen den att åtminstone begränsa på höjden röstskalans verkningar och sålunda häva det envälde inom kommunerna, som i själva verket utövades isynnerhet av de stora bolagen men även av vissa stora jorddrottningar på landet. Emellertid har den tanken, att lika rösträtt dock var den enda riktiga principen, aldrig någonsin kunnat trängas ut ur medvetandet, och jag ber särskilt att få fastslå, att när till sist år 1907 den dåvarande regeringen tog upp den kommunala rösträttsfrågan i sammanhang med problemet om den politiska rösträtten till andra kammaren, så sades från det liberala partiet uttryckligen ifrån, att man icke band sig vid den lösning som då gavs, att man tog den, därför att ingenting bättre stod att få, men att man förbehöll sig fria händer att ytterligare nedskryva eller avskaffa de begränsningar och graderingar, som blevo kvar.

Sedan inträffade det, att frågan väcktes från annat håll mycket snart, omedelbart efter det att 1909 års representationsreform blivit genomförd. Det var vid 1912 års riksdag, som den togs upp, genom motion från socialdemokratiska gruppen. Vid det tillfället avgav det dåvarande konstitutionsutskottet det utlåtande, till vilket herr Hildebrand nyss har hänvisat. I detta utlåtande förekommer — jag ber att få stryka under även detta — icke någon bestämd principförklaring, att man icke kunde vara med om den lika rösträtten, men väl uttalades där betänksamhet mot att gå med på den lika rösträtten just då, och utskottet framhöll vissa synpunkter, som borde komma i betraktande vid behandlingen av problemet om en ändring av den kommunala rösträtten. Herrarna torde observera, att detta i själva verket var det första året efter det att de nya rösträttsbestämmelserna hade trätt i kraft. Man saknade erfarenhet i större utsträckning, om hur de skulle komma att verka, man saknade också erfarenhet om, i vad mån den nya rösträttsordningen skulle komma att inverka på kommunernas övriga förvaltning, och man ville därför med den naturliga betänksamhet, som jag har omnämnt lägga saken så, att det borde prövas, huruvida en ytterligare ändring kunde böra medföra även jämkningar på andra områden, t. ex. ifråga om kommunernas ställning till statsmyndigheterna.

Nu ha emellertid många år gått sedan 1909, och de åren hava lärt åtminstone oss liberala mycket, fastän jag beklagar, att de icke synes hava lärt herr Hildebrand något på detta område. Vi hava bland annat lärt oss, att den utsträckning av de mindre skattebetalarnas kommunala rösträtt, den utsträckning av deras möjligheter att göra sig gällande inom kommunerna, som genomförts genom 1907—09 års förändring, på intet sätt vållat någon risk för ett lugnt kommunalarbete, att detta infogande av förut faktiskt nästan rösträttslösa element — jag me-

nar naturligtvis genom sin betydelselöshet rösträttslösa — icke alls har rubbat den lugna gången av arbetet inom kommunerna, att de nya elementen hava visat sig lika väl som de gamla intresserade för en sparsam och sund kommunal hushållning, och att således hela förändringen har försiggått utan några större slitningar. Det bör då icke vara så oförklarligt, som herr Hildebrand ville göra det, att en sådan erfarenhet också har börjat rubba den tankegång, på vilken man var inne år 1912, nämligen att en ytterligare förändring på den kommunala rösträttsens område skulle kunna kräva ökade garantier, som kunde inverka på självstyrelsens princip. För mig ligger saken så, att allt vad vi sett under dessa år pekar i motsatt riktning, och jag erkänner mycket gärna, att jag i det väsentliga frångått den försiktighet som jag på denna punkt iakttog år 1912, just på grund av vad de mellanliggande åren hava lärt mig. Men därtill kommer också en annan viktig omständighet, som är påpekad i den liberala motionen och berörd i utlåtandet men förbigången av herr Hildebrand. Sedan dess har man börjat på att göra vissa beräkningar över vad verkningarna skulle bli av den lika rösträtten. Beräkningarna äro naturligtvis icke fullständiga och kunna icke bli det, då de äro gjorda endast på enskild väg. Men så mycket har dock kommit fram, exempelvis genom doktor David Bergströms bekanta broschyr, att den lika rösträtten på intet sätt skulle medföra någon revolutionerande verkan på läget inom kommunerna, om man nämligen mäter detta läge efter de motsättningar, som finnas mellan de olika samhällsåskådningarna, d. v. s. de olika politiska riktningarna. Vissa förskjutningar skulle inträffa, men det blir icke mer än förskjutningar, och i själva verket bli de jämförelsevis så pass ringa, att vi icke heller ur den synpunkten kunna finna, att några försiktighetsmått av särskilt ingripande natur skulle vara behöfliga. Detta är det andra nya faktum, som vi fått efter 1912, och som ytterligare bidrager till att för oss undanröja anledningarna till den särskilda försiktighet, som då iaktogs. Det torde härmed vara tillräckligt svarat på herr Hildebrands första fråga.

Men jag skall tillåta mig att i detta sammanhang övergå till något annat, som herr Hildebrand däremot icke berörde. Det är förvånande, att i Herr Hildebrands anförande liksom i de anföranden, med vilka högern parerat i första kammaren, och i den reservation, som högern har avgivit till det föreliggande utskotts-
betänkandet, icke ett ord sagts om detta partis talesmäns ståndpunkt till de fullkomliga orimligheter, som hava visat sig vid den nu gällande röstskalans tillämpning. Vi hava i vår motion visat upp en mängd av dessa orimligheter, och det är omöjligt, att de äro sådana, att var och en som vill hava förnuft, sammanhang, reda och klarhet på ett så viktigt lagstiftningsområde, icke kan komma förbi dem. Men det är, som om herrarna av högern aldrig låtsade om alla dessa omständigheter. Är det verkligen möjligt att försvara en skala, som på det god-

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten.

(Forts.)

tyckligaste sätt graderar rösträtten så, att man på de lägre stadierna får en ny röst för varje hundratals kronors inkomst, medan däremot, när man kommit upp t. ex. i stad till 2,000 kronors inkomst, denna stegring avtager, så att man får bara en röst för varje nytillkommande 500-tal? Vad är det för principer i en sådan gradering? Och vad är det för principer i den gradering, som har olika stegring i stad och på land? I staden går den nämnda stegringen med 1 röst för varje 100-tal upp till 2,000 kronors inkomst. På landet avslutas samma stegring redan vid 1,000 kronors inkomst, och därefter vidtager den andra gradskalan med 500 kronors mellanrum mellan varje röst. Vad finnes det för skäl för detta? Hur kan man förklara, att så har förfarits, om icke genom det rena godtycket och genom den berömda jämviktsgräns, som så mycket talades om år 1907, och som dock ingenting annat är än en ren papperskonstruktion? Hur kan man vidare försvara det, att den kommunala rösträtten är så graderad, att en stor samhällsklass här i landet, den samhällsklass, som annars brukar ligga högerpartiet så särskilt om hjärtat, genom denna gradering i själva verket för alltid dömts till kommunal maktlöshet och politisk underlägsenhet i alla de kommuner, där jämte denna samhällsklass också kommit in i en annan, som är mera gynnad i röstskalan. Jag syftar naturligtvis på de små jordbrukarnas ställning enligt den 40-gradiga skalan i jämförelse med industriarbetarnas. Det är av oss uppvisat och har utförligt diskuterats i pressen, hur dessa små jordbrukare överallt i sådana kommuner, där det har kommit till en utvecklad industri med någorlunda välavlönade industriarbetare, befinna sig i ohjälplig underlägsenhet i fråga om kommunalt röstvärde. Den småbonde, som har en jordegendom, vilken icke går högre upp än till 6 å 7,000 kronors taxeringsvärde — och huru många tiotusental, för att icke säga hundratatusental av sådana finnes det icke i Sverige — han kommer icke upp till mer än 4 röster, men 4 röster när däremot en industriarbetare, en löntagare över huvud taget, redan om han har en taxeringsbar inkomst av 301 kronor, och om han hör till den bättre avlönade industriarbetareklassen, som kommer upp till en taxeringsbar inkomst av 6 å 700 kronor eller därutöver, så når han fram ända till 7 å 8 röster eller mera. Detta, mina herrar, är en anomali i den 40-gradiga skalan, som borde kunna visa även dem, vilka annars ej vilja se, hur fullständigt felkonstruerad den är. Den anomalin kommer mer och mer att göra sig gällande, ju starkare penningvärdet faller, ju högre i följd därav arbetslönerna drivas upp, och ju högre därför industriarbetarens taxering och följaktligen hans rösträtt blir i förhållande till jordbrukarnas. Om allt detta säges icke ett ord från den andra sidan. Man framställer ett par frågor, hur vi mena det och det — men säger, icke vad man menar själv om alla de orimligheter som lagts i dagen i gällande ordning.

Mina herrar, saken ligger helt enkelt på det sättet, att så

jämförelsevis kort än erfarenheten även i dag är av 1907—09 års skalas verkningar, så har den erfarenheten dock varit tillräcklig för att visa, att denna skala är i grunden förfelad, att den icke kan bibehållas, att den måste ändras och att den ändringen måste gå till roten, om det skall bli någon rätsida på det hela. Och under sådana förhållanden hava vi efter mycket övervägande och efter att vi under dessa år haft anledning att tänka över möjligheterna till större eller mindre jämkningar på skalans gradering, stannat vid, att det är så gott att taga steget fullt ut och gå till den lika rösträtten. Vi hava kommit till denna uppfattning, därför att vi tro, att huru man än söker lappa eller ändra på penninggraderingen, så kan den ändå aldrig bli hållbar, därför att den grundsats, som måste ligga bakom den kommunala självstyrelsen likasåväl som bakom det politiskt medborgerliga arbetet, ändå måste vara personlighetens rätt att göra sig gällande och icke måttet av den röstägandes penninginkomst. Och vidare och icke mindre därför, att vi äro så bestämt övertygade om, att det är en fullkomligt falsk skräckmålning, när man försöker skrämja för verkningarna av denna lika rösträtt, ifall den skulle införas i kommunerna.

På vad sätt är det nämligen, som man vill frammana faran av den lika rösträtten? Man säger, att med sådan rösträtt skulle makten i kommunerna komma att ligga i de nuvarande små röstägarnes händer, och till den korta reservation, som högern inom utskottet har avgivit, äro också fogade ett par stickprov ifrån vissa kommuner, som just gå ut på att visa detta med siffror, vilka naturligtvis äro avsedda att verka härresande. Jag skall icke gå in på någon detaljerad granskning av de siffrorna, det skulle föra mig för långt. Men jag kan i förbigående till en början anmärka, att kammaren torde på förhand förstå, att reservationerna icke precis tagit fram sådana kommuner, som höra till de mest typiska eller mest jämnstrukna, när de fått dessa exempel, utan givetvis valt exemplen så, att de skulle bli alldeles särskilt drastiska. Men även frånsatt detta — vad visa i själva verket dessa tabeller? Så vitt jag förstår, visa de i grunden ingenting.

Låt oss betrakta den första. Enligt denna anser man sig ha funnit, att om det blir lika rösträtt, så skola i en viss kommun de kommunmedlemmar, som nu ha 1—4 röster, och som sammanlagt erlägga endast 18,6 % av utskylderna, kunna överrösta alla de övriga, som sammanlagt skulle erlägga 81,4 %. Den första anmärkning, som häremot måste göras, är den, att reservationen i själva verket utgår ifrån vad som skulle bevisas. Är det i och för sig något så fullkomligt orimligt, om det nu skulle inträffa, att de lägre beskattade skulle kunna genom sammanhållning överrösta de högre beskattade? Jag bestrider detta. Man utgår ifrån, att penningen skall vara satt i en sådan privilegierad ställning inom kommunen, att de högre inkomstagarna, som också betala de högre utskylderna, skola vara på allt vis

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

garanterade en särskild makt i förhållande till de mindre inkomsttagarna. Jag bestrider denna utgångspunkt. Den ligger icke bakom någon som helst lagstiftning i vårt land för övrigt, och det är *icke* visat vara nödvändigt, att så skall vara fallet i kommunerna. När man framhäver ett dylikt exempel såsom skrämmande, då utgår man från, att dessa små inkomsttagare, som ha upp till fyra röster, skulle ha någon särskild lust att pålägga kommunen orimliga bördor, som skulle drabba speciellt de högt beskattade. Jag vet icke huru många gånger det skall behövas att framhålla den solklara sanning, som bestyrkes av all erfarenhet från våra kommuner, att om det är några, som få lov att vara försiktiga i de kommunala utgifterna, så är det de samhällsklasser, som ha så små inkomster som innehavarna av 1—4 kommunala röster, och det av den enkla grund att de från sitt privata liv äro vana att vända på slanten och se till, att *de själva* icke få för stora utgifter. Här talas om dessa ett-, två-, tre- och fyrraröstinnehavare, som om de skulle vara födda kommunala slösare, som skulle alldeles överhoppa kommunen med utgifter. Kommer man då icke ihåg, att varenda ny utgift, som pålægges, drabbar även dem? Den drabbar dem naturligtvis mindre, absolut sett, än den drabbar de stora inkomsttagarna, men det är alldeles oriktigt att säga, att den drabbar dem mindre även relativt sett, även om de ha sitt skattefria avdrag. Vi tänka oss en man, som har 550 kronors inkomst och har ett skattefritt avdrag av 450 kronor, skattar således för 100 kronor. Om han bor i en kommun, som har en utdebitering av 7 kronor per bevillningskrona, kunna inte herrarna vara goda och inse, att de 7 kronorna äro för honom så tunga i förhållande till hans knappa levebröd på 550, att han sannerligen aktar sig för att på något vis höja dem genom onödiga nya anslag. På alldeles samma sätt är det med hela raden av dessa små inkomsttagare. Det är fullkomligt falskt från början att framställa dem, såsom de där skulle hota kommunernas ekonomi. Snarare har man anledning antaga, att de på kommunernas ekonomi skola lägga en ännu försiktigare åskådning, än de mera bemedlade ha gjort, för att tillse, att icke stora skatter skola tynga dem inom kommunen.

Men så är det en annan omständighet, som bildar det andra grundfelet i alla de resonemang, som reservanterna föra. De räkna, som om varenda person av klasserna 1—4 röster skulle rösta lika inom en kommun. Det är fullkomligt falskt. Varje dags erfarenhet visar oss, att det finnes skiftningar i åskådningarna ända uppifrån och ned och icke minst uti de lägre samhällslagren, de ekonomiskt mindre lyckligt lottade samhällslagren. Huru har icke förut, när det varit tal om verkningarna av den gällande röstskalan, högerpartiet med stolthet brukat peka på, att detta parti i en stor del av vårt land har en hel massa småröster ända ned till 3, 2 och 1 röster. Detta visar ju, att även det partiet har insteg i de samhällslagren. Vad det liberala

partiet beträffar, är det allom bekant, att av de mindre röstetalen, i synnerhet de på 2 och 3, är nästan huvuddelen deras på landsbygden. Det är således icke alls så, att innehavarna av 1—4 röster utgöra en homogen massa, som i kommunerna sluter sig tillsammans och krossar de andra, utan den delar upp sig och kommer aldrig att verka tillsammans.

Allt detta, som man nu försökt skjuta fram för att med hänvisning till penningens speciella intressen i kommunerna slå undan den rättvisa, som ligger i principen »en man en röst», — allt detta reducerar sig alltså i stort sett till en konstruktion, som till sist icke kan förklaras annat än med de utmärkt träffande ord, som i lördags fälldes i första kammaren: »Peningens makt över tanken.» Ty så ligger det. Man har på den sida, som står bakom reservationen, nu en gång för alla låst sig fast i den dogmen, att penningen skall ha en alldeles speciellt tryggad ställning inom kommunerna. Ur den cirkeln kommer man icke. Därför tager man till sådana, efter allt som vi ha sett, ihåliga och såsom bevisgrunder ohållbara konstruktioner, som här ha kommit fram.

Minv herrar, vad jag nu sagt torde vara tillräckligt för att visa, att det är inte så, att principen om den lika rösträtten, när den är förbunden med verklig skatteplikt, behöver vara av någon sådan omstörtande verkan, som man från andra sidan föreställer sig. Den skall naturligtvis medföra ändringar, men ingalunda stora och så vitt vi kunna bedöma ingalunda farliga. Och man kan tryggt, efter vad som kommit fram, slå in på den vägen, med mindre förbehåll nu, än vad man kunde göra, när tanken stod mera främmande och oprövad, så som fallet var för ett par år sedan, år 1912. I alla händelser har det i den liberala motionen ingalunda förnekats, att det kunde vara skäl att upptaga till prövning, huruvida vissa anstalter i sammanhang med en sådan förändring borde göras för att trygga, såsom vi säga, betänksamheten vid de kommunala besluten utan att ingripa i den hävdvunna principen om självstyrelsen. Jag behöver icke ytterligare utveckla vad i detta avseende är sagt i motionen, så mycket mindre som den föregående talaren icke rörde därvid. Jag vill endast fasthålla, att vi icke ha velat på något vis undanskjuta önskvärdheten av att man ser till, om icke några sådana anstalter lämpligen kunna träffas, och det är just därför, som vi också velat lägga problemet, så stort som det är, under en utredning, som skall omfatta frågan i hela dess sammanhang.

Sedan till herr Hildebrands andra fråga. Han frågade: om det nu är så, att socialdemokraterna betrakta den lika rösträtten som en inkörsport till den allmänna och uttryckligen säga ifrån, att för dem är den lika rösträtten endast ett steg på vägen dit, huru skola då liberalerna kunna komma ifrån den fara, som skulle uppstå, ifall den lika rösträtten väl en gång blivit genomförd. Jag skall be att få svara med en motfråga: hur betraktade herr Hildebrand själv saken, när han var med år 1907 och 1909

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

om införandet av den allmänna rösträtten? Det är väl bekant, att då voro också framställda yrkanden, som gingo vida längre än vad riksdagen beslutade. Det är bekant, att bland annat från socialdemokratiskt håll även då direkt sades, att vad som beslutades var endast en avbetalning. Det hindrade icke, herr Hildebrand, att liberala partiet och högern gick med på dessa beslut utan att låta skrämna sig av vad det tredje partiet kunde önska ifråga om beslutets fortsättning. Och varför? Jo naturligtvis därför, att man i denna som i alla andra reformfrågor måste resonera så: vi taga reformen, därför att den är rättvis; vi ha för vår del för avsikt att icke vara med på den fortsättning, som kräves; är det så, att andra ha en annan åsikt, då blir det strid därom i sinom tid, och då komma vi att motsätta oss dessa andras yrkanden. Vi svara så också nu.

I varje fall vill jag ha sagt, att underligt har herr Hildebrand läst sin statistik, och underligt har han i sin bekanta broschyr framställt verkningarna av den lika rösträtten, när han lyckats komma fram till det fruktansvärda perspektivet, att den lika kommunala rösträtten skulle medföra, att första kammaren bleve alldeles extra radikal, ja till och med, såsom det står i broschyren, men som han försiktigtvis icke sade här: »radikalare än den andra». Att *det* skulle bli effekten av en rösträttsordning, som endast upptog samma röstägare som nu, eller de vilka ha kommunal skatteplikt, — att första kammaren på sådana rösträttsgrunder och med alla de modifierande verkningar, som äro inneslutna i de indirekta valen. den högre valbarhetsåldern, den högre valbarhetscensus och den längre mandattiden, skulle bli radikalare än andra, det är ett fullkomligt tomt spöke, som herr Hildebrand i denna sats frammanar. Vi ha icke den allra bittersta anledning att låta oroa oss av detta spöke. Tvärtom visa de gjorda utredningarna, att — jag måste ifrån min synpunkt, herr Hildebrand säga »tyvärr» — i själva verket även med den lika rösträtten högern skall ha en så stark ställning i kommuner och landsting, att jag fruktar, att det skall komma att hänga på ett hår, att högern kommer att behålla majoritet i första kammaren. Men framför allt: skola vi icke kunna ändå vara på det klara med, att om det är herr Hildebrands och högerns mening att bygga garantierna mot ett sådant farligt utvecklingsperspektiv bara på bibehållandet av den nuvarande röstskalan, då bygga de på en grund, som dock i längden aldrig någonsin kan hålla, och då ha de låst sig fast i en ståndpunkt, som förr eller senare endast driver till längre gående yrkanden och till radikalare reformer, än vad det vid denna tidpunkt skulle kunna stanna vid.

Och därmed äro vi inne på en annan sida av frågan, som jag skall beröra endast i största korthet. Det har tidigare sagts, att bland andra orsaker till högerns bestämda motstånd mot varje begärd ändring i den 40-gradiga skalan är också den, att denna skala ligger till grund för första kammaren. Alltså det är

— enligt högerens mening — för första kammarens skull som skalan inte kan ändras. Behöver jag säga, att för oss ligger saken tvärtom så, att just därför, att denna 40-gradiga skala i sina politiska verkningar medför en förstakammarmajoritet sådan som den nuvarande, just därför är det för oss absolut nödvändigt att riva ned den skalan? Så att inte gör detta argument något intryck på oss. Men man borde väl också kunna framställa det spørsmålet: skall då aldrig den svenska högern, likaväl som högern i andra länder, kunna finna sig tillrätta uti att föra den politiska striden, den politiska tävlan på lika mark, på jämlika villkor med sina motståndare? Huru många länder i Europa ha vi icke, där det finnes en lika kommunal rösträtt, där de olika politiska partierna avspeglar sig i kommunernas liv liksom här, och där högerpartierna reda sig mycket gott och ofta slå sig fram till seger? På samma sätt skulle det naturligtvis vara tänkbart, att det kunde gå här, om bara högern hade en smula kurage och tilltro till sina egna idéers kraft och icke satte sin lit till penningen som den alltid starke hjälparen. Jag har för min del visst icke den uppfattningen, att om här blir lika kommunal rösträtt därav kommer att följa ett ständigt vänsterflertal i kommunerna eller ens i första kammaren. Jag anser det i hög grad möjligt, att vid vissa politiska konstellationer högern kunde få vind i seglen. Det kunde begås misstag och fel från andra sidan, så att högern kunde vinna valmännens majoritet och därigenom slå sig fram till övervägande makt både i kommuner och landsting och därmed i första kammaren. Hela skillnaden blir bara den, att man tager bort det alldeles speciella premium, som nu i det stora hela kommer detta parti tillgodo. Striden föres ut på en mark, där kämparna äro likställda. Och det blir de övertygande idéerna, sanningen av vad man förkunnar, valmännens erfarenhet om vad de olika partierna uträtta och uträttat — det blir de faktorerna och icke den döda penningeskalen, som avgöra utgången. Jag skulle vilja hälsa herr Hildebrand välkommen till en strid på sådana villkor. Jag tror han skulle sköta den med bravur och med samma övertygelse, som han kämpar nu. Det skulle i längden ingalunda försämra utan i stället förbättra hans partis ställning i landet och till de stora samhällsproblemen.

Under sådana förhållanden behöver jag icke mer än nämna, att i själva verket argumentet om den lika rösträttens oförenlighet med första kammarens särskilda ställning är fullkomligt ohållbar även ur en annan synpunkt. Det är numera vetenskapligt uppvisat, att när första kammaren skapades, så hade man egentligen mycket liten tanke på den graderade skalan såsom garanti. Det är visat, att vad man då i synnerhet tänkte på var de andra garantier, som lågo i första kammarledamöternas långa mandattid, i den högre åldern för valbarheten, i den högre valbarhetscensuren och även i den då stadgade arvodslösheten för första kammaren. Då, vid tillkomsten av 1862 års riksdagsordning och under det långa förarbetet för densam-

Om den kommunala rösträtten.

(Forts.)

ma, hade man klart för sig, att här skulle skapas ett tvåkam-marsystem på jämförelsevis demokratiska grunder. Man tänkte sig egentligen i stort sett valmanskårerna till de båda kam-rarna lika eller åtminstone bildade ur samma samhällslager. Man ville icke ha någon skillnad i röstsättet, åtminstone icke vid de förberedande arbetena för representationsreformen. Det var först i sista stund och uppenbarligen utan någon närmare tanke på vilken ofantligt genomgripande verkan därav skulle följa, som man kom att föra in den graderade skalan såsom grund för första kammaren, därför att man fått den i kommunerna. Det modet som visades av sannerligen icke radikala svenska politiker och tänkare på 1840-, 50- och 60-talen, det modet nämligen att icke tänka på en dylik skala såsom särskild, oumbärlig grund för den senat man ville skapa, utan försöka grunda denna senat på politisk erfarenhet på de kommunala valens så att säga destillerande verkan bland kandidaterna och för övrigt på en något högre valbarhetsålder och ekonomisk census — det modet synes det mig att den svenska högern skulle kunna ha också nu. Och därmed skulle hela argumentet om röstskalans inverkan på första kammaren även från högerns egen synpunkt kunna tryggt släppas.

Mina herrar, jag finner, att mitt yttrande blivit längre än jag egentligen hade tänkt mig. Ämnet är stort, och det är icke lätt att begränsa sig, när man kommer verkligen in i det. Så till vida må det väl också förlätas, att vad jag sagt blivit ett yttrande av litet större utförlighet, som vi dock få komma ihåg, att den fråga, som nu ligger före, verkligen är av ofantligt genomgripande betydelse och är förtjänt av ett ögonblicks uppmärksamhet även i en sådan tid av riksdagen som den, i vilken vi nu stå.

Denna fråga, mina herrar, kommer icke att kunna skjutas undan i framtiden, huru mycket man också försöker skjuta undan den just nu. Om det är någonting, som visar ohållbarheten i de svenska högerpartiernas ställning till de djupare konstitutionella och samhälleliga problemen, så må det väl få sägas vara det faktum, att de anse sig kunna avspisa det stora problemet om den kommunala rösträttens reform på sådant sätt, som skett i den reservation, vilkens innehåll jag nu har i det stora hela taget karakteriserat. Högern ställer sig på en ren non possumus-ståndpunkt. Det visas, att bolagens rösträtt är ett verkligt monstrum i det moderna samhället. Högern svarar bara: det bry vi oss inte om, vi hålla på den. Det visas, att rätten till röstning vid landstingsmannavalen i andra kommuner än den, där den röstande är mantalsskriven, helt strider mot den 40-gradiga skalan själv, därför att den rätten i massor av fall ger samma person större röstetal än skalans maximum, 40 röster, vid landstingsmannavalen — ibland många gånger så mycket som detta maximum. Det svaras från högern: det kvittar oss lika, denna anomali får vara kvar. Man visar, att det är en orim-

lighet, att inom kommunerna skall gälla en sådan ordning i fråga om de obetalda kommunalutskyldernas inverkan på rösträtten, som icke kan tillämpas ordentligt på grund av svårigheten att hålla kontroll på de för länge sedan förfallna kommunalutskylderna, som tillämpas olika i olika kommuner, och som är vida strängare än vad man ansett behöfligt för valen till andra kammaren, där blott treårigt skattestreck gäller. Ater svaras: den saken röra vi icke vid, den får stanna som den är. Och så till sist: man kommer med en stor principfråga om lika rösträtt i kommunerna i stället för graderad skala. Högern förskansar sig bakom påståenden, som icke äro något annat än påståenden, nämligen att penningen ovillkorligen har rätt att fordra ett större inflytande i kommunerna.

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

Nej, mina herrar, på det sättet går det icke att behandla en sådan fråga som denna, och på det sättet går det allraminst i de tider, som vi nu genomleva. Jag hade för min del haft, jag vill inte säga någon förhoppning, men åtminstone en tanke i den riktningen, att under dessa hemsökelsens år, då det har talats så mycket, och det med rätta, om önskvärdheten av att vi i vårt land, där man har fått vara utanför den stora hemsökelsen, skulle försöka sluta oss tillsammans, förstå varandra och enas i verklig solidaritet — jag hade, säger jag, haft en tanke att denna känsla av enhetens och solidaritetens förpliktande krav just nu skulle ha haft någon verkan även på den svenska slagfält blöda i samma skyttegravar, och då sannerligen icke den fattigaste därute i försvaret för sitt land är av ringare värde än den rike eller mäktige — äro icke herrarna varse, att det har blivit någonting föräldrat, något gammalt, detta, att här hemma, där vi dock också tänka på samma faror, som kunna komma över oss, och tänka på, att även hos oss det skulle kunna hända, att de olika samhällsklasserna finge på samma sätt stå i skyttegravar och skyttelinjer — se icke herrarna, frågar jag, att det är föräldrat att inför det perspektivet hålla uppe denna princip om penningen som den avgörande mätaren för rösträtt i kommunerna och därmed till vår första kammare? Det lyckas icke att hålla fast en sådan princip i en sådan tid. Vad de kommande åren kunna bära i sitt sköte av samhällenas utveckling, om och när kriget en gång slutar, det vet ingen, jag lika litet som någon annan. Men det känner jag mig djupt övertygad om, att ibland resultaten av det fruktansvärda som folken genomgå borde komma att framgå en behållning av genomgripande betydelse också för samhällenas inre liv. Vad miljonerna på livets skuggsida i denna oerhörda utnötningskamp ha betytt i försvaret för det ge-

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

mensamma landet, det ger den så som aldrig förr anspråk i fråga om medborgarlig rätt, när de komma hem igen och det gäller att i fred på nytt upptaga arbetet inom detta samma gemensamma land. Vi ha dess bättre blivit förskonade från krigets direkta börda. Vi hoppas, önska och arbeta alla för att vi måtte för framtiden bli förskonade. Men denna känsla av den ringe medborgarens rätt i förhållande till andra medborgare, som nu växer sig starkare och starkare ute på slagfälten, just den känslan borde kunna tagas som en av krigets lärdomar också hos oss. Det hjälper icke att spjärna emot den principen i längden. Den kommer att segra, om icke nu, så längre fram. Låt oss se till att den segern blir så tidig som möjligt. Vi bespara oss därmed en mängd onödiga slitningar. Vi göra därvid sannerligen icke någonting för att utsätta vårt land för faror, men efter min livliga övertygelse göra vi mycket för att stärka en levande samkänsla mellan de olika samhällsklasserna och ett levande gemensamt ansvar för landets väl och dess framtid.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan i de föredragna punkterna.

Med herr Edén förenade sig herrar *Modig, Olsson* i Ramsta, *Andersson* i Altofta, *Runefors, Schotte, Eklund, Andersson* i Stårte, *Janson* i Bråten, *Mossberg, Igel, Lundgren, Ericsson* i Vallsta, *Karls-son* i Fjäl, *E. A. Nilson* i Örebro, *Andersson* i Knapasjö, *Johanson* i Gäre, *Sjöberg, von Sneidern, Andersson* i Milsmaden, *Bogren, Wikström, Rehn, Bäckström, Rune, Jönsson* i Fridhill och *Jönsson* i Revinge.

Herr *Hildebrand*: Herr talman, mina herrar! Då den föregående ärade talaren i slutet av sitt anförande gjorde en överblick över det nuvarande tillståndet i Europa och ansåg, att vi här i vårt land likaväl som andra folk borde veta att draga ut konsekvensen av vad som sker, kan jag följa honom mycket långt, rent principiellt. Jag känner mig övertygad om att vi gå till mötes ett nytt tidsskede, då man får finna sig i ganska mycket, som man förut ansett vara mindre antagligt. Men jag vill alldeles bestämt bestrida att vad han sade hade direkt tillämpning på anordnandet av den kommunala rösträtten. Det band, som förenar dem, vilka stå eller kunna stå i samma skyttegrav, det sambandet ha både jag och många, många högermän känt djupt, i all synnerhet med avseende å förhållandet mellan den allmänna värnplikten och den politiska rösträtten; där finnes ett klart och direkt sammanhang. Men när det gäller att ordna den kommunala rösträtten, måste man enligt min mening direkt se till kommunernas viktigaste uppgifter och försöka att få fram en organisation och en anordning, som visst icke först och främst tillgodoser något partis intressen, utan tillgodoser en god kommunalpolitik i våra kommuner. Har man den uppfattningen, som jag har, att vad som från vänsterhåll påyrkas, är fördärvbringande för våra kommuner, när det icke tages i sammanhang med en

begränsning av den nu befintliga oerhört vidsträckt kommunala självstyrelsen, då är det också ens plikt att gå emot detta förslag. Herr Edén må sedan hänvisa till vad som händer i världen, hur mycket honom lyster.

Herr Edén sökte besvara de frågor, som jag tillät mig rikta till honom. Han erkände oförbehållsamt, att han och hans partikamrater, de flesta av dem, frångått den uppfattning, de hyste år 1912. Men det förefaller mig, att hans bevisning och hans motivering var synnerligen svag. Han ansåg sig kunna konstatera, att det icke visat sig nu vara någon risk förenad med de ändringar, som vidtoges åren 1907 och 1909, och därför skall man taga detta långa steg framåt. Det förefaller mig, att en sådan bevisning är synnerligen bristfällig. Rörande min andra fråga måste jag erkänna, att herr Edén i dag framträtt såsom den lysande dialektiker, som han så ofta visat sig vara. Han kan med jämförelsevis stor övertygelse i samma anförande framföra satser, som så där tämligen strida rakt emot varandra. Han polemiserade emot den uppfattningen att en första kammare, byggd på den lika kommunala rösträtten, skulle kunna bli radikalare än den andra. Det är mycket möjligt, att han har rätt däri. Jag har icke heller uttalat någon bestämd övertygelse därutinnan utan endast påpekat, att vissa tecken skulle peka åt det hållet. Han framhöll även, att enligt hans mening skulle den lika rösträtten i detta fall ha så liten verkan, att man fortfarande måste räkna med en högermajoritet i första kammaren. Det föreföll mig, som om han lät litet besvrad, när han framförde detta. Men när han sedan kom till vad vänstern och de liberala vilja med sina krav, när han kom in på att de vilja just få bort den majoritet, som är byggd på den graderade skalan, då fingo hans uttalanden den verkliga övertygelens värme. Och han kom fram till att det är direkt mot detta, som liberalerna syfta. Att sålunda i samma anförande säga, att det blir så liten verkan så att majoriteten icke förflyttas, och tillika påpeka, att syftet just är att få bort denna majoritet, därtill kräves, att man skall vara en bra skicklig dialektiker, för att icke motsatsen skall bli allt för tydlig för var och en, som hör på.

För övrigt angrep herr Edén med både satirens och andra vapen den uppfattningen, att det kanske dock icke är lyckligt för kommunerna, om man överlämnar så gott som hela bestämmanderätten åt de små inkomsttagarna, och han ansåg å sin sida, att det borde vara en solklar sanning att det icke vore farligt att göra så. Men var stå vi högerreservanter i utskottet? Var är det vi stå? Jo, på principiellt samma ståndpunkt, där herr Edén stod år 1912. När han här gisslar, så gisslar han sig själv, sådan han var för fyra år sedan, och jag tror icke, att det är så farligt för oss att bära hans angrepp. Jag tror, att det går tillbaka och drabbar honom själv i mycket hög grad.

Innan jag övergår till att i ytterligt koncentrerad form ange skälen för högersns uppfattning i denna fråga, kan jag icke underlåta att med några ord beröra en annan punkt i herr Edéns anförande. Han kritiserade de små exempel, som uträknats rörande rösträtt och skatt-

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

skyldighet i en del kommuner och som äro bifogade högerreservationen. Han hade den egendomliga djärvheten att här förebrå oss, att dessa exempel ej vore objektivt utplockade. Saken är den, att vi högermän inom konstitutionsutskottet i mycket god tid begärde, att utskottet skulle anhålla om utredning av offentlig myndighet där-om; och vi hade förskaffat oss visshet om att denna utredning kunde göras på så kort tid, att den icke skulle fördröja utskottets arbete med rösträttsfrågans behandling. Då var herr Edén med om att avslå denna begäran, med den motivering, som direkt uttalades, att en sådan utredning icke kunde övertyga vänstermän och att således hela utredningen vore onödig. Jag kan icke hjälpa, att jag i detta sammanhang måste använda ett starkt uttryck om detta, att först undertrycka en utredning av officiell myndighet och sedan angripa dem, som tvingats att på annat sätt skaffa sig några få exempel, för bristande objektivitet i framställningen. Det är, mina herrar, en solklar och tydlig cynism och ingenting annat.

Jag vill nu övergå till att precisera vår uppfattning i denna fråga. Jag vill då påpeka, att man måste beakta den graderade skalans inverkan dels på första kammarens sammansättning och dels på den kommunala förvaltningen. När det gäller den kommunala rösträtten, är den senare frågan naturligtvis den primära, och den förra är i detta avseendet av mera sekundär betydelse, ehuru oerhört viktig även den. Jag tror icke, att herr Edén på något sätt kan bevisa, att icke medelst den lika rösträtten första kammaren skulle få en så avsevärt annan sammansättning än den för närvarande har, att den skulle förlora sin ställning i vår författning och att man skulle komma ett mycket gott stycke fram till enkammarsystemet.

Det viktigaste emellertid i detta sammanhang är talet om den lika och allmänna rösträttens inverkan på våra kommuner. Det är ett faktum, att man i alla länder, som här kunna komma i betraktande vid en jämförelse, söker och har sökt garantier mot missbruk av den kommunala beskattnings- och finansmakten. Därvidlag har man gått två olika vägar. Dels har man sökt att ge kommunerna en minskad kommunal självständighet genom att ställa dem under en stark kontroll från statsmyndighets sida. Den vägen har man gått fram i England och Frankrike, och det är ganska egendomligt att följa utvecklingen i England under 1800-talet och se, huru man att börja med gav de högre skattebetalarna större inflytande än de lägre och slutade med att ge åt alla lika rösträtt, men samtidigt under århundradet steg för steg fann sig böra inskränka den kommunala självstyrelsen och öka statskontrollen

Sedan har man en annan väg att få sådana garantier, nämligen den väg, som man valt i Sverige, att ge kommunerna stor självständighet och begränsa statskontrollen till den minsta möjliga men ordna det så att de, som betala större utskylder, också ha något mer att betyda inom kommunen. Sammanhanget mellan rösträtt och kommunal självständighet är tydligt och klart, om man ser ut över världen och ser, huru dessa förhållanden ordnats i olika länder. Detta insåg herr Edén år 1912, ehuru han nu gått ifrån det. Om man

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

därför skulle släppa den graderade skalan och införa lika och allmän rösträtt, skulle man kasta ut kommunerna i mycket stora vådor och faror av ekonomisk och finansiell art. Man borde därför åtminstone gå den andra vägen — samma utvecklingsväg, som man gått i England — till ökad statskontroll för att se till att kommunernas finansiella makt icke missbrukas. Jag känner mig övertygad om att, om kammarens ledamöter verkligen trängde in i förhållandena i exempelvis England och framför allt i Frankrike, det icke skulle finnas en enda man i denna kammare, som skulle vilja byta ut vårt nuvarande kommunala system mot exempelvis det franska kommunalsystemet med dess oerhört kringskurna kommunala självstyrelse. Jag tror icke heller, att mången i denna kammare skulle vilja acceptera det engelska systemet med dess ingående statskontroll. Jag tror, att så, som vi fått vårt system ordnat, ger det kommunerna den största självbestämmanderätten och gör även, att också de små inkomsttagarna få en så betydande medbestämmanderätt, att de här ha större inflytande än vad de ha, om man ser på kommunalförvaltningen i det stora hela inom Frankrike och England.

För övrigt överdriver man fullständigt verkningarna av den nuvarande 40-gradiga skalan och jag undrar verkligen, om så många här riktigt tänkt sig in i denna sak. Det totala kommunala röstetalet i hela Sverige — icke antalet röstande utan det sammanlagda röstetalet — såsom det framträdde vid landstingsmannavalen 1912 och 1914 var något över 7,660,000 röster och av detta ägde 40-rösterna något över 491,000, d. v. s. alla, som ägde 40 röster, bolagen inberäknade, disponerade något över 6,4 % av totala röstvärdet. Och ser man på alla röstgrupperna med 31 t. o. m. 40 röster, finner man, att dessa tillsammans endast disponerade 11 % av rikets röstetal. Man finner även, att de 5 första röstgrupperna tillsammans, när man ser på de verkligt röstberättigade, kunde, om de gått fram eniga, ha vägt upp alla röstgrupperna med från 24 t.o.m. 40 röster. Men dessa siffror kan man icke leda i bevis, att övermakten i våra kommuner har överlämnats åt de högsta röstetalen. Det är tvärtom så, att den verkliga bestämmanderätten ligger långt ner på rösträttsskalan. Där har man tyngdpunkten, och jag tror, att ingående undersökningar endast leda till denna slutsats och till ingen annan.

Nu har herr Edén visat sig ömma oerhört för de små jordbrukarna i landet och framhållit, att på många håll, där det finnes industriarbetare och med dem jämförliga löntagare, så få de små jordbrukarna mycket litet att säga i förhållande till dessa löntagare. Det finnes förvisso en hel del mycket egendomliga förhållanden på vissa håll i landet. Men det finnes ingen metod att ordna rösträtten i kommunerna, som är sådan, att man icke kan påvisa, att det på enstaka håll blir besynnerliga konsekvenser. Och jag tror, att de mindre jordbrukarna ha all anledning att noga akta sig för de sirénsånger, som uppställas från herr Edén och liktänkande. Om vi skulle få den lika rösträtten, så skulle en jordbrukare kunna bli överröstad av sina tjänare, om han hade ett par sådana. Om vi skulle få den allmänna rösträtten, så skulle risken härvid bli ännu mycket större. För öv-

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

rigt, när herr Edén uttalade, att denna oegentlighet måste fortleva i framtiden så långt han kunde se, så har man skäl att därvidlag påpeka, att detta beror till mycket hög grad på upptaxeringen av jordbruksfastigheterna. Det har under de senaste åren pågått en bestämd rörelse i riktning av att söka taxera upp fastigheterna till deras fulla värde, en rörelse, som nog torde komma att fortsätta, så att även här torde mycket snart visa sig en förskjutning ifrån de nuvarande förhållandena med låg taxering och lågt röstetal. Jag tror, att med den lika rösträtten skulle de små jordbrukarna i det stora hela få det så ofantligt mycket sämre än för närvarande, att de ur den synpunkten icke ha skäl att tänka på en ändring.

Här har också uti motionerna och även på annat håll talats om personlighetsprincipen. Jag tror, att det icke alltid går an att peka på en viss princip, när man skall träffa en rent praktisk anordning, därför att, när man går efter en viss princip, man kan ledas alldeles vilse, i det att det kan visa sig, att man försöker på ett håll tillämpa en princip, som där icke med fog borde vara tillämplig. För övrigt synes mig, att det bedrivs mycket missbruk i våra dagar med en del slagord, och till dessa slagord hör personlighetsprincipen. Personligheten är kanske det största, som vi ha i det mänskliga livet, om det är verklig personlighet. Men är det någon, som tror, att varje individ har en så stark personlighet, att han kan göra den gällande, så fort man går fram på utjämningens väg och försöker i denna missbrukade personlighetsprincipens namn att ordna så, att det blir likhet ifråga om rättigheter? Resultatet blir vanligen det, att man långt ifrån att skapa lika rättigheter för alla, vanligen kommer därhän på dessa demokratiska vägar, att det fåtal personer, som ha makt över mängdens sinnen, bli mera övermäktiga än förut.

Här har också talats om bolagens rösträtt och om en del andra detaljfrågor i hela det nuvarande systemet. Ja, dessa äro detaljfrågor. Om man emellertid såsom jag och det parti jag tillhör utgår ifrån, att man gör klokt i att söka garantien emot en kommuns ekonomiska vanskötsel i den nuvarande skalan — även om garantien icke är stor, det erkänner jag, är den dock alltid någon — då har man mycket svårt att frångå, att även våra juridiska personer böra äga den rösträtt, som de nu besitta. Och om man ser närmare på siffrorna, kommer man även här till den slutsatsen, att i detta fall råder en fullständigt ogrundad övertro på vad dessa siffror betyda. Jag tror förvisst, att det kan vara på ett eller annat ställe så, att bolagen ha ett övervägande inflytande och även ha missbrukat detsamma, men om man ser på landet i sin helhet är antalet sådana kommuner försvinnande litet emot de andra; och det finnes därför, enligt min mening, ingen anledning att nu vidtaga någon ändring härutinnan.

Jag känner mig övertygad om, herr talman, att den lika rösträtten skulle direkt radikaliserast första kammaren och att man skulle alldeles säkert inom en kort tid få den allmänna kommunala rösträtten. Den lika rösträtten skulle inte ens, enligt min mening, vara en etapp på vägen, där man kunde stanna någon synnerligen lång tid.

Jag känner mig också övertygad om, att våra kommuner skulle

löpa den allra största fara för ekonomisk vanskötsel om den lika kommunala rösträtten bleve genomförd och jag anser, att jag har stöd i denna min uppfattning uti alla de försök att få garantier, som gjorts i de stora länderna, exempelvis England och Frankrike och även på andra håll.

*Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)*

Med denna min uppfattning, herr talman, är det endast överensstämmande, att jag här yrkar avslag å vad utskottet hemställt i de nu föredragna punkterna.

Herr vice talmannen, som under herr Hildebrands anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Herr Hallén, som yttrade: Herr talman! Den strid, som förts mellan högern och de liberala angående den kommunala rösträttsfrågan, har ju det socialdemokratiska partiet såsom sådant hittills icke haft någon direkt anledning att engagera sig i. Jag skall icke heller taga upp några repliker, som här växlats; endast en liten sak vill jag här beröra, innan jag övergår till vad jag egentligen vill säga, nämligen den reflexion jag gjorde, då herr Hildebrand liksom kastade sig över herr Edén och påpekade, att vi på högernsida, som nu bli utsatta för anmärkningar, vi stå i alla fall på samma ståndpunkt, som herr Edén och hans partikamrater stodo år 1912, och därmed menar herr Hildebrand, att allan rättfärdighet är uppfylld. Man kan väl säga, att man blir ganska häpen inför ett sådant resonemang, ty därigenom vill ju herr Hildebrand säga ifrån, att för honom har ingenting hänt under dessa år; under åren 1912—1916 har livet gått i sina normala gångor, och ingenting har inträffat, som behöver påverka hans och hans meningsfränders uppfattning i denna sak. Han vill icke erinra sig, att under tiden har exempelvis arbetarklassens politiska och sociala upplysningsverksamhet stegrats undan för undan och att det vidare inträffat en fruktansvärd katastrof, som ställt problemet om de enskilda medborgarnas politiska och kommunala rättigheter i en helt annan belysning. Om herr Edén säger, att *han* är känslig för utvecklingen och för tidens stora händelser, faller i stället herr Hildebrand tillbaka på den synpunkten, att vi behöva icke orientera oss; där vi rent andligen bodde 1912, där bo vi alltjämt och komma antagligen att där ha vårt hemvist ända till den yttersta dagen.

Jag skall också göra en annan randanmärkning till herr Hildebrands anförande. Han talade om, att i England har man, trots det man har lika kommunal rösträtt, i alla fall beskurit kommunernas självbestämmanderätt undan för undan, och att detta är den princip, som nu tycks vara gällande där. Detta påstående står dock i en ganska bestämd motsats till vad som uttalas i utskottets utlåtande å sid. 48 angående förhållandena i England. Det heter där: »I England har den lokala själv-

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

styreprincipen trängt fullständigt igenom, och resultatet har blivit en decentralisation större än i någon av de kontinentala europeiska staterna.» Sedan tillägges det: »En del av de administrativa funktionerna utövas visserligen av de centrala departementen allena, men den ojämförligt större delen av dessa funktioner skötas av de lokala myndigheterna under statsmyndigheternas kontroll.»

Sedan skall jag be att få med några ord övergå närmast till den ståndpunkt, som mitt partis representanter i utskottet i denna fråga ha intagit. Såsom det framgår av utskottets utlåtande, ha vi biträtt de liberala yrkandena, och vi ha endast till betänkandet fogat en principreservation, däri vi framhålla, att de synpunkter, som motiverat vår ståndpunkt, äro huvudsakligen praktiska och för övrigt rent voteringstaktiska synpunkter, som jag icke alls här behöver utveckla, ty de äro så innerligt väl kända av kammarens ledamöter. Jag vill naturligtvis också till detta foga den erinran, att när vi biträtt de liberala yrkandena, ha vi naturligtvis gjort detta också därför, att i dem inrymmes, kan man säga, även huvudparten av våra egna yrkanden; ty det är åtminstone min personliga uppfattning, att det, som den 40-gradiga skalans slopande innebär i demokratiskt framsteg, är säkerligen det ojämförligt allra största. Men vi ha också erinrat om att vi anse oss ha fullt fria händer för framtiden att återkomma med vårt partis egna yrkanden på icke blott den lika, utan även den allmänna kommunala rösträttens införande; och vi kunna göra det, enligt min mening, på ännu starkare skäl, just på grund av den ståndpunkt, vartill utskottet kommit. Ty är det på det sättet — och här kan jag instämma även med herr Hildebrand — att har man gått in för personlighetsprincipen och alltså sagt ifrån, att en persons ekonomiska samhällsställning icke får inverka på hans kommunala rösträtt och hans befogenhet, när det gäller kommunala frågors behandling, så kommer man också, enligt min mening, fram till den ståndpunkten, att den enskildes skattebetalningsskyldighet blir dock en sak för sig; där ha kommunerna andra möjligheter och andra organ att förmå honom att fullgöra denna skyldighet. Att, om han resterar för skatt, utestänga honom från deltagandet i de kommunala angelägenheterna, måste ur rent socialdemokratisk ståndpunkt strida mot vad konsekvensen här kräver; därför mena vi, att i den mån som just detta liberala yrkande kommer fram, så aktualiseras också vår egen gamla ståndpunkt och kräver med konsekvens, att den därjämte vidhålls, vilket säkerligen kommer att ske allt fortfarande.

Om vi emellertid av skäl, som jag nyss antydde, ha biträtt utskottets förslag och alltså höra till dess majoritet, kan det kanske vara befogat, att det även ifrån vårt håll säges någonting om det angrepp, som man från högersidan kommer med gentemot vår ståndpunkt. Jag skall då icke alls trötta med att taga upp en del detaljyrkanden, exempelvis högerns försvar mot vårt

krav att begränsa rösträtten till mantalsskrivningskommunen, angående fullmaktsröstning och andra sådana detaljyrkanden. De äro så ofta före här, att kammaren antagligen är tacksam, att jag avstår från att nu gå in på dem. Men i det så att säga huvudförsvaret för sin ståndpunkt, som högern har etablerat, finnes ett och annat, som jag tycker verkligen vara värt att rädda ur glömskans djup.

Först och främst kan man erinra om, att den godtycklighet, som vidlåder den 40-gradiga skalan genom att den är satt till en sådan gräns, är något, som högern, såvitt jag kan finna, icke orkat att med ett enda ord försvara; och icke ens en så enkel och förnuftig sak, som att vi måste få någon ordning i detta, är man med om. Såsom det nu är, kan man, för den händelse man häftar för utskylder, under tio års tid bliva berövad sin kommunala rösträtt. I massor av landets kommuner följer man dock en annan princip. Man avkortar, säger man, i den ena kommunen, och i en annan kommun heter det, att man efterskänker, och i vissa kommuner sker detta efter tre år, i andra åter efter sex år och i somliga till och med efter två år o. s. v. Det är en fullständig godtycklighet, som i detta fall råder, och som icke för annat, så kunde högern åtminstone ur ren ordningssynpunkt vara så pass resonlig, att här genomfördes samma princip, som gäller i fråga om den politiska rösträtten. Det är i stället på de s. k. ekonomiska synpunkterna för den 40-gradiga skalans bevarande, som högern särskilt satt in sina krafter. Man har då, såsom vi alla veta, gjort några s. k. stickprov beträffande de ekonomiska förhållandena inom kommunerna, och dessa prov tycker jag sannerligen äro värda några minuters uppmärksamhet. De äro fulla av siffror och se följaktligen ganska tråkiga ut, och de äro också verkligen ur en allvarligare synpunkt synnerligen tråkiga exempel. Vi kunna först och främst ur agitationssynpunkt icke vara herr Hildebrand et consortes nog tacksamma för den rent grella belysning, i vilken de ställa de svenska samfundsförhållandena. I alla dessa exempel — jag tror, att det är nio eller tio anonyma kommuner, som presenteras för oss — är det så ställt, att över 50 procent av de skattskyldiga utgöras av så utfattigt folk, att de av kommunalutskylderna betala varierande mellan 4 och, i en kommun, upp till högst 18 procent. Det har roat mig att räkna ut medeltalet för vad dessa fattiga massor betala, och det går icke upp till mer än 9 eller 10 procent eller någonting däromkring. Jag säger ännu en gång, att vi kunna icke vara högerreservanterna nog tack samma för den illustration av samfundsförhållandena, som de på detta sätt medverkat till.

Men dessa anonyma socknar äro värda uppmärksamhet även ur en annan synpunkt. Först vill jag dock säga, att det förefaller ganska egendomligt att här taga fram dessa svenska kommuner under anonymitetens mask; varför icke tala om vad de heta? Tilläventyrs kanske en och annan av oss här känner till

Om den kommunala rösträtten.

(Forts.)

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

eller rent av representerar dem. Men det kanske finnes vissa skäl, varför man nöjt sig med dessa anonyma stickprov. Såsom vi finna, tyckes högern här vilja litet smått triumferande säga, att i varje fall äro ju dessa grupper, som ha från en till tio röster, så många, att de kunna fullständigt styra och ställa i kommunerna, huru de vilja. Men då är frågan den, varför de också icke göra det, eller ha de tilläventyrs gjort det? Varför få vi då icke veta detta? Varför få vi icke veta, om småfolket i dessa mycket betänkliga kommuner fått igenom fruktansvärt stora anslag till kommunalnämndens alla ledamöter, och om man där i kommunerna fått, såsom det heter i denna broschyr om landstingen, kommunala valhus i kommunerna, och om alla barn, som där gå i skolan, ha bidrag från kommunen till böcker, kläder, skodon och allt vad det kan vara? Och har man i dessa kommuner slagit sig på stora ekonomiska och industriella företag, vilket allit gjort, att dessa kommuners ekonomi är alldeles under isen? Varför få vi icke veta detta? Jag vill säga herr Hildebrand, att när man här kommer fram med dessa stickprov, är detta detsamma, som om man klättrade upp på en gren och sedan började säga av den med alla krafter. Detta är detsamma som att slå sig själv på fingrarna. Man vill väl här vittna, att med den 40-gradiga skalans tillhjälp kunna dessa massor göra allt vad de vilja. Kanske ha de redan gjort det, men varför skall man då vara så byggsam, att man icke talar om detta, huru det kan gå, när detta fattiga småfolk redan nu dominerar. Nej, man har visligen uraktlåtitt att komma med dylika exempel, ty det lär icke gå att taga fram några sådana, åtminstone icke från verklighetens värld.

Jag har något uppehållit mig vid detta, ty man har från högerhåll tryckt synnerligen mycket på just denna sak. Jag vill även säga, att min personliga erfarenhet om förhållandena i de mindre landskommunerna är, att hela detta högerresonemang om, att nu komma dessa små skattebetalare att alldeles förstöra kommunernas ekonomi och votera igenom stora utgifter o. s. v. — vilket hela resonemang ju här tagits upp av utskottets ordförande och av honom vederlagts — är utan grund. Jag vill blott såsom min personliga erfarenhet säga, att om man är förtrogen med landskommunernas liv — och jag vågar betvivla, att herr Hildebrand har så stor personlig erfarenhet därom — får man ofta se, hur förhållandet just är det diametralt motsatta. Jag har sett i min hemkommun liksom även i grannkommunerna, där industrien och jordbruket äro blandade om varandra, hurusom arbetarna äro högt taxerade, medan en del av jordbrukarna åtminstone småbrukarna äro förhållandevis lågt taxerade och också ha ganska litet att säga. Men huru ställer det sig ofta, när det där är fråga om att bevilja anslag till exempelvis skolor, fattigvårdens förbättrande eller dylikt? Jo, då är det ofta dessa industriarbetare, som driva igenom besluten, tack vare visserligen den 40-gradiga skalans, varigenom de få flera röster, men

också på grund av att de, åtminstone av papperen att döma, befinna sig i en ekonomiskt bättre situation än de andra. D. v. s., det är dessa de större skattdragarna, vilka äro, vad högern kallar det, slösaktiga. Men slösaktiga äro de visst icke, ty det gäller ju att tillgodose fattigvårds- och undervisningsbehov inom kommunerna. Det är å andra sidan min erfarenhet från min hemsocken, liksom erfarenheten från hundratals andra kommuner, att de minsta inkomsttagarne åter, vilka man väl skulle kunna tro gå med på de stora utgifterna — ty de veta ju, att bördan huvudsakligen kommer på industriarbetarna och att de själva få betala en spottstyver — i alla fall icke göra detta utan strida emot. Det kan sålunda vara fråga om uppförande av en skolbyggnad, vilket såsom konsekvens har med sig en årlig utgift å kanske 5 å 6,000 kronor. Det finnes då inom kommunen måhända en massa småbönder, för vilka dessa utgifter betyda ganska litet, men som i alla fall mangrant rösta emot ett dylikt förslag, medan däremot en stor flock industriarbetare driva igenom desamma, trots det att de själva få betala kalaset. Man kan se, att det tillgår på samma sätt, när det gäller avgörandet av fattigvårdsangelägenheter, och den, som har erfarenhet från många orter i vår landsbygd, kan absolut icke skänka någon respekt åt hela detta högerresonemang, att det är just de små inkomsttagarna och de små skattebetalarna, som komma att vråka utgifter på de andra, och att det är de, som komma att yrka på alla dessa anslag, som man här talat om. Men därmed bortfaller naturligtvis huvudargumentet för hela högerns ståndpunkt, om nu detta ens varit allvarligt menat, vilket jag med den erfarenhet, jag här sökt referera, har synnerligen svårt att tro på.

Sedan sade herr Hildebrand med anledning av, att herr Edén här erinrade om den likhet, som människorna få nu i dessa nödens dagar, att han visst icke var okänslig för den tanken, att den allmänna värnplikten, som man ju kräver av alla, också bör draga med sig allmän rösträtt. Detta är ju intressant, och ett sådant yttrande bör ju inregistreras, då vi, som bekant, ännu sakna hel och full allmän politisk rösträtt, ty det var väl detta han syftade på. Men jag behöver väl icke erinra herr Hildebrand om, att även den kommunala rösträtten är en politisk rösträtt, på grund av första kammarens sammansättning, vilket gör, att vi naturligtvis sakna denna allmänna rösträtt, vilken, såsom han erkände, står i ett visst berättigat sammanhang med den allmänna värnplikten.

Men då man sedan går ifrån högerns första argument om, huru kommunerna alldeles skulle vändas upp och ned, och anlägger en annan högre synpunkt och säger, att man rubbar grunderna för första kammarens sammansättning, ja, då skulle jag vilja fråga: måste icke alla intellektuellt vakna och tänkande högermän själva vara ganska angelägna om att rubba, visserligen icke första kammarens sammansättning, sådan den nu är — ty det

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

är naturligtvis ett kärt ideal att få bevara i evigheters evighet — men att åtminstone lägga om grunderna för första kammarens sammansättning. Det är just detta, att man icke nöjer sig med vare sig åldersstreck, inkomststreck eller den längre legislaturperioden eller sådant, utan vill taga hänsyn till de röstandes ekonomiska ställning, d. v. s. att man lägger penningssynpunkten såsom grund för det hela, det är detta, jag här närmast tänker på. Jag tycker dock, att vi såsom svenskar skulle känna oss ganska generade inför detta förhållande, att vi här ha en senat, ett överhuvud, ifråga om vilken man, när man vill få fram den allmänna konservativa spärr- eller hållhake, som kan behövas i all slags lagskipning i viss grad, icke tillgriper något annat hjälpmedel än att blott föra fram de rika. Vi från vårt håll anse, att man icke behöver komma med några nya vare sig garantier eller stegrade kvalifikationsfordringar för att kunna bli första kammarsledamot. Men den dag, som högern åtminstone sade ifrån, att vi vilja behålla den graderade röstskalan i det kommunala livet av de skäl, som jag nyss antydde, men när det gäller val till första kammaren vilja vi gå med på att slopa den 40-gradiga skalan, men då kräva vi ett annat slags garanti, nämligen att antingen skall det vara stor kvalificerad majoritet i första kammaren eller också skall kvaliteten hos dem, som väljas, hos senatorerna själva, vara särskilt hög, eller att man rent av, om man behöver tala om några principer, skall ge alla rösträtt efter medborgarnas bildningsgrad o. s. v. — d. v. s. allt synpunkter, som vi visserligen alldeles icke vilja gå in på — då skulle man i alla fall kunna begripa, om högern började ett dylikt nytt slags resonemang och sökte en sådan plattform. Nu är det ingenting annat än uteslutande penningen, som man tar hänsyn till, och man måste säga, att en mera konsekvent vörndnad för penningens makt och majestät får man leta efter, och detta intryck av steril omedgörlighet stegras, när man ser detta mot bakgrunden av tidens händelser och alla de växande bekymmer och bördor, som trycka oss, och allt det andra, som vi här fått i form av ökad neutralitetsvakt, stegrade skatter och dyrtid. Detta kräver större förpliktelse, och man skulle kunna tycka, att kraven på att människovärdet måste mera respekteras och att människorna måtte bli lika, när det gäller att göra insatser i det sociala och kommunala livet, vore fullt berättigade, när offren och bördorna trycka relativt lika tungt på alla. Man ser ju, hurusom man i främmande länder börjar bli mera känslig för dessa synpunkter. Vi ha i vår motion sålunda omnämnt de synpunkter, som framkommit i Preussen i syfte att åstadkomma en reform av valrätten, och där vill man verkligen göra detta under intrycket av den solidaritet och de uppoffringar, som alla samhällsklasser lägga i dagen. Jag tycker för övrigt, att herr Hildebrand härvidlag kommer i en ganska egendomlig belysning. Han har både i sin broschyr och även här i kammaren och, jag vill minnas, även i något krigsarbete, som han utgivit, talat om, att

den svenska högern skall hädanefter visa sig mera förstående mot dessa krav, att människorna skola likställas. Det är på dessa handlingar vi fortfarande tyckas få vänta.

Innan jag lämnar herr Hildebrand, kanske jag bör erinra honom om en liten sak just med anledning av hans egen broschyr, som för övrigt tycks vara ett slags rättesnöre även för utskottets högerhalva. Herr Hildebrand har där tillåtit sig att beröra utländska exempel, och han har också givit sig in på de norska förhållandena. I det sammanhanget citerar han borgmästare Berners uttalande om, huru den lika kommunala rösträtten verkat i Norge, och han anför därvid, hurusom borgmästare Berner påpekar, att det kan behövas någon beskärning av kommunernas bestämmanderätt och någon garanti i form av starkare kontroll över kommunernas låneförhållanden och skatteväsen, kommunalt referendum o. s. v. Sedan står det på ett ställe, att av den allmänna rösträtten i kommunerna följer lätt den faran, att varjehande nya krav framställas o. s. v. Man kunde tro, att denne framstående kännare av det norska kommunallivet alltså skulle vara betänksam mot den allmänna kommunala rösträtten. Det är en alldeles falsk uppfattning, fast den få alla, som läsa herr Hildebrands böcker och där få veta, vad borgmästare Berner har för mening i den frågan. Om tiden medgäve det, skulle jag vilja erinra om vad denne man säger. Jag skall nu endast läsa upp ett par ställen. På ett ställe säger han: »De enguskaber, som af en stemmeberettiget skaber en interesseret og ansvarsfuld kommunemand, er jo imidlertid ikke beroende af kommuneskattens størrelse. Till syvende og sidst hviler al demokratisk lovgivning paa tilliden til frihedens og selvstyrelsens opdragende magt.» På ett annat ställe säger han också: »De her anførte fremmede kommunalordninger er byggede paa erfaringer, som ogsaa vi turde kunne gjøre os tilgode under overveielser af, hvorledes man skal opretholde den kommunale selvstyrelse uden at angribe eller underkjende den almindelige stemmeret.» Det är fullt med sådana exempel, som jag icke skall gå in på, där han påpekar, att behövs det kontroll och garantier, kan man tillgripa den i Schweiz brukade formen av referendum eller allmän ömöstning, men icke vill han bryta sönder personlighetsprincipen. Och herr Hildebrand sade själv, att det finnes sådana garantier i andra länder, där vederbörande departement har en reglerande och kontrollerande myndighet o. s. v., men allmän kommunal rösträtt ha de i alla fall. Varför går icke den svenska högern in på denna princip? Om den toge upp ett sådant erbjudande till debatt, kunde man få större tilltro till dess motiv.

Jag skall icke trötta kammaren med någon längre framställning från vår sida i frågan. Jag vill sluta med en erinran om, att just den nuvarande tiden, såsom också herr Edén framhåll, borde göra dessa krav ännu mera aktuella inför vår höger i dessa stycken. Det är just när man ser på dessa stickprov, som man får en förlamande känsla av hur dessa massor av människor skola

Om den kommunala rösträtten.

(Forts.)

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

känna det, då de skola deltaga i det kommunala livet. De måste klunga sig ihop till en massa för att väga upp ett fåtal personer ur de s. k. bättre klasserna. Då tänker man icke på de små röstägande och skattdragande, som känna det såsom ett slags offentligt underbetyg, då de få veta, att de måste vara en 7,8 stycken för att väga upp en person. Det är ett definitivt underkännande av deras rätt att få deltaga i det allmänna livet i lika stor utsträckning som någon annan. Jag tycker, att denna kränkning av människovärdet skulle det väl finnas någon högerman, som skulle reagera emot.

Jag slutar med en jämförelse. Vi ha å ena sidan dessa fatiga människor med begränsad rösträtt, som ytterligare beskåres på grund av dyrtiden, då de bli på efterkälken med sina utskylder. På motsidan står en annan grupp, i det att högern i skön överensstämmelse med fyrkskalan kallar fram till det kommunala arbetets rådsbord en myllrande skala av alla dessa individer, som nu genom jobberi och ocker på tidens och människornas nöd svingat sig upp till en mäktig ekonomisk position. I många fall har en okristlig vinningslystnad och bristande fosterlandssinne präglat deras handlingar, men de räknas i tusental och åter tusental, folk, som förut icke haft det lysande, men nu genom ocker på det övriga samhället både säkerställt sin ekonomi och vad mera är fått ökat kommunalt och därmed även ökat politiskt inflytande. Dessa ha, enligt vad en ledamot av utskottet, en man, som annars har mycken känsla för moraliska och kristliga värden, menar, genom hands kandet med större penningebelopp presterat det erforderliga intyget på djupare livserfarenhet och klarare syn på livet, och lönen skall nu givas till sådant folk i form av den ökade bestämmanderätt, som röstskalan skänker dem. Ja, sannernligen man får i kulturländerna leta efter ett mera kallsinnigt negligierande av den enskildes människovärde, liksom man där förgäves söker maken till den monumentala hyllning åt gud Mammons majestät, som presteras av svensk höger anno 1916!

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

I detta anförande, under vilket herr talmannen återtagit ledningen av kammarrens förhandlingar, instämde herrar *Thorsson, Borggren, Sköld, Waldén, Löwegren, Strid, Persson* i Västervik, *Kropp, Törnkvist, Hansson, Svensson* i Skönsberg, *Sandler, Larsson* i Västerås, *Berg* i Munkfors, *O. Nilsson* i Örebro, *Anderson* i Råstock, *Juhlin, Nilsson* i Kristianstad, *Magnusson* i Kalmar, *Holmström, Kloo, Ingvarson, Widlund, Sjögren, Johansson* i Kullersta, *Sjöblom, Lindqvist* i Kosta, *Månsson, Andersson* i Gävle, *Lindström, Johansson* i Sollefteå, *Lindhagen, Persson* i Norrköping och *Ericsson* i Åtvidaberg.

Härpå yttrade

Herr Bengtsson i Kullen: Herr talman, mina herrar! Förr

har det alltid i denna kammare hetat, att rättigheter och skyldigheter böra följas åt. Och det är rätt: rättigheter och skyldigheter böra följas åt. Men nu tycks det verkligen ha gått så långt, att det ser ut, som om en viss klass blott skulle åläggas skyldigheter, men så gott som sakna rättigheter, under det att en annan klass skulle hava rättigheter, men små eller kanske inga skyldigheter. Det bör väl vara så, att betalningsskyldighet och bestämmanderätt något litet åtminstone stå i förhållande till varandra.

Före år 1909 kunde man verkligen tala om stora röstetal i Sverige. Nu kan man det näppeligen. Såsom vi alla veta, är skalan 40-gradig, men man får betänka, att fyra arbetare med en beskattningsbar inkomst av 1,000 kronor rösta lika mycket som det största miljonbolag vi ha. Jag skall be att få anföra ett exempel från den socken, jag tillhör, och kanske möjligen herr Hallén gör sig förvissad om att det är sant, ty han tyckes vara ledsn över att han saknade namn. Det är där en person, som i skatt betalar 600 kronor till kommunen. punktligt och ordentligt, och så finnes det en annan person, som betalar tre kronor i skatt. Dessa tre kronor kan han icke förmas att betala, utan att fjärdingsmannen indriver dem. Jag frågar: finnes det någon rim och reson i att på en kommunalstämma, där kommunens inkomster och utgifter bestämmas, dessa båda skola rösta lika? Jag skall taga ett annat exempel från en annan kommun. Där är en person, som betalar $\frac{9}{10}$ av alla utgifterna i kommunen. I samma kommun finnas de, som betala endast några få kronor. Är det verkligen någon reson, frågar jag återigen, i att dessa skola ha lika kommunal rösträtt?

Jag vill instämma i vad herr Hildebrand anförde, att just de strängar, som herrar Edén och Hallén så flitigt i dag slagit på, rörande det nuvarande krisläget, ju angå den politiska rösträtten, men icke den kommunala rösträtten.

Herr talman! Med dessa korta ord ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen under punkterna 1:o—4:o.

Herr Räf: Herr talman, mina herrar! Den strid, som stått inom konstitutionsutskottet och som fortsätter här i dag, rör sig egentligen om två principer, den s. k. förmögenhetsprincipen och personlighetsprincipen. Den ena parten anser, att förmögenhetsprincipen icke bör hava något inflytande i kommunala angelägenheter. Den andra parten däremot anser, att såväl personlighetsprincipen som också förmögenhetsprincipen skall hava något inflytande på även dessa saker. Vad socialdemokraterna beträffar, så äro de längst gående som vanligt. De anse, förstår sig, att skatteprincipen icke bör ha något som helst inflytande. Liberalerna anse, att denna fortfarande bör ha något litet inflytande. De ha icke kunnat fullständigt frigöra sig från de konsiderationer, som de hade år 1912. Man får icke säga, att de tagit steget fullt ut, men foten är redan lyftad för att sättas till det föregående fotsteget, och det är nog endast

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

en liten tid, vi ha att vänta, till dess att detta steg är taget. Måhända vänta de att högern skall gå med på en del, innan de våga taga steget. Det brukar vara så. De dröja litet för att avlyssna högern och litet för att avlyssna vänstern, men sedan gå de fullt ut till vänster, och det går med raska steg.

Nu har jag själv den åsikten i livet, i allmänhet, att jag icke tror, att personlighetsprincipen i vare sig kommunala eller andra ekonomiska angelägenheter är ensamt avgörande. Jag vet knappt något fall i livet, där jag kan tänka mig, att personlighetsprincipen är tillräcklig i ekonomiska angelägenheter, utan det förhåller sig nog så, att viljan måste stå i rimligt förhållande till den ekonomiska förmågan. Så är det i affärer och så i andra angelägenheter, och då man talar så storartat om hur det förhåller sig i löpgravarna i kriget, så må ingen tro, att det endast är personlighetsprincipen, som där får stiga fram, utan även den ekonomiska principen får stiga fram där och det rätt ordentligt. Vi ha sett, det ena miljarderslånet få upptagas efter det andra just för att stödja dessa personer, som ligga i löpgravarna, och tro ni, mina herrar, att de skulle kunna hålla ut, såsom de göra, om de icke finge stödja sig på dessa ekonomiska faktorer? Jag tror det icke.

Nu är det vidare på det sättet, att vi nyligen grundligt avvägt förhållandet mellan personlighetsprincipen och den ekonomiska principen i kommunala angelägenheter. Det var ju så sent som år 1909, och herr ordföranden i utskottet säger själv, att vad vi då gjorde och gjorde grundligt har icke rubbat den lugna utvecklingen. Varför skola vi då göra nya experiment på samma område? Det kan hända, att just därigenom den lugna utvecklingen kan komma att rubbas.

Vidare ber jag få säga det, att de kommunala angelägenheterna röra sig, som jag sagt, just om hushållnings- d. v. s. ekonomiska angelägenheter i första rummet och ordningsangelägenheter. Dessa hushållningsangelägenheter och i många fall även ordningsangelägenheter äro på det närmaste förbundna med ekonomiska angelägenheter, eller rättare sagt de äro i allmänhet ekonomiska angelägenheter. Man får också se, att kommunerna, om det verkligen framträder behov av en uttaxering för det ena eller andra ändamålet, vanligen behärta detta och infinna sig då dess medlemmar på kommunalstämmorna på ett alldeles exceptionellt sätt. Man känner härvidlag, att nu gäller det först och främst börsen och icke bara personligheten, och därför blir intresset så livligt. Häri ligger ett erkännande, att det icke endast är personlighetsprincipen utan den ekonomiska sidan av saken, som det gäller. Herrarna må resonera, huru ni vilja, så kommer dock den sidan att taga ut sin rätt i större eller mindre mån. Och jag kan uppenbara för herrarna, att den ekonomiska sidan av saken gäller något även för oss, så folkvalda vi än äro, och om för någon av oss en viss malheur skulle inträffa i ekonomiskt avseende, så skulle han möjligen få åka

ut ur riksdagen hastigare, än han kanske förmodade, ty huru vi än resonera, så ha vi som sagt är en black om foten av ekonomisk beskaffenhet, även om vi sitta i den folkvalda kammaren.

När det vidare gäller att betala kommunens skulder, så måste det väl anses vara en ekonomisk angelägenhet att avgöra, huru kommunen skall kunna fylla detta åliggande. Man tar då på lämpligt sätt ur andras och mina fickor för att gälda skulderna, man har med andra ord större rättighet än i något annat fall att bestämma över och uttaxera härför erforderliga belopp. Är det då likgiltigt, huru den myndighet är sammansatt, som uttaxerar dessa belopp, eller att man har något inflytande i förhållande till storleken av det belopp, för vilket man taxeras? Jag anser det nödvändigt. Vidare ha förhållandena mer och mer inom kommunen utvecklats så, att det blir, om också icke löntagare, så dock allt flera personer, som få ersättning för sitt kommunala besvär m. m. Vart skulle det taga vägen, om det icke även i detta avseende bleve en hållhake? Jag föreställer mig, att det skulle bliva mycket ledsamma följder eljest.

Vidare vill jag fråga: kan det vara något eftersträfvansvärt, att det skall bliva en så fullständig nivellering i detta avseende? Här är en arbetare, som förtjänar 1,800 kr., en annan som förtjänar 1,200 kr. och bredvid dem befinner sig i samma arbete en odåga, som icke förtjänar på långt när så mycket som dessa, och som därför för närvarande har mindre röstetal än de förra. Varför skall det då vara nödvändigt, att dessa tre skola få lika stort inflytande på kommunens angelägenheter, då t. ex. odågan icke har ett motsvarande inflytande på något annat område? Det är väl icke trevligt för den arbetare, som vet med sig, att han kan uträtta något, och vet, att han verkligen utövar ett inflytande på andra områden, det kan väl icke vara trevligt för en sådan arbetare att denna odåga skulle utöva ett lika stort inflytande på de kommunala angelägenheterna som han. Jag tänker, att om vi stode i denne arbetares ställning, det icke skulle kännas behagligt, att ehuru vi finge betala mera än denna odåga, vi icke skulle ha mera än denna att säga i kommunens angelägenheter. Varför skall man då nödvändigt och ovillkorligen söka åstadkomma en nivellering mellan odågan och andra på det här området?

För övrigt vill jag fråga: är den nuvarande kommunala röstskalan så ödeläggande för personligheten? Med vilken styrka verkar den i genomsnitt för hela landsbygden? Jo, med 4,96 eller låt oss säga 5 röster per person; det är hela den styrka, varmed den inverkar på personligheten. Skulle vi bestämma det personliga inflytandet efter det penningbelopp, som verkligt insättes, så skulle vi komma till ofantligt mycket högre röstetal. Jag tycker, att vi ändå krupit, nej, löpt duktigt framåt på de sista åren. Av de stickprov, som här blivit mycket kritiserade, framgår dock, att personer, som endast erlagt 4 procent av den skattesumma, som inbetalas till kommunen, kunna utgöra

Om den kommunala röst-rätten.

(Forts.)

Om den kom-
munala röst-
rätten.
(Forts.)

ett så stort antal, att de vid lika rösträtt skulle kunna överrösta dem, som erlægga ända upp till 96 procent av hela skattesumman. Räcker då icke detta till? Och om vi gå igenom samtliga dessa stickprov, så finna vi som genomsnitt, att personer, som endast erlægga 10 procent av kommunens utskylder, överrösta alla de övriga, som erlægga 90 procent. Jag tycker, att detta borde räcka till, när vi finna, att det personliga inflytandet blivit så tillgodosett, som framgår av dessa siffror, som sannolikt blivit ännu mera belysande om utskottet tillätit oss erhålla officiellt bekräftade stickprov från hela landet.

För övrigt har man dragit fram väldiga sifferkolumner för att visa, att det skulle bli så ofantligt bra för jordbrukarne, om vi finge personlighetsprincipen fullständigt genomförd. Om vi då tänka oss en jordbrukare, en bonde, som har en fastighet taxerad till 15,100 kronor, så har han nu 10 röster. Om det liberala programmet bleve genomfört, huru ställer det sig då? Jo, då finge han en röst, och drängen finge likaledes en röst, och så finge väl också — i synnerhet om det socialdemokratiska förslaget bifalles — pigan en röst, och det kan hon för övrigt få även med det liberala programmet. Är det då fördelaktigare för denne lille hemmansägare att icke endast förlora 9 röster av dem, han nu har, utan också att bli överröstad av drängen och pigan? Jag skall försöka, när jag kommer ut på landsbygden, att taga reda på, vad man tycker om det liberala och det socialdemokratiska programmet, som i tillämpningen kan leda till sådant, och det skulle förvåna mig mycket, om bönderna säga så här: ja, för all del, ställ till så, att man får igenom detta, ty det blir förträffligt, när vi förlora 9 röster, drängen får en röst och pigan en röst och vi komma under isen. Man försöker slå i bönder varjehanda, och det är märkvärdigt, huru lätt man kan lyckas, om man kommer med en skicklig framställning, men jag undrar i alla fall, om det skall lyckas de liberala lantmän, som sitta i denna kammare att få i bönderna fördelen av att man får igenom det liberala eller det socialdemokratiska programmet. Jag vet icke, huru bönderna äro funtade i andra delar av landet, men jag tror icke, att de äro sådana i Småland, och där skall ju ändå den mörkaste delen av vårt land finnas.

Vet ni, vad följden för övrigt skulle bli, om vi finge ett sådant förslag genomfört? Det bleve givetvis, att vi finge statskontroll över landets kommuner. Det har skett så i andra länder, och hos oss skulle det gå på samma sätt. Nej, säger konstitutionsutskottet, detta kommer icke att inträffa. Det vet icke konstitutionsutskottet. Konsekvenserna ha en större makt än konstitutionsutskottet och t. o. m. än riksdagen. Givet är, att om missbruk av personlighetsprincipen komme att göra sig gällande — och det kommer ovillkorligen att inträffa — så blir följden, vare sig det är en konservativ, liberal eller socialdemokratisk regering, att kommunerna mista en del av sin självbestämmanderätt. Jag frågar de herrar, som läst igenom över-

sikten rörande förhållandena i England, Tyskland och Frankrike: vilja verkligen lantbrukarna utbyta de förhållanden, som vi ha här hos oss, mot de förhållanden, som råda i Frankrike? Jag är viss om, att sedan de tagit del därav, skola de, vare sig det är liberaler eller socialdemokrater, säga ifrån, att de förhållandena vilja vi icke ha.

Slutligen är det en märklig sak, som man i viss mån här tycks vilja skymma undan, men som framhålles i motionerna, och det är frågans konstitutionella sida. Jag skall be att få fästa herrarnas uppmärksamhet på denna sida av saken, eftersom den är så skarpt framträdande i dessa motioner. Som jag förut betonat, har denna fråga en mycket stor betydelse, i rent kommunalt hänseende, men en ännu större har den med hänsyn till landstingens och därmed första kammarens sammansättning. Här har man frågans tyngdpunkt. Och då har det sagts ena stunden, att det är icke så farligt, det blir icke någon så stor förändring av första kammaren, och från samma sida har uttalats fruktan för att det icke skall bliva nog stor förändring av första kammaren. Jag hade mycket stor lust att följa denne talares bevisföring punkt för punkt, för att uppvisa de inkonsekvenser, vartill han gjort sig skyldig. Det förstår väl dock var och en, att i och genom en omläggning av den kommunala rösträtten måste en förändring av landstingens valmanskår uppstå och därmed också en förändring av första kammaren. Och även om också jag haft en del anmärkingar att göra mot första kammaren, skulle jag dock icke vilja vara med om att laga till en första kammare sådan, att det verkligen endast skulle bli fråga om ett enkammarsystem i två kamrar. Vad skulle det tjäna till att ha en första kammare ungefär lika sammansatt som denna? Då kunde man lika gärna bygga ut väggarna här, så att denna sal kunde rymma 380 personer. Resultatet skulle, i synnerhet efter det socialdemokratiska förslaget, bli ungefär detsamma. Tror man, att en person förändras därför, att han av ungefär samma valmän väljes hit eller dit? Jag tror det icke. Jag har redan påvisat, då jag framtog exemplet om den bonde, som hade en fastighet upptaxerad till 15,100 kronor, att, vare sig det liberala eller det socialdemokratiska förslaget antages, blir saken densamma.

Då jag således icke kunnat finna anledning att gå med på konstitutionsutskottets hemställan, ber jag, herr talman, att få yrka avslag på densamma och bifall till reservationen.

Herr Palmstierna: Herr talman! Det brukar ju vanligen vara så i de debatter, som föras om frågor av detta slag, att konstitutionsutskottets ledande män inför kammaren visa upp de tankar, som inom konstitutionsutskottet framförts vid den förberedande fäktningen om de stora frågorna. Nu har den kommunala rösträttsfrågan emellertid kommit i ett läge, där man väl kan hoppas, att denna kammare uttalar sig för den lika kommunala rösträtten och

*Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)*

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

debatten får därav en ny karaktär. Man har också av de argument, som framförts under debatten i dag från olika håll, fått ett påtagligt bevis för att frågan i hög grad aktualiserats.

Det var ett argument, som framfördes av herr *Hildebrand*, som närmast kallat upp mig till ett inlägg i dag, ty det föreföll mig omöjligt att man skulle kunna låta det stå obesvarat.

Han sökte liksom måla för kammaren den vanskötsel, våra kommuner skulle undergå, för den händelse den lika rösträtten infördes. När jag hörde detta tal av herr *Hildebrand*, så var det några andra ord, som återljödo i mitt öra, nämligen ett anförande, som jag lyssnade till härom dagen i Stockholms stadsfullmäktige. Det hölls av en man, som mer än mängen annan bär proletärens typ, en man, som har uppfostrat under ett strävsamt livs arbete en barnaskara, som vet vad livets umbäranden vill säga och som då nästan med en skälkning i rösten inför stadsfullmäktige manade fram den längtan, som gatans barn ha att få sin stad till det *hem*, där de vilja leva och där de vilja dö. Se ni, mina herrar, ni som på ett eller annat sätt ha blivit besjälade med penningen, jag har liksom på känn, att den där längtan att få våra kommuner till ett hem för de stora, breda massorna, den uppgiften, det syftet, det målet för den kommunala verksamheten ser icke ni, som här hela tiden talar om att kommunen skall vara ett penningförvaltande verk. Den djupa, konservativa, samhällsbevarande synen på Sveriges inre förvaltning, att våra kommuner, våra städer, våra municipalsamhällen skola lägga grunden för hemmens byggande i landet, den glider ni alldeles förbi. Men för hur många tusenden har icke under denna tid i själva verket just detta framstått såsom den viktigaste kommunala uppgiften?

Jag vill här tala såsom stockholmare, ty det är framförallt ur den synpunkten, jag skulle vilja yttra några ord. När det nu hos oss t. ex. rent av ifrågasättes att inreda det gamla rannsaktionsfängelset till bostäder åt familjer med barn, därför att den krassa fastighetsägarepolitiken i fyrkskalans tecken har hindrat den sunda utvecklingen av bostadsfrågan i sitt eget intresse, kan jag då icke med rätt vända om spjutspetsen och rikta den mot herr *Hildebrand* och säga: Enligt min uppfattning och från den utgångspunkt jag har beträffande kommunernas uppgifter äro i stor utsträckning icke blott i Stockholm men landet runt våra kommuner vanskötta, därför att den klass, som på penningskalans grund regerar i våra kommuner, icke fattat rätt den samhällsuppbyggande inre verksamhet, som våra kommuner skola bedriva; och jag är också viss om, att här skall framtiden komma och säga, att ni har förslösat det högsta värde — ja, personligheten, herr *Räf* — det högsta värde, som nationen har, därför att ni icke förstått det djupare, inre syftet i hela den kommunala verksamheten, som är att göra kommunen till ett hem för sina medborgare. Gå runt omkring i våra städer, ni behöver bara, utan att se in i husen, se hur våra städer äro uppbyggda, se på husen i den ena stadsdelen med breda gator och parkanläggningar och sedan se bort i arbetarkvarteren och taga en totalvy över städerna, och ni får i själva verket klart för er, att det är *en* klass, som regerat, som

uppbbyggt och som ordnat samhällena, och att den klassen har gjort detta väsentligen i *sitt* intresse.

Jag skulle kunna taga åtskilliga enskildheter också, då man söker spela på konservativa strängar. Jag kan taga spårvägsväsendets historia i mer än en svensk stad, men främst i vår största kommun. Hur spelade icke där intressen in av sådan beskaffenhet, att man måste säga, att för varje kommunalstyrelse är sådana intressens inflytande av mycket betänklilig art. Det finnes åtskilligt annat också man skulle kunna tala om, både fastighetsaffärer, gasbolags övertagande av samhällen, låneoperationer m. m.

Mina herrar, låt oss icke taga saken som om det här gällde spörsmålet om den gamla, goda, sunda konservatismen emot den radikala omstörtningen. Nej, så är det icke.

Och för övrigt skulle jag vilja säga, att den där gamla konservatismen, ämbetsmännens välde i vissa städer, som i all sin sega tröghet likväl hade en inre känsla av solidaritet med samhället, hur har icke denna börjat att försvinna i den mån den *nya högern*, besjälad av kapitalismens anda, börjat regera samhällena! Där äro intressena framme, där får också hela valapparaten det där klingande ljudet, där gäller det bara att med hyrda agenter få in undan för undan fullmakter, det må vara från bolag eller änkor eller underlöjtnanter, blott man får fullmakterna samlade och lyckas plocka hop dem. Stockholms stadsfullmäktige ha t. o. m. reagerat inför allt detta, och det slår i alla fall i ansiktet, att detta sannerligen icke kan hava någon samhällsgagnande karaktär.

Nej, mina herrar, låt oss säga rent ut, klart och naket: det är icke *samfundsandan*, som talar här, utan det är *klassintresset*, uppbbyggt på viss bestämd grund. Det är detta, som synes mig mana till, att när vi behandla denna fråga, böra vi också tränga djupare in i ämnet och icke ytligt beröra frågan, såsom herr Räf här gjort. Ty här tränga breda samhällslager fram, drivna av sina livsbehov och i samhällets namn vilja de omdana det hela, men de få stå och slå på porten och kunna icke komma in, därför att de icke äga den makt att gagna vad som dock ytterst samhället självt är till för att främja som är dem nödvändig.

Nu talar man här om att överallt i världen, varhelst man infört lika rösträtt, har man också skapat garantier. Herr Räf slog på den strängen, och herr Hildebrand var också inne på ämnet. Men, mina herrar, jag vet inte, hur ni läser den inre förvaltningshistorien i dylika länder. Ätminstone i den mån jag studerat och följt med allt detta, får jag säga, att den bilden har jag sannerligen icke fått. Tvärtom, England, Frankrike, olika stater ha under långa tider byggt upp sin inre förvaltning med fördelning av uppgifterna mellan staten och kommunerna, och där striden har stått om skattekällorna just på inkomst- och förmögenhetsbeskattningens område, har staten velat få denna skatteälla så ograverad som möjligt i *sin* hand, där har det varit ett eminent statsintresse, att icke kommunerna skulle kunna utpumpa dessa skatteällor, och *därför* har man uppställt vissa gränser. Det är statsfinansiella motiv, som i regel varit vägledande för

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten.

(Forts.)

statens åtgärder på detta område, och icke denna hopblandning, som hos oss framträdde först 1907, mellan rösträtt och garantier på det finansiella området.

Men jag skulle för min del till alla dem, som äro måna om den kommunala självstyrelsen i landet, vilja rikta en vädjan att dock tänka på, att utvidga vi ytterligare garantierna, så att vi få icke endast denna $\frac{2}{3}$ -majoritet, som för övrigt är en dålig garanti, icke endast underställningen, icke endast allt vad Kungl. Maj:t nu skall fastställa beträffande läns uppgörande, ja, då få vi småningom en statsadministration på detta område, som så begränsar den kommunala rörelsefriheten, att den icke mycket gagnar vårt folk. Och denna självstyrelse är dock en ägodel, som vi böra bevara.

Herr Hildebrand kom verkligen med något, som jag må erkänna var i hög grad originellt, när herr Hildebrand förklarade, alldeles i olikhet med vad man hittills hört från den sida han representerar, att den stora faran med den lika rösträttens införande är, att vi skola åstadkomma ett fåtalsvälde — fåtalsvälde, därför att i den mån, som det blir demokrati, är det ett fåtal, som styr. Men, herr Hildebrand, saken är den, att även om man skulle godtaga detta, vilket jag dock icke gör, så är det skillnad på *ett fåtal utan kontroll och ett fåtal, kontrollerat av massorna*. Ty det program, som i själva verket herr Hildebrand och hans meningsfränder företräda, är detta, att icke låta demokratiens kontrollerande medinflytande göra sig gällande, utan att låta helst så få som möjligt eller den klass, som nu är vid makten, fortfarande regera i samhället. Men då förödas också stora värden, och, herr talman, det är i känslan av att detta, som i ordets djupa och sunda mening är konservatism, att detta, som man i själva verket bör göra allt för att skydda, att de djupaste värdena gå förlorade under en tid, då man, såsom nu sker, låter penningen vara värdemätaren, det är i känslan härav, som jag velat yttra vad jag nu anfört.

Det står för mig nästan, när jag hör herr Hildebrand tala här, säkerligen fullständigt besjälad av en ärlig övertygelse, något av det som i Peer Gynt Dovregubben talar om inne i berget:

»I venstre øjet
jeg risper dig lidt, så ser du skævt;
men alt det du ser, tykkes gildt og gævt.»

Det är ett knivstyg i ögat ni fått i denna penningens tidsålder, och ni ser allt ifrån den synpunkten, men människovärdet, personligheten, individen förloras och går bort.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman, mina herrar! Den som noga åhörde det anförande, som hölls av en föregående ärad talare, herr Hildebrand, gav nog akt på, att det gick två röster genom hans anförande. Den ena hade klangen från en broschyr, som han utgivit, och därvid gav han indirekt ett visst erkännande åt den liberala linjen, men, sade den andra rösten, då denna alldeles säkert mynnar ut i den socialdemokratiska, är jag motståndare även till den

liberala linjen. Det är skäl, som jag för min del anser alldeles ohållbara. Ty är en sak riktig, skall man följa den, så långt man anser den vara rätt, och först då stanna.

Han varnade lantmännen för att lyssna till de sirénsånger, som herr Edén här hade låtit höra, men han gick icke in på att också söka bevisa de farhågor, som han påstod följa den linje, som herr Edén uppdrog.

Jag har en 20-årig erfarenhet från ledningen i en av vårt lands kommuner, och jag tror, att jag kan säga något, som kan lända till upplysning i en fråga sådan som denna.

Det är ju helt naturligt, att det i första hugget stöter på motstånd i lantmannakretsar, då man i press och föredrag får höra detta tal om att nu skall bonden icke ha mer än en röst. Men jag har också menat, att efter hand som upplysning kommer genom tidningar och föredrag, inse nog småningom både bönderna och de övriga i kommunen det rätta i detta krav.

Vad nu först valen beträffar, så är ju principen delvis redan införd, då vi rösta på präst, ty då ha vi »en man och en röst», och även kvinnan har då under vissa fall rösträtt. Då vi välja nämndemän, är det en man och en röst, likaså vid val av ordförande i pensionsnämnderna. Jag undrar, om det icke är lika rätt och lika ofarligt, att t. ex. välja kyrkoråd eller en kyrkvärd eller ordförande i kommunalstämma och kommunalnämnd efter principen en man och en röst. Är det något särskilt omstörtande i ett sådant val eller t. ex. i val av landstingsmän? Jag kommer kanske in på den senare frågan längre fram, då det tycks vara där, som det egentliga motståndet möter.

Det oriktiga i dessa förhållanden framträder kanske mest påtagligt, när det gäller val av folkskollärare. Det är ju ofta så, att bland de fattiga, hos de mindre bemedlade finnas de flesta barnen, och i många sådana hem finnas kanske fyra, fem samtidigt skolpliktiga barn. Vi antaga, att en kommun skall byta om folkskollärare. Då går den store inkomsttagaren, som kanske icke har ett enda skolpliktigt barn och röstar, och så kommer bolaget och bryggeriet med vardera sina 40 röster, och så blir det dessa, som tillsätta folkskollärarna, medan den lille inkomsttagaren, den lille jordbrukaren, som endast har en röst kanske, eller två à tre, icke alls får något inflytande: han blir knappast hörd. Vi skola nu icke tala om de många fall, där det gäller tillsättandet av småskollärarinnorna då skolråden tillsätta dessa ensamma.

Jag anser, att detta är en orättvisa, som bör med eftertryck påtalas. För hantverkarens och den lille jordbrukarens del tror jag mig våga påstå, att han har lika mycket intresse av att hans barn skola få en god lärare som den store inkomsttagaren, för att icke tala om det besynnerliga i att de opersonliga bolagen ha rätt att tillsätta lärare.

Ja, säger kanske någon, detta kan jag vara med om, men det är icke det saken gäller, utan det är den ekonomiska ledningen av kommunens angelägenheter, som är det svåra härvidlag. Ja, det är ju kanske mer än en, som i likhet med herr Bengtsson i Kullen, med

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

viss indignation säger, att icke kan det vara rätt, att den, som betalar ända till flera hundra kronor i kommunalskatt, icke skall ha mer att säga till om i kommunen, än den, som icke betalar mer än några kronor. Men om vi vilja undersöka förhållandena litet, tro icke herrarna då, att den, som betalar fem kronor i skatt till kommunen, får vända på den femkronan, varmed han får bidra till kommunens behov och de krav, som göra sig gällande där, lika många gånger, som den stora inkomstagaren får vända på sin hundrakrona. Jag är övertygad om, att förhållandena visa, att de, som ha de minsta skatterna, äro de, som ha svårast att betala dem. Det är oftast de små skattebetalarna, som stå på restlängderna och på grund av olika förhållanden äro urständsatta att betala sin skatt. Och när har man för övrigt sett, att den lille inkomstagaren gått upp på kommunalstämman och begärt att man skulle få högre skatter. Den erfarenheten ha vi aldrig gjort.

Nu har det sagts, att det är nödvändigt, att man, liksom i andra länder, har starka garantier för att icke några omvälvningar skola inträffa. Ja, vem har förnekat detta? Jag tror också, att man måste ha de garantier, som kunna prövas nödvändiga för att man skall kunna följa rätt kurs.

Herr Räf säger: Ni må ställa det hur ni vill, så ligger saken så, att ekonomien i alla fall ändå tager ut sin rätt. Ja, det är det vi tro. Vi tro, att den ligger ovanpå; vi veta, att den har alltid råd och alltid garantier, och därför behöver man icke vara så rädd att låta de små komma till sin rätt.

Då man vågar välja med en man och en röst vid val av de personer, som ha hand om så att säga den stora börsen, jag menar riksdagen, så skall man väl icke behöva frukta att använda samma princip på det kommunala området. När vi i riksdagen behandla en budget på 400 miljoner om året, så är det icke fråga om, att den, som sitter här med en liten inkomst, skall ha mindre antal röster, än den, som sitter med en stor inkomst. Här finnas personer i riksdagen, som, om jag icke är fel underrättad, skatta för 700,000 kronor om året, men det finnes även de, som blott skatta för 500 kronor. Jag frågar: Vore det rätt, att den, som har flera hundra tusen kronor om året, skulle få fyrtio röster, men den med några hundra kronor endast en röst?

Nu undrar herr Räf vad en mindre hemmansägare som han uppger har en fastighet, taxerad till 15,000 kronor skall säga. Ja, i Skåne åtminstone räkna vi icke sådana hemmansägare till småbönderna, men det kan ju hända att man gör det i Småland; vi räkna dem som äro fastighetstaxerade till 4-, 5- å 8,000 kronor till småbönderna. Och jag undrar verkligen, om de skulle bli missbelättna med den reform, som här är ifråga.

Herr Räf säger vidare: om jag går ut och säger till bönderna: nu skall er dräng och er piga ha lika mycket att säga på kommunalstämman, som ni själva, så undrar jag, om icke bönderna skulle reagera. Ja, det är nog ingen i kammaren som betvivlar, att herr Räf kommer att begagna detta rätt flitigt i valrörelser och skrämman bon-

den med att säga, att nu komma er dräng och er piga att få vara med på kommunalstämmorna och ha lika mycket att säga som ni. Men det är ju att alldeles vända upp och ned på saken. Det är ju den lika och ej den allmänna rösträtten vi försvara.

Om den kommunala rösträtten.

(Forts.)

Vidare frågar herr Räf, om det är rätt att en sköt-sam arbetare, som har 1,800 kronor om året, och en odåga utan inkomst skola ha lika mycket att säga. Jag skulle kunna vända på satsen och säga, att, om en person får ärva 100,000 kronor, men är vad man kallar dum, varför skall han då ha mera att säga på en kommunalstämma än den intelligente, men fattige arbetaren eller småbrukaren? Han är kanske icke ens i stånd att föda sin familj, men han har nu fått ett stort arv, och genast skall han vara berättigad att gå upp på stämman med sina många röster, men den flitige arbetaren och småbrukaren, som alla erkänna, att han är förständig, men som av vissa omständigheter icke kommit så långt fram har endast några få. Nu säger man att det beror på medfödda anlag, exempelvis hos en duglig affärsman att han lyckas. Ja, men varför icke taga ett steg längre och säga, att det t. o. m. kan vara öarlighet i affärer, som givit ökade inkomster och ökat inflytande i kommunen. Kan det verkligen försvaras, att man skall ha ökat inflytande därför att man lyckats förtjäna mera pengar än den ärlige och flitige, som icke lyckats få så stora inkomster som en annan?

Vidare säger herr Räf om valen till landstingen, att det är där tyngdpunkten i motionerna ligger, och jag vill gärna erkänna, att man även tänkt på den saken. Men vid val till första kammaren finnas också flera garantier både med avseende på ålder, inkomster och medelbara val, så att i det fallet tror jag icke, att man behöver frukta för, att den skall få en alltför radikal sammansättning. Skulle den bli något liberalare, än den för närvarande är, så tror jag icke, det är många i denna kammare, som skulle ha något däremot.

Jag skulle till sist vilja erinra om, hurusom riksdagen nu har omhuldat folkupplysningen i vårt land. Genom våra folkskolor ha vi spritt kunskap till det uppväxande släktet, som med sina ökade kunskaper faktiskt kommer att få ökade intressen både i ekonomiska och ideella ting. Men därmed följer också ett ökat ansvar. Det är då helt naturligt, att vi också måste vara beredda på, att förskaffa dem ökat inflytande i ledningen av det kommunala på samma sätt, som redan nu sker i politiskt hänseende.

Lika litet som jag, när det gällde utvecklingen av den politiska rösträtten, kunde vara med om att grunda denna på den röstandes ekonomiska ställning, lika litet kan jag vara med om att en sådan princip nu skall tillämpas i fråga om den kommunala, utan här gäller det att låta människovärdet och personlighetsprincipen komma till sin rätt: de komma också förr eller senare att få den.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sterne: Herr talman, mina herrar! Jag fann, i likhet med den siste ärade talaren, en passus i herr Räfs anfö-

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

rande, som var mycket farlig för högerens bevisföring, när den vill vända sig emot vänsterns krav på en mera demokratisk kommunal rösträtt. Det var hans exempel, naturligtvis taget från arbetarehåll, om denne odåga, som stod på fabriken och som kamraterna skulle se hjälpas upp till större kommunalt inflytande genom vårt förslag. Men det är just på den punkten hela bevisföringen brister, ty kan högern bevisa, att en person, som har de 40 rösterna eller något därunder, har större intelligens och större förutsättningar för att deltaga i det offentliga livet än den, som har en lägre inkomst och därmed också ett mindre inflytande? Jag tror tvärtom, att vi nog allesammans i våra bekansningskretsar ha personer, som visserligen genom börd eller kanske genom affärer, som stundom balanserat på lagens yttersta kant, erhållit en stor förmögenhet, men vilkas förmögenhet ingalunda står i förhållande till deras intelligens, omdömesförmåga eller förutsättningar att framträda representativt i det offentliga livet. Det är sålunda mycket möjligt, att man kan vända på det exempel herr Räf använde och fråga, varför just en »odåga» skall på grund av sin större förmögenhet eller på grund av sin större inkomst, förvärvad på ett eller annat sätt, hederligt eller ohederligt, ha mera att säga till om, än den hederliga, arbetsamma och flitiga arbetaren med lägre inkomst, men dock med vida större möjligheter att göra gagn i den kommun han tillhör eller att göra gagn i det offentliga livet.

Det är på den punkten, mina herrar, som vi skola lägga bevisföringen, ty med förlov sagt, allt vad man för övrigt talar om rörande de kommunala garantiernas behövlighet är endast svepskäl, är endast ett utslag av högerens strävan att använda denna kommunala fyrskala — för att nu taga ett aktuellt exempel — såsom en skyttegrav, varifrån man bestryker småfolkets vägar för att hindra dem att komma fram med sina reformkrav och vad som ligger dem om hjärtat. Det är det skälet, som står såsom det allt överskuggande motivet för det motstånd, som reses mot alla rubbningar i den kommunala röstskalan.

Mig förvånar det i mycket hög grad, att exempelvis herr Räf, som jag trodde skulle ha något sinne för rent religiös etik, visar så stor förödnad för den dans kring guldkalven, som man nu bedriver även i vår demokratiska andra kammare. Det synes mig vara ägnat att skapa en underlig uppfattning om en talare, när han på det sättet kan förena sådana mot varandra enligt min mening stridande åskådningar.

Det finnes en engelsk sportterm, som heter handicap, och som innebär, att man söker bereda den svagare en fördel, när det gäller en tävlan. Men när det gäller den politiska tävlan mellan de olika partierna här i landet, då använder man detta handicap på ett helt annat sätt, då söker man skaffa det partis medlemmar, som förut genom sin uppfostran, genom sin sociala ställning o. s. v. bör ha ett avsevärt försprång, ytterligare fördelar genom

förmögenhetsgarantier. Det synes mig vara rättvisan ställd på huvudet, och därför, så visst man har någon tro, att rättvisan någonsin kommer att segra, så sant tror jag också, att dessa krav, som vi här är efter år debattera och som år efter år framkomma, skola en gång gå segrande igenom, trots allt motstånd, som nu reses emot dem.

Varför hänvisar man både i herr Hildebrands och i herr Råfs anföranden till Frankrike och England med deras från våra förhållanden vitt skilda historiska förutsättningar i fråga om kommunernas självstyrelse? Varför går man icke till våra grannländer, Norge och Danmark, och frågar sig, varför det kommunala livet där kan pulsera friskt och starkt utan de obehag och svårigheter, som man här söker måla upp för Sveriges del, för den händelse en reform skulle genomföras? Är det icke strängt taget en förolämpning mot hela det svenska folket, att vi skulle vara mindre skickade att ordna våra kommunala angelägenheter, än vad våra bröder och systrar på andra sidan Kölen eller på andra sidan Sundet äro, om vi finge samma möjligheter, som de ha i det avseendet? Jag tycker, att man snart borde vara färdig med en sådan tankegång, som egentligen icke är annat än uttryck för det krassaste, jag höll på att säga, det råaste klassintresse, där man endast söker bevara sina möjligheter att klamma sig fast vid makten. Men man bör därvid komma ihåg, att demokratiens flodväg, som oemotståndligt lyfter sig, även har förmåga att krossa det motstånd, som reser sig in absurdum.

Jag ber att få ansluta mig till det yrkande om bifall till utskottets förslag, som förut framstälts.

Herr Igel: Herr Råf ville göra gällande, att det var så förfärligt farligt att gå med på den kommunala lika rösträtten, därför, sade han, att en odåga skulle kunna få lika mycket att säga som en duglig och energisk person. Jag undrar då, om herr Råf verkligen är av den meningen, att dessa små lantbrukare i vårt land, som ha från en till tre röster, tillhöra hans »odågor», och att det skulle vara så farligt att få dessa med i det kommunala livet, därför att de icke kunna genom sitt arbete komma upp till bättre förmögenhets- och inkomstvillkor, än att de bara ha ett par röster. Jag vet, att det finnes en socken, där prästen och klockaren och fyra banvakter ha 10 röster vardera, medan bönderna endast ha mellan en och tio röster. Skulle man betrakta dessa, vilka ha över 10 röster, som duktigt folk och dem, som ha under 10 röster, såsom mindre dugliga?

Det har gått igenom diskussionen här i dag det betraktelsesättet, att de små i samhället, som icke kunnat komma till höga röstetal, skulle misstänkas för att ha ont i sinnet och ställa allt på tok i kommunerna, om de finge mera att säga än de ha — därför bör man hindra dem att få lika mycket att säga som de andra, och de, som nu ha mest att säga, skola behålla sitt inflytande, för att det goda förhållande, som för närvarande existerar, skall äga bestånd. Ligger icke häri ett misstroende, som man i denna församling uttalar

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten.

(Forts.)

mot småbrukarklassen och de mindre röstägande i landet? Det synes mig vara någonting, som går stick i stäv mot vad man praktiserar på andra områden. Jag tänker t. ex. på de kyrkliga förhållandena. Vid sådana viktiga förrättningar som prästval har var och en en röst. Inom missions- och nykterhetsföreningar kan det naturligtvis icke komma i fråga, att man röstar efter fyrkskalan, utan dessa föreningar äro byggda på den lika rösträtten, och där avgöras alla frågor på demokratiskt sätt.

Herr Bengtsson i Kullen sökte framställa saken så, att de, som hade en inkomst av 12,000 kr., voro personer, som man skulle se upp till, dem skulle man ge privilegier framför andra, exempelvis en lantbrukare med ett eget hem, vilken ej skattar för mera än några hundra kronor. Men om det är en person, som har 12,000 kr. inkomst, och det är en präktig karl, bör hans personliga inflytande i varje fall göra sig gällande vid handläggningen av kommunala ärenden. Det är icke bara det, att han sitter med en trumf på hand gent emot dem, som ha bara 600 kr. inkomst. Är han en duktig karl, bör hans ord väga någonting, i synnerhet om de mindre inkomsttagarna äro så undermåliga, som herr Bengtsson ville låta påskina.

Beträffande det utslitna argument, som herr Räf anförde, om det förödmjukande i att se sin dräng ha lika många röster som en själv, bottnar ju detta i den rena egoismen. Jag hade vid ett tillfälle en dräng, som förut tjänat hos en herre, som, efter vad jag kan förstå, hade samma sinnelag som de herrar, vilka uppträtt här. Drängen hade av honom blivit tillsagd, att han icke behövde betala kommunalskatten, om han icke ville, ty enda påföljden vore, att han icke bleve politiskt röstberättigad. Det var ju gott att ha pojken undan, när ett val inträffade. Då han kommit till mig, blev han av fjärdingsmannen anmodad att betala skatten, men svarade då, att man sagt till honom, att han icke behövde göra det. Jag frågade honom då, om han verkligen ville göra sig politiskt omyndig, och erbjöd mig att själv betala för honom, vilket jag också gjorde, och på det sättet kom han ifrån sin medborgerliga omyndighet. Men icke smärtade det mig, att drängen fick lika mycket att säga som jag själv, och jag förstår icke dem, som känna det så smärtsamt, om en dräng får rösträtt vid kommunala val. Även en sådan är en god människa och arbetar sent och bittida samt gör sin stora insats i utvecklingen — varför skall man då neka honom alla medborgerliga rättigheter? Även om han icke har så stor inkomst, bör han väl få lika mycket att säga som en person, vilken ärvt sina 12,000 kr.

Herr Bengtsson i Kullen lät förstå, att det skulle innebära en viss risk för kommunernas finansförvaltning, om de större skattedragarna icke hade mer att säga än exempelvis en liten jordbrukare, som från början hade arbetat som dräng. Kan det vara rätt resonerat? Jag tror det icke. Det är icke rätt, och det är icke kristligt. Därför böra vi avskaffa den ojämnhet, som nu gäller i fråga om den kommunala rösträtten.

Högerns farhågor för, att det skulle gå på tok med första kammaren, äro överdrivna, ty vi se ju, att högern har en icke ringa

förmåga, när det gäller att skaffa sig representanter i andra kammaren, och vid val till denna kammare gäller ju principen: en man och en röst. Jag tror därför icke, att om samma princip skulle bli genomförd i kommunalt avseende, högern skulle tappa sin förmåga att hålla partiets numerär uppe i första kammaren. Vi unna också detta parti gärna att få representanter, blott det sker på sådant jämnt sätt, som det bör ske. Men så länge den ene skall ha 40 gånger så mycket att säga som den andre för att vara väl representerad, tycker jag, att det vore skäl i att söka få en ändring till stånd.

På grund av vad jag tillåtit mig anföra, ber jag att i denna fråga få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Jag satt och sov, då herr Hallén hade ordet, men jag hörde hans vackra slutord och blev då så förtjust, att jag instämde med honom, men jag kom icke att tänka på, att hans yrkande innebär en del saker, som jag ytterst ogärna vill vara med på. Jag har som ledamot av ett annat parti för länge sedan här i kammaren framfört ett yrkande av samma innehåll som den motion, vilken det socialdemokratiska partiet i år framburit, och nu skulle jag vara med om, att det stora socialdemokratiska partiet kapitulerade inför det lilla liberala partiet, därigenom att vi avstå från vår hemställan. Det är för mig en för lång reträtt på en de oavlåtliga framstegens väg. Jag ber därför att få vidhålla den framställning, som jag inom det liberala partiet avgivit, och vilken sammanfaller med det förslag, som innefattas i herr Halléns m. fl. motion. Jag ber sålunda att få yrka bifall till denna motion.

Vi voro åtskilliga liberaler, som på den tiden förenade oss, så att herrarna skola icke tro, att jag stod ensam. Nu är det så, att det nog ligger en god avsikt i den kompromiss, som herr Hallén m. fl. i konstitutionsutskottet inlåtit sig på. Man vill komma till ett positivt resultat, som det heter, men man uppoffrar tills vidare — ehuru jag medgiver, att mycket vinnes — kravet på utskyldsstreckets avskaffande och kravet på den allmänna rösträtten samt förenar sig i det liberala yrkandet, att endast de, som betalt skatt, skola ha rösträtt. Man säger sålunda: »Särskilt den graderade röstskalans slopande öppnar möjligheten till den demokratisering av första kammaren, som jämte personlighetsprincipens genomförande vid den kommunala rösträtten varit målet för våra strävanden.»

Reservanterna säga, att de äro missnöjda med det hela, men att de av praktiska skäl vid frågans avgörande icke vilja vidbliva sina yrkanden, men förbehålla sig rätt att framdeles återkomma till detta. Ja, jag kan förstå, att man kan ha den åsikten, men jag har aldrig haft den, och det strider mot den politik, som synes mig böra tillämpas. Särskilt i en sådan sak som denna, kommer man genom ett sådant förslag som detta, i själva verket lätt därhän, att man avstår definitivt från de i reservationen uppgivna kraven trots försökan att man skall återkomma. Det åtrådade blir i stället redan nu en sak, som kommer efteråt, det är vackra tankar, som man icke alls skall sysselsätta sig med, när det gäller rösträtsreformen, utan det

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

blir förmodligen kommande generationer, den andra eller tredje generationen efter oss, som får sysselsätta sig därmed.

Då jag som sagt jämte många andra för många herrans år sedan hade samma yrkande och röstade för samma förslag och begärde vötering, så kan jag icke i all rimlighets namn, herr talman, finna mig i att vara med i en så ofantlig reträtt, utan jag ber därför, herr talman, att få kvarbliva vid den för många år sedan av mig jämte en del av liberalerna och av den socialdemokratiska gruppen intagna ståndpunkten och yrkar bifall till den hemställen, som innefattas i herr Halléns m. fl. motion.

Herr Johansson i Brånalt: Herr talman, mina herrar! Då jag tillhör den mindre jordbrukarklassen, som särskilt varit föremål för de liberala motionärernas omtanke och som även tyckes vara föremål för hela det liberala partiets omtanke, då det gäller att utverka åt denna klass ett större inflytande ifråga om de kommunala förhållandena, än vad som för närvarande är fallet, må det tillåtas mig att få framlägga min syn på den här förevarande angelägenheten.

Jag vill säga, att jag ansluter mig fullkomligt till de uttalanden, som motionärerna ha gjort här, då de beklaga, att innehavare av jordbruksfastighet icke nå det inflytande, som de borde ha vid avgörandet av kommunala angelägenheter. Jag delar fullkomligt deras uppfattning härvidlag, men jag anser icke, att det förslag till avhjälpande av bristfälligheterna, som framlagts, innebär någon verklig hjälp, utan snarare kan sägas, om det realiserats, komma att hjälpa oss »ur askan i elden», åtminstone ifråga om många kommuner i vårt land, och detta vågar jag påstå, oaktat professor Edén omnämnde, att det syftemål, som varit drivande för motionärerna, varit att skipa rättvisa. Ja, jag undrar, om det i detta fall, åtminstone på många ställen, där-est förslaget antages, kan bli tal ens om ett sken av rättvisa.

Jag skall belysa en del förhållanden, som enligt mitt förmenande äro rätt träffande och kunna medföra farliga konsekvenser. Jag går ut från den förutsättningen, att vi alla i vårt land i våra strävanden vilja arbeta på att göra vårt land oberoende av import från främmande länder, av sådant, som kan i vårt land produceras på så väl jordbrukets som industriens område. På båda dessa områden sitta vi inne med stora förutsättningar att kunna uppnå ett gott resultat. Om vi däremot arbeta utan att aktge på de naturliga förutsättningarna, så kan detta komma att lända till avsevärd skada i utvecklingen i fråga om såväl den ena näringen som den andra.

Jag nämnde, att jag delar motionärernas här uttalade tanke, att den röstskala, som nu är gällande, icke är sådan, som den borde vara, och att den från jordbrukarnes synpunkt icke kan sägas vara till gagn. Ägare av jordbruksfastighet ha icke det inflytande i avseende på de kommunala förhållandena, som enligt mitt förmenande med full rätt tillkommer dem, just för att uppnå det

resultat och tjäna det syfte, som jag här vidrört, då det gäller jordbruksnäringen. Jag nämnde, att jag hör till de mindre jordbrukarna — jag har fyra röster inom den kommun jag tillhör. Detta röstetal närmar sig det medeltal, som här av en talare förklarats vara det normala inom vårt kommunala liv. Jag vill litet närmare ingå på förhållandena hemma i den socken jag tillhör, nämligen Knäred, och huruledes det är ställt där — och det är många kommuner i vårt land, som ha det ställt ungefär på samma sätt. Knäred är en kommun på 2,400 innevånare, och min övertygelse är, att omkring 2,000 av dessa ha sin inkomst direkt av jordbruket. Det finnes ingen jordbrukare, som har över 50 tunnland odlad jord, och icke tio, som ha över 25 tunnland, det är så att säga idel småbruk snart sagt allesammans med undantag för ett och annat medelstort jordbruk. De flesta, ja, jag tror $\frac{9}{10}$ av dessa lantbrukare ha icke mer än 1 å 2 kommunala röster. Nu ha vi även inom denna socken en tjänstemannakår. Det är en järnväg, som genomlöper socknen, och vi hava alltså järnvägstjänstemän, banvakter och stationsinspektör m. fl. Så finnes det vidare 4 kraftstationer där en ganska talrik personal finns, som tjänstgör vid desamma. Och slutligen hava vi icke mer än en skollärare och så en präst.

Nu betalar Sydsvenska Kraftaktiebolaget, som har anläggningarna där, mellan $\frac{2}{3}$ och $\frac{3}{4}$ av hela kommunalskatten. Nå, om nu det liberala förslaget här skulle vinna bifall och bli lag, så skulle vi smärre lantbrukare genom de förhållanden, som råda ifråga om den kommunala självstyrelsen och självbestämmanderätten, kunna vidtaga genom lagenliga beslut sådana åtgärder, som kunde föra till vittgående konsekvenser — ja, jag tänker nu icke på att dessa åtgärder skulle kunna bli på något sätt ruinerande för omnämnda bolag, men jag kan tänka mig ett annat bolag, som vore behöfligt för industrien och som måhända icke hade erforderlig ryggrad för att bära följderna av dylika åtgärder, som kunde bli om icke ruinerande, så dock därhän verkande, att bolaget droge sig undan från fortsatt verksamhet på platsen.

Enligt nu gällande kommunalbestämmanderätt äger kommun att inköpa jord för odling av skog. Om vi, för att taga ett exempel, åter välja förhållandena i Knäred, som är över 200 kvadratkilometer i areal, så äga vi icke mer än en väg på tvären i socknen och en under anläggning varande väg, som skall gå längs socknen. Stämman beslutar nu att inköpa områden för skogsplantering i socknens alla fyra hörn och beslutar att till dessa områden anlägga vägar, som även äro avsedda för biltrafik. Men dessa vägar äro icke så betydande, att anslag till dem kan komma ifråga av staten, utan de måste utföras på kommunens egen bekostnad. Då måste skollärare, präst och klockare jämte banvakter bidraga till dessa anläggningar, medan den närmare planen för vägarnas byggande avgöres genom småböndernas majoritet. Dessa bestämma här en person, som skall leda vägbyggandet

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

ifråga, och man ser då i första hand till att det blir arbetare från socknen, som komma att anlitas, och då många av oss småbönder ha många pojkar, så blir det antingen vi själva eller dessa pojkar, som komma att verkställa arbetet. Och ingenting hindrar, att vi vidtaga sådana anordningar, att det komme att utbetalas en dagavlöning, 50 à 75 % högre än i vanliga fall. När det sedermera bleve fråga om uttaxering av beloppen, ja, då skulle kraftbolaget komma att få bära den största bördan, och även för präst och skollärare skulle uttaxeringen bli nog så kännbar och märkas tämligen bra, och jag undrar om detta kan betraktas som rättvist.

Jag är övertygad om att det skulle kunna framdragas åtskilliga exempel på sådana åtgärder, varigenom även industrien skulle kunna bli avsevärt lidande, åtgärder, som så att säga skulle kunna verka därhän, att några industriella anläggningar icke komme till stånd i sådana kommuner, där man riskerade, att något dylikt kunde inträffa.

Jag kan även anföra ett annat exempel ifrån en socken, som icke ligger långt från min hemtrakt. Där finnes en fabrik, som sysselsätter över 1,000 arbetare, av vilka de flesta äro kommunalt röstberättigade och omkring hälften äro kvinnor. Nå dessa arbetare arbeta på den platsen i tre eller fyra år, och sedan flytta de. Om den liberala reservationen här bifölles, så skulle alla dessa fabriksarbetare få kommunal rösträtt och få lika mycket att bestämma som vilken annan som helst i kommunen och sålunda kunna begagna sig av denna rätt för att utföra kommunala byggnadsföretag m. m., som kunde bliva rätt så kostbara. Genom den högre kommunalskatt, som skulle utdebiteras i en sådan kommun, skulle största delen av inbyggarna i socknen, i den mån det vore möjligt för dem, föredraga att byta vistelseort, men den jordbruksidkande befolkningen finge sitta kvar och bära följderna av de andras beslut. Det finnes många exempel på att i de kommuner, där kommunalskatterna äro uppskruvade, kunna icke de pris uppstå på jordbruk, som i de kommuner, där kommunalskatten är lindrigare. Genom kommunalskattens höjande skulle man så småningom omöjliggöra för en hel del av de små lantbrukarna att fullgöra sina skyldigheter, och de skulle därför tvingas till försäljning av sin egendom och till avflyttning från orten. Men där skulle också det pris, som kunde betingas vid egendomens försäljning, bli betydligt lägre, än i händelse kommunalskatten icke varit så hög.

Jag är övertygad om att de förhållanden, som komma att uppstå, i händelse det liberala förslaget blir genomfört, icke skola bliva till gagn ens för oss småbrukare, som det särskilt talats om att man avser att bereda större inflytande i de kommunala angelägenheterna, än de nu hava. Jag är av den åsikten, att en omläggning av denna kommunala bestämmanderätt borde vidtagas i den riktning, att fastigheterna och särskilt jordbruksfastigheterna erhålla större inflytande ifråga om den kommunala

bestämmanderätten, än vad nu är fallet. Jag är även av den meningen, att vi borde ha likhet, då det gäller kommunalt inflytande i stad och på land. Här råder en avsevärd skillnad, i beräkning av rösträtt för jordbrukare och inkomsttagare av rörelse och kapital, om de bo i stad eller på landsbygden. Enligt mitt förmenande är denna olikhet mellan land och stad icke motiverad. Det finns många städer i vårt land, med den stora inkorporationsrörelse, som nu pågår, vilka även äga jordbruk. Att så väl i dessa städer som även på landet bereda jordägarna ett större inflytande på de kommunala angelägenheterna, är jag övertygad om skulle vara till gagn och nytta för jordbrukets utveckling, men detta böra vi på annat sätt söka få förverkligat. Hava vi detta för ögonen, och vilja vi närmare sätta oss in i dessa förhållanden, så är det åtminstone min övertygelse, att i händelse den liberala motionen bleve lag i vårt land, så skulle det gå, som jag redan nämnt, att vi komme »ur askan i elden».

Jag anser mig på grund av de skäl, jag här anfört, böra instämna med dem, som yrkat avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Hildebrand m. fl. afgivna reservationen.

Herr Bra nting: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet med anledning av att herr Lindhagen, när han hade ordet här nyss, icke inskränkte sig till att uttala sina sympatier för och sin fortsatta anslutning till den grunduppfattning, han redan som medlem av liberala partiet förfäktade i denna fråga, utan att han gick längre och yrkade, att vi nu skulle votera i överensstämmelse med den av socialdemokratiska partiet framförda motionen.

Jag tror, att detta yrkande kan bringa förvirring i det, som enligt min uppfattning är mest önskvärt i detta ögonblick, nämligen att vi komma fram till ett så kraftigt understrykande som möjligt ifrån andra kammarens sida av att den kräver, att den 40-gradiga orättfärdigheten skall bort ur våra kommunala bestämmelser. Jag tror därför, att det skulle vara önskvärt, om kammaren, i enlighet med vad våra partivänner i utskottet gjort, nu samlade sig omkring det väsentliga och finge den saken fram för första gången här ifrån andra kammarens majoritet. Därtill föreligger möjlighet genom anslutning till det yrkande, som gemensamt är framfört ifrån liberalt och socialdemokratiskt håll i utskottets hemställan.

Något som helst uppgivande av den socialdemokratiska principiella ståndpunkten ligger naturligtvis icke i att man här samlar sig om det väsentliga. Det är till yttermera visso uttryckligen framhållet av de socialdemokratiska medlemmarna av konstitutionsutskottet, att de förbehålla sig att taga upp fortsättningen på denna reform, så fort som omständigheterna medgiva. Jag tror, att herr Lindhagen kan vara mycket lugn för, att det icke blir någon gång i kommande generationer utan långt tidigare, som även dessa saker skola bliva aktuella, som nu icke kunna med-

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

Om den kom-
munala röst-
rätten.

(Forts.)

tagas i den fråga, som man nu närmast, synes det mig, bör samla sig om.

Under dessa förhållanden, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan och hoppas, att det måtte lyckas att göra detta bifall så pass kraftigt ifrån andra kammaren och med så pass stark anslutning ifrån hela dess vänster, att det verkligen kan betyda någonting för den fortsatta utvecklingen, kan betyda, att vi nu om några ögonblick passera en märkessten i utvecklingen till en större demokratisering av vårt lands förhållanden på dessa viktiga områden. Göra vi det, så tror jag, att vi gjort det bästa vi i detta ögonblick kunna göra för den utveckling, vars talan vi vilja föra, ehuru vi sedan kunna ha delade meningar om, huru långt man skall kunna komma i det ena eller andra ögonblicket.

Herr vice talmannen D. Persson: Jag blev glad, då herr Johansson i Brånalt började sitt anförande, ty han började med ett erkännande av riktigheten av vad som framhållits från alla håll av dem, som yrkat bifall till utskottets förevarande hemställan, nämligen att småbönderna ute i bygderna hava alltför litet inflytande på de kommunala angelägenheterna. Och då tänkte jag: för några dagar sedan hade herr Johansson i Brånalt samma uppfattning som jag i en fråga och instämde i vad jag yttrade, och nu, tänkte jag, får jag ett lämpligt tillfälle att kvittera genom att instämma med herr Johansson i denna fråga. Men jag får säga, att slutet var icke början likt.

Det kom slutligen fram att det var någonting som gjorde, att herr Johansson icke kunde vara med på föreliggande förslag. Det var något i hans anförande, som gjorde mig ganska ledsen, och det var det, att han ansåg, att det visserligen vore synd om småbönderna, som det nu är, men om vi skulle bifalla detta förslag, skulle bolagen förlora sitt inflytande, och det ansåg han vara ändå värre. Jag hade verkligen icke väntat att en landsbygdsrepresentant och en, som verkligen gör anspråk på att representera småbönderna — och som också gör det i vissa fall — skulle djärvas komma fram med ett sådant påstående. Herr Johansson hade intet förslag att komma med, huru frågan skulle lösas, utan det står fast, att småbönderna ha för litet inflytande, och det får icke gå så i längden, men tyvärr mynnade hans anförande ut däri, att vi kunna ändå icke hjälpa dessa småbönder. Ty med antagande av det förslag, som föreligger skulle bolagen förlora det inflytande de ha, och det var detta inflytande, herr Johansson funnit vara så angenämt och så nyttigt för utvecklingen i kommunerna. Jag undrar verkligen, om icke ändå den besynnerliga logik eller brist på logik, som jag ansåg mig finna i herr Johanssons anförande, då jag jämförde början och slut, i viss mån torde bero därpå, att, såsom han upplyste, det finns bara en skollärare i hans församling.

*Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)*

Herr Lindhagen: Det yttrande, som herr Branting hade, kunde ju verka i någon mån lugnande på mina farhågor, då han försäkrade, att denna reträtt var bara tillfällig och skulle upphöra med det allra snaraste. Men jag har också varit med litet i politiken och har mina farhågor, hur det kan komma att gå i tillämpningen med sådana där löften, i fall man börjar reträtten redan nu.

Det är ganska stora sannolikheter för, att vad som här föreligger, är den definitiva uppgörelsen med det liberala partiet, och jag är rädd för, att man icke vidare får liberalerna ur fläcken. Jag tror, att den tid, som skall genomföra den kommunala rösträttsreformen, är över oss nu och kommer att göra sin gärning, oavsett vilka kompromisser vi göra i dag. Men vad som äventyras i dag är, att vi redan nu börja kompromissa med liberalerna och icke hålla ett damoklessvärd över deras huvud. Om det senare skedde skulle de icke bli för säkra på sin kompromissak och då kanske vi kunde komma längre. Men såsom detta är skrivet, äventyras möjligheten av att förmå dem att taga den socialdemokratiska motionen i dess helhet.

Herr talman, det är en långvarig och ingående kännedom om, huru det brukar gå i politiken, när man börjar så här, som gör, att jag icke stillatigande kan finna mig däri, utan åtminstone har velat framställa det yrkande, som jag förut gjort.

Herr Johansson i Brånalt: Jag sade nyss, och jag vill än en gång understryka det, att innehavare av jordbruksfastigheter böra ha större inflytande i de kommunala angelägenheterna än för närvarande i förhållande till löntagare och dem som ha inkomst av rörelse eller kapital. Men jag anser, att vi icke böra söka vinna detta ökade inflytande på ett sätt, som kan medföra skada eller fara för andra näringar. Jag anser, att vi för att uppnå större inflytande för jordbrukarna böra gå fram på andra vägar än dem, som föreslås i den liberala motionen.

Det förhållandet, att herr vice talmannen icke tycktes ha förmåga att rätt förstå de synpunkter, som jag i mitt anförande framhöll, anser jag kanske kunna förklaras därmed, att herr vice talmannen, så att säga, icke hade öra åt det hållet. Vad beträffar herr vice talmannens uttalande, att jag icke skulle ha varit konsekvent i mina yrkanden och att det skulle bero därpå, att vi icke ha mer än en skollärare i socknen, så vill jag säga, att vår skollärare försöker icke fostra i vare sig den ena eller andra politiska riktningen; det är visst och sant. Däremot ha vi nog sådana på många andra håll, som vidtaga åtgärder av dylikt slag, som kanske icke äro så lyckliga.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde beträffande nu föredragna punkter propositioner på 1:o bifall till utskottets däri gjorda hemställan, 2:o avslag å samma hemställan samt 3:o bifall till den av herr Hallén m. fl. väckta motionen,

Om den kommunala rösträtten.
(Forts.)

i vad densamma avsåge de ämnen, som innefattades i berörda punkter; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) upptagna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i punkterna 1:o)—4:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 115 ja mot 67 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkter.

Härefter föredrogs *punkten 5:o*). Därvid yttrade

Herr Hallén: Herr talman! Jag vill bara i största korthet yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen. Jag antar, att jag icke behöver motivera detta, då ju andra kammarens flertal upprepade gånger biträtt det yrkande, som motionen i denna del innebär. Jag inskränker mig alltså till att endast yrka bifall till vår reservation.

Herr Edén instämde häruti.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner i ämnet avslag kammaren utskottets hemställan samt biföll i stället vad i denna del föreslagits uti den av herr Hallén m. fl. väckta motionen.

Vid föredragning härpå av *punkten 6:o*) anförde

Herr Hildebrand: Jag anhåller, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Edén: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner å de därunder förekomna yrkandena; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 7:o).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lika representationsrätt för stad och land vid val av landstingsmän; och yttrade därvid

Ang. lika representationsrätt för stad och land vid val av landstingsmän.

Herr Hallendorff: Herr talman! I överensstämmelse med den mycket sunda praxis, som nu i riksdagens elvte timme har införts, ber jag att kort och gott få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Edén: Jag skall också försöka ställa mig till efterrättelse samma sunda praxis och ber i överensstämmelse med denna att endast få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talman framställt propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därá, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Vidare föredrogs vart för sig konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckt motion om viss ändring i § 8 i förordningen om kommunalstyrelse på landet; och

nr 22, i anledning av väckt motion om viss ändring i § 16 b) och c) i riksdagsordningen.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Till avgörande förelåg nu konstitutionsutskottets utlåtande, nr 23, i anledning av väckta motioner om ändring av § 111 regeringsformen.

Om ändring av § 111 regeringsformen.

I två likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motioner, nr 113 i första kammaren, av herr *Olof Olsson*, och nr 285 i andra kammaren, av herr *Sandler*, hade hemställts, att riksdagen ville såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse av § 111 regeringsformen:

§ 111.

Beskylls riksdagsman för grov missgärning, må han ej, såvida han ej å bar gärning funnen varder, kunna i häkte inmanas, förr än, efter anställd rannsaking, domaren sådant skäligen prövat och riksdagens justitieombudsman domarens mening biträtt; dock gälle — — — sin frihet berövas.

Fullmäktige — — — utan efter riksdagens beslut.

Om ändring av
§ 111 rege-
ringsformen.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Olof Olsson, Larsson* i Västerås, *Waldén, Hallén* och *Sterne*.

Utskottets hemställan föredrogs, varefter

Herr *Larsson* i Västerås yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke fullständigt följa den föregående talarens exempel och inskränka mig till endast ett yrkande i det föreliggande ärendet, utan jag måste be om kammarens uppmärksamhet några få minuter. Jag försäkrar, att jag skall försöka fatta mig så kort som möjligt.

Jag har vid detta utlåtande låtit anteckna en reservation; den är blank, och därför skall jag be att med några ord få angiva min ställning till den föreliggande frågan.

Som herrarna finna, ha motionärerna ansett, att det skydd, grundlagen för närvarande ger mot obehöriga inskränkningar i riksdagsmännens rätt att utöva sitt kall, är otillräckligt, och för min del ansluter jag mig till denna motionärernas uppfattning. Jag skall icke inlåta mig på en mera ingående motivering av behovet av ökade garantier i nämnda hänseende, helst som andra kammaren i annat sammanhang redan varit i tillfälle att uppmärksamma saken. Det torde väl icke heller vara någon i denna kammare — i första kammaren lär det ha funnits en — som vill göra gällande, att icke riksdagsmännen i alldeles särskild grad böra vara skyddade mot frihetskränkningar. Den uppfattningen har också tagit sig uttryck i olika länders författningar och även, som bekant, i vår grundlag. Dock synes man i åtskilliga andra länder ha betydligt större garantier i nämnda hänseende än vi i vårt land. Jag skall tillåta mig att med ledning av en utredning, som gjorts inom utskottet, anföra några exempel på vad jag nyss antytt.

Vi återfinna sålunda i den danska grundlagen en bestämmelse, som har följande lydelse: »Medan riksdagen är samlad, kan ingen riksdagsman ställas under åtal eller underkastas häktning av något slag utan samtycke av det ting han tillhör, såvida han ej gripits å bar gärning.» Den norska grundlagsbestämmelsen i ämnet innehåller, att representanterna på resa till och från stortinget eller under sin vistelse där äro befriade från »personlig häktelse», som uttrycket lyder, såframt de ej gripas »i offentliga förbrydelser». I den tyska förbunds-författningen stadgas, att »utan riksdagens samtycke kan ingen medlem av densamma under sessionen häktas, såvida han ej gripes under förövande av gärning eller under loppet av nästföljande dag». Vidare säges det, »att på riksdagens begäran skall varje slags ansvarstalan mot en medlem avbrytas och likaså häktning för den tid sessionen omfattar». I den franska författningen slutligen heter det: »Ingen ledamot av någondera kammaren kan under pågående riksdagssession åtalas eller häktas annat än med samtycke av den kammare, av vilken han är ledamot, såvida han ej gripes å bar gärning».

Motsvarande bestämmelse i vår grundlag återfinnes i regeringsformen § 111, där det heter: »Beskylles riksdagsman för grov missgärning, må han ej i häkte kunna inmanas förrän, efter anställd rannsaking, domaren sådant skäligen prövat, såvida han ej å bar gärning funnen varder» — — —. Man finner härav, att såväl i Danmark som även i Tyskland och Frankrike skyddet för riksdagsmännens frihet är betydligt starkare än hos oss. I de nyss nämnda länderna är det respektive kammare, som har beslutanderätt i dylika fall, och denna rätt omfattar icke endast häktning utan även åtals anställande.

Om ändring av § 111 regeringsformen.
(Forts.)

I vårt land kan däremot, såsom framgår av den nyss citerade grundlagsparagrafen, en riksdagsman åtalas utan vidare, och »där-est», som det heter i motionen, »en åklagare framställer ett tillräckligt långt gående yrkande och en domare finner sig kunna ta på sitt ansvar att efter en första summariskt verkställd rannsaking taga riksdagsman, som beskylles för grov missgärning, i häkte, kan tydligen en riksdagsman berövas sin frihet, även om förhållandena äro sådana, att häktningsåtgärden kränker det allmänna rättsmedvetandet och starka sannolikheter tala för att högre instansers utslag skola visa, att grov missgärning icke alls förelegat».

Och motionärerna tillägga, som det synes mig, med all rätt, att »om det påstådda brottet hör till åsiktsbrottens kategori, kan man icke i första bästa domares mer eller mindre summariska prövning finna en tillräcklig garanti mot obehöriga inskränkningar i riksdagsmans rätt att sitt kall utöva. Grov missgärning är uppenbarligen just i sådana fall», säga motionärerna, »icke för alla detsamma och missgrepp alltid tänkbara, då en domare skall söka skifta ut de olika åskådningarnas rättsliga ställning. Innebär domarens ställningstagande då därtill, såsom i fråga om riksdagsman, en möjlighet till undertryckande av åskådningarnas politiska framförande, blir saken så mycket betänkligare».

För att nu vinna ökade garantier mot dylika frihetskränkningar ha, som herrarne finna, motionärerna föreslagit en ändring i § 111 regeringsformen, gående ut på, att häktning av riksdagsman ej skall kunna äga rum, med mindre riksdagens justitieombudsman biträtt domarens beslut därom. Konstitutionsutskottet har emellertid för sin del icke funnit detta uppdrag ägnat att läggas till grund för en lagändring och framhåller, att »en dylik funktion för justitieombudsmannen, varigenom denne skulle göras till medbeslutande vid domstols häktningsåtgärd gent emot riksdagsman, ur olika synpunkter måste föranleda så stora betänkligheter, att förslaget därom kan av utskottet förordas».

För min del har jag emellertid icke kunnat bli övertygad om olämpligheten av denna lagändring. Ty om man vill söka vinna ökade garantier mot att riksdagsman obehörigen berövas sin frihet, och att dessa garantier tillika icke endast skulle vara användbara under den tid riksdagen är samlad, utan även mellan riksdagarna, så synes det mig, som om den av motionären föreslagna vägen vore att föredraga framför andra tänkbara utvägar. Inom utskottet hade man

Om ändring av
§ 111 rege-
ringsformen.
(Forts.)

bland annat fört fram den betänkligheten — och det synes vara den största av de betänkligheter, som förts fram inom utskottet; i betänkandet har man icke alls gått in på dessa saker, utan endast helt generellt yttrat sig om »stora betänkligheter» — att justitieombudsmannens ställning skulle bli svår, för den händelse han skulle komma att biträda ett häktningsbeslut, som måhända senare efter överklagande bleve upphävt av högsta domstolen. Jag tror för min del, att något sådant knappast skulle komma att inträffa, då givetvis justitieombudsmannen icke skulle biträda ett sådant beslut, med mindre befogenheten därav vore fullt uppenbar. Den betänkligheten kan sålunda, enligt min mening, icke tillmätas någon större betydelse.

Då jag icke heller kan finna, att några andra avgörande invändningar kunna göras mot förslaget, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den väckta motionen. Visserligen har frågan för denna riksdag fallit genom första kammarens beslut, men den omständigheten bör ej, synes det mig, hindra denna kammare från att säga sin mening om det föreliggande förslaget, som dock i sig innebär en väsentligt ökad garanti mot obehöriga ingrepp i riksdagsmans frihet och som möjliggör ett önskvärt och snabbt avgörande i eventuellt förekommande fall.

Härpå anförde

Herr Edén: Herr talman! Jag beklagar, att denna fråga kommit före vid en så ogynnsam tidpunkt, ty det kunde eljest finnas anledning att ägna densamma rätt allvarlig uppmärksamhet. Jag skall emellertid under nuvarande förhållanden inskränka mig till att helt kort redogöra för anledningarna till att utskottsmajoriteten icke kunnat förena sig med motionärerna.

Herrar kammarledamöter torde hava godheten observera, att här är frågan icke den, huruvida det kan anses önskvärt, att starkare garantier skulle finnas för riksdagsmännens personliga frihet än de nu befintliga, eller icke. Den frågan föreligger icke nu, utan vad som här föreligger är en motion, som söker vinna dylika ökade garantier genom en alldeles särskild åtgärd, nämligen den att införa justitieombudsmannen såsom deltagare i varje avgörande, där det gäller riksdagsmans häktning. Det är alltså endast detta, som vi ha att bedöma: huruvida just det förslaget är gott, praktiskt och riktigt eller icke. Och det förslaget har man inom utskottet icke kunnat finna lämpligt, utan tvärtom ansett i vissa avseenden mycket olämpligt. Det är olämpligt för det första därför, att justitieombudsmannens hela ställning är en helt annan än den, som förutsattes, om man skulle göra honom till deltagare i ett beslut, som gäller en häktningsåtgärd. Justitieombudsmannen är en myndighet satt till att övervaka och kontrollera domare och ämbetsmän, och såsom regeringsformen uttalar, åligger det honom, att i denna egenskap i laga ordning beivra sådana beslut av domare och ämbetsmän, som icke överensstämmer med lag, eller som innebära någon olaglighet

eller försummelse i ämbetsplikter. Då är det ju alldeles tydligt, att om man vill bevara denna upphöjda kontrollställning för justitieombudsmannen, så får man vakta sig för att på något vis skjuta in honom i funktioner, vilka icke äro förenliga med en sådan kontrollerande ställning. Men detta är just vad som skulle ske genom en bestämmelse, sådan som i motionen föreslagits. Fordrar man, att en fråga, som gäller häktning av riksdagsman, skall av domaren underställas justitieombudsmannens avgörande, så gör man honom till medbeslutande i denna angelägenhet, och vilken ställning han än intar därvid, så blir, så vitt jag förstår, resultatet lika beklagligt för justitieombudsmannen själv. Ty om det skulle hända, att justitieombudsmannen vägrade att gå med på en häktning, för vilken domaren funnit tillräckliga skäl föreligga, så komme han i en besynnerlig motsatsställning till domaren, varigenom denne hindrades att utföra vad han ansett vara sin ämbetsplikt. Det är att märka, att om justitieombudsmannen anser, att en domare beslutat häktning på otillräckliga skäl, så har han även nu möjlighet att ingripa i kraft av sitt ämbete, men han gör det efter det domaren fattat sitt beslut och är icke på det sätt indragen i avgörandet, som han enligt motionen skulle bli. Om åter justitieombudsmannen i ett dylikt fall skulle biträda domarens beslut om häktning, så kan det inträffa, som den föregående talaren redan nämnt, nämligen att detta häktningsbeslut i högre instans upphäves. Och nu förhåller det sig som bekant så, att det kan göras gällande laga ansvar gent emot ett dylikt häktningsbeslut. Då skulle justitieombudsmannen bli indragen i detta laga ansvar, det vill säga flyttas ner från sin upphöjda ställning såsom kontrollerande lagarnas efterlevnad och indragas till ett slags del av den domstol, som det gäller. Jag för min del — liksom även de av mina kamrater i utskottet, vilka ställt sig på samma sida som jag — är alldeles för angelägen om att behålla justitieombudsmannens ämbete fritt från dylika farliga avvikelser från dess egentliga karaktär, för att jag skulle vilja gå med på ett förslag av denna beskaffenhet.

Därtill kommer, att enligt min livliga förvissning förslaget i och för sig har ofantligt litet att betyda för det syfte, som motionärerna velat få fram. Motionen gäller, man må observera det, skydd endast för häktning, icke för något annat. Nu äro ju fall, då häktning av riksdagsman kommer i fråga, utomordentligt sällan förekommande. Om ett dylikt fall helt nyligen inträffat, få vi icke därför ge oss in på en grundlagsändring av den beskaffenhet, att den ur andra synpunkter är olämplig. Det skulle för övrigt utan tvivel nästan aldrig vara att vänta, att justitieombudsmannen icke skulle följa domarens mening, om domaren funnit skäl för häktning. Och om det inträffade, att han icke följde domarens mening, så uppstode en konflikt mellan de två myndigheterna, som skulle bringa båda i en högst besynnerlig situation. En sådan konflikt på detta stadium av ett rättsför-

Om ändring av § 111 regeringsformen.
(Forts.)

Om ändring av § 111 rege-
ringsformen.
(Forts.)

farande mot riksdagsman skulle i grunden, så vitt jag kan förstå, icke heller för den riksdagsman det gäller, vara någon verklig fördel.

Jag understryker, herr talman, ännu en gång, att här icke alls är fråga om spørsmålet, huruvida garantierna för riksdagsmans personliga frihet för närvarande äro tillräckliga eller ej. Detta spørsmål är icke riksdagen förelagt. Här gäller det endast att avgöra: är den utväg till en utökning av dessa garantier, vilken motionärerna föreslagit, god, eller är den det icke? Jag anser alldeles bestämt, att den icke är god, utan att den skulle vara mycket olämplig i förhållande till justitieombudsmannens hela ställning och icke heller lämplig för det syfte man velat vinna.

På grund härav ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan om avslag å motionen.

Med herr Edén förenade sig herr *Hildebrand*.

Herr S a n d l e r: Herr talman, mina herrar! Jag beklagar också, att tiden icke tillåter, att denna fråga ägnas den behandling den förtjänat att få.

Hela kammaren känner anledningen till motionen. Det är nu snart 3 månader sedan en ledamot av denna kammare blev inmanad i häkte. Det skedde under mycket uppseendeväckande omständigheter. Det har visserligen sedan också kommit en fällande dom, men av den egenartade beskaffenhet, att en rättslärdd kunnat om densamma i tidskriften »Tiden» uttala, att domen »saknar icke blott enligt mångas mening utan ovillkorligen all grund i Sveriges strafflag». — Här avbröts talaren av herr *talmannen*, som yttrade: »Jag får erinra talaren om att ej ingå i någon prövning av den berörda domens beskaffenhet.» — Talaren fortsatte därefter: Ja, herr talman, jag förstår mycket väl den erinran, som från herr *talmannen* här framkommit, och jag kan så mycket lättare ställa mig herr *talmannens* anmaning till efterrättelse, som det icke är och icke heller har varit min avsikt att underkasta den fällda domen kammarens prövning. Vad jag velat säga är endast det, att jag anser mig böra, då denna motion är föranledd av ett konkret fall, konstatera den gapande klyfta, som här existerar mellan rättsdoktrинens representant och en alldeles ny rättspraxis, som inaugurerats genom ett nyligen fällt utslag.

Jag skulle gärna vilja tro, att den erinran, som från *talmannens* sida kom mig till del, mera hade syfte på en befarad fortsättning av detta anförande än på ett sådant konstaterande av en klyfta mellan doktrin och praxis. Jag tror, att det skulle leda till egendomliga konsekvenser, om man vore förhindrad att även i så måtto beröra det konkreta fall, som föranlett motionen. Men, som sagt, jag skall ställa mig till efterrättelse *talmannens* anmodan att ej underkasta den fällda domen någon prövning i kammaren.

Det är två spørsmål, som det här gäller att besvara. Det ena är

frågan, om det här behöves några mera betryggande garantier till skydd för riksdagsmannens personliga frihet, och det andra spörsmålet är, med vilka medel man skall kunna uppnå sådana ökade garantier. Jag tillåter mig konstatera, och det icke minst med anledning av det sista anförandet, av herr Edén, att konstitutionsutskottet allenast sysslat med den andra delen av frågan och med avseende å medlen helt och hållet begränsat sig till att anföra vissa betänkligheter mot det yrkande, som föreligger i den av mig väckta motionen. Däremot har utskottet icke alls inlåtit sig på frågan, huruvida det verkligen kan behövas ett ökat rättsskydd för den så kallade parlamentariska okränkbarheten. I den väckta motionen har resonerats om flera olika utvägar för att uppnå ett ökat rättsskydd. Där hänvisas till, att man kan tänka sig en behandling i kamrarna av saken. Det påpekas vidare, att man också kan tänka sig en behandling i någon riksdagens delegation. Men för den händelse man skulle välja ett av dessa alternativ, skulle man stå inför nödvändigheten att göra en skillnad emellan förhållandena under pågående riksdag och mellan riksdagarna. För närvarande är ju § 111 regeringsformen så avfattad, att den behandlar förhållandena under och mellan riksdagarna på fullkomligt enahanda sätt, men det är uppenbart, att vill man lägga prövningsrätten eller garantierna till kamrarna eller någon delegation av kamrarna, måste man göra en sådan skillnad, och det skulle sålunda förutsätta en vida mer genomgripande förändring av § 111. Man skulle då få lov att sysselsätta sig även med § 110. Under sådana förhållanden ha motionärerna kommit till det resultat, att den enklaste utvägen för närvarande skulle vara den, att man förlade garantierna till någon myndighet, som kunde vara kallad att å riksdagens vägnar utöva denna övervakande och kontrollerande verksamhet. Och i så fall kan ingen gärna ligga närmare till hands, så ser jag saken, än riksdagens justitieombudsman.

Nu har det från konstitutionsutskottets sida gjorts en del invändningar. De äro mycket oklara i utskottets utlåtande, men den föregående ärade talaren har utvecklat dem, så att man tydligt kan se, varom det är fråga. Jag måste säga, att även efter herr Edéns anförande har jag icke kunnat finna övertygande skäl anförda för, att det skulle vara till den grad olämpligt att skjuta in justitieombudsmannen som kontrollerande part. Det förklarades av herr Edén, att det måste leda till konflikt mellan justitieombudsmannen och domaremyndigheten, till en olämplig mellanställning, både för den händelse han biträder ett häktningsbeslut och för den händelse han icke gör det. Ja, konflikt måste alltid komma att uppstå mellan justitieombudsmannen och domaremyndigheten, även för den händelse att man vill upprätthålla hans frihet för att han må kunna beivra eventuella missgrepp. Även då går det till konflikt mellan justitieombudsmannen och domaremyndigheten, och är man så angelägen att undvika varje konflikt, bör man uttala den förhoppningen, att justitieombudsmannen aldrig skulle komma att beivra några missgrepp, för att inga konflikter skulle uppstå.

*Om ändring av
§ 111 rege-
ringsformen.
(Forts.)*

Om ändring av
§ 111 rege-
ringsformen.
(Forts.)

För min del anser jag ej, att motionens utväg skulle vara så olämplig. Mycket beror naturligtvis på, vilket man anser vara det riktigaste. Det är uppenbart, att, om man gör justitieombudsmannen till medbestämmande i en sådan angelägenhet, måste det medföra, att, om han bifaller en häktningsåtgärd, han ej därefter kan uppträda mot domaremyndigheten och beivra ett eventuellt föreliggande missgrepp från dess sida. Nu utgår jag från, att riksdagens justitieombudsman, då han prövar en häktningsåtgärd — för den händelse denna motion vore bifallen — skulle handla fullkomligt lika samvetsgrant, som om han skulle sättas inför eventualiteten att nödgas beivra ett missgrepp från domaremyndighetens sida, och följaktligen kan man ej i det avseendet förutsätta någon skillnad. Det beror då på, vilket man anser riktigast, att man genom en ny garanti kan *förhindra* obehörig häktning av riksdagsman, eller att man håller öppen möjligheten för justitieombudsmannen att på ett senare stadium *beivra* en sådan obehörig häktning. För min del finner jag det förra vara riktigare, och av detta skäl kan jag ej se, att de invändningar, som äro gjorda, äro vägande.

Nu skall jag gärna tillkännagiva, att jag ej förälskat mig just i denna utväg att åstadkomma ökat rättsskydd på detta område. Olika utvägar ha i motionen ifrågasatts, och jag vill gärna medverka till, att något annat förslag, som är bättre än detta, blir framlagt och föranleder någon riksdagens åtgärd. Jag skulle endast vilja säga med anledning av utskottets mycket kyliga eller åtminstone neutrala utlåtande, att det nog hade varit, *om* man där hyst större intresse för saken, värdefullt, om detta intresse kommit till uttryck i utskottets utlåtande.

Jag skall ej vidare uppehålla mig vid denna fråga om de tekniska svårigheterna, som man kan kalla dem, att finna det rätta skyddet till förekommande av obehörig häktning av riksdagsman. Men jag vill säga — och därmed kommer jag över till huvudsaken — att, om det finnes tekniska svårigheter att lösa, då det gäller att finna dessa garantier, så synes det däremot ej vara några tekniska svårigheter i vägen, då det gäller att företaga en häktning av riksdagsman. Det kan visserligen hända, att, då det gäller att efteråt förebringa nödig utredning för att påvisa befogenheten av häktningen, man får underkasta sig en eller annan olägenhet, exempelvis den, att i ett samhälle den enligt uppgift skickligaste spaningsledaren dirigeras bort från en uppgift, som varit honom tidigare förelagd, nämligen att spana efter en grov missgärningsman, för att ägna sig åt en uppgift, som förefaller polismyndigheten viktigare. En sådan olägenhet kan uppstå, men den synes lätt kunna övervinnas, som erfarenheten visat.

Huvudsaken här är naturligtvis den: Skall man icke göra något för att åstadkomma ett bättre rättsskydd än för närvarande finnes? I fråga om de nuvarande bestämmelsernas ordalydelse och tolkning skall jag först och främst säga, att i uttrycket »grov missgärning» har man på ett mekaniskt sätt blandat ihop brott av mycket olika art och beskaffenhet, men jag skall helt och hållet förbigå den delen av saken,

ty den är ej på ringaste sätt berörd i motionen: Jag vill utgå från, vad konstitutionsutskottet här säger, att man med detta uttryck »beskylls riksdagsman för grov missgärning» har uppnått det skyddet, att en riksdagsman kan häktas, endast om han står under åtal för sådant brott, som medför minst två års straffarbete. Beskylls riksdagsman nu för sådant brott, så kan han i häkte tagas efter anställd rannsaking. Ja, om nu denna doktrin är riktig, att »grov missgärning» betyder brott, där straffminimum utgör två års straffarbete, innebär det, att, om man vill åstadkomma en häktning, gäller det, som det står i motionen, att åklagaren tager till sitt yrkande tillräckligt strängt eller åberopar en mängd olika paragrafer, bland andra något lagrum, i vilket också finnes medtaget ett straff på minst två års straffarbete. Är det då så, att domaren finner sig kunna taga det på sitt ansvar, så är det ingenting, som hindrar, att en häktning kan äga rum, även om ej objektivt sett de förutsättningar föreligga, som här skulle vara avgörande.

Här hänger det åtskilligt på, vad som menas med »efter anställd rannsaking». Om den saken finnas inga bestämmelser alls, utan man måste förutsätta den möjligheten, att »efter anställd rannsaking» kan betyda, som det heter i motionen, ett första summariskt förhör, ett förhör exempelvis, där en riksdagsman höres i största allmänhet om vad som förekommit vid något visst tillfälle, ett förhör, vid vilket han ej ens har kunnat skaffa sig försvarsadvokat av ett eller annat skäl. En sådan rannsaking kan uppenbarligen godkännas såsom täckande, vad som i § 111 säges »efter anställd rannsaking». Med de bestämmelser och den rättspraxis, som finnas, kan det vidare gå på följande sätt. En riksdagsman ställes under åtal efter kap. 10 § 14 strafflagen, d. v. s. efter Staaff-lagarna. Yrkandet ändras senare till ansvar efter förråderikapitlet, och i yrkandet ingår, bland annat, ansvar efter lagrum, som stadga minst två års straffarbete. Slutligen faller domstolen sitt utslag, men det lagrum, efter vilket domstolen slutligen faller utslaget, är ett lagrum, som *ej* stadgar ett straff av minst två års straffarbete. Om sålunda respektive riksdagsman hade ställts till ansvar efter det först framställda yrkandet, hade detta ej kunnat medföra häktning. Om han från början hade ställts till ansvar enligt det lagrum, för vilket domstolen till sist stannade i sitt utslag, hade detta ej heller kunnat medföra häktning, all den stund i detta åberopade lagrum ej är stadgat minst två års straffarbete. Men därför att vid ett visst skede under denna rättegång en åklagare samlar ihop en mängd olika yrkanden efter olika lagrum, och däri även bland annat ingår ett lagrum med ett straffminimum av två års straffarbete, så blir med nuvarande lydelse av denna paragraf en riksdagsman förklarad häktad, trots att till sist även domstolen kommer till den uppfattningen, att de objektiva förutsättningarna för den häktningen icke förelägo. Jag tror det har sitt intresse, att en sådan omständighet konstateras i detta sammanhang, ty det vitsordar väl ganska tydligt behovet av att man här vidtager någon förändring.

Jag kan icke karakterisera det system, som för närvarande råder,

*Om ändring av
§ 111 rege-
ringsformen.
(Forts.)*

Om ändring av
§ 111 rege-
ringsformen.
(Forts.)

på mer än ett sätt. Man kan åtala en riksdagsman på försök, man kan häkta en riksdagsman på försök under åberopande av en mängd paragrafer och i förhoppning, att någon av de paragraferna till sist skall visa sig lämplig. Det omdöme man måste hysa om ett sådant system kan icke gärna bli mildare, för den händelse man har den övertygelsen, att det till allra sist måste inträffa, att det blir uppvisat, att något brott alls icke har förelegat. Ja, det är ju klart, att den ståndpunkt man intager här i mycket beror på den uppfattning man hyser rörande det sätt, på vilket de dömande myndigheterna utöva sitt viktiga kall. För min del kan jag omöjligen tillägna mig den åskådningen, att en domare är ur stånd att begå missgrepp. Jag finner tvärtom motsatsen vara av erfarenheten ådagalagd. Och då så är förhållandet, så måste jag också finna det vara nödvändigt, att man vidtager åtgärder för att på detta område skapa garantier emot eventuella missgrepp. Det gäller för folkrepresentationen att finna ut åt sig själv de garantier, som äro behövlige för att skapa dess nödiga trygghet uti upprörda tider. Och jag tror icke, att andra kammaren gör klokt i att visa ifrån sig detta ärende på det bekväma sätt — jag måste tillåta mig karakterisera det så — som den siste ärade talaren ville göra det. Frågan har visserligen förfallit för i år, men det är här ett tillfälle givet för andra kammaren att nu säga ifrån sin mening och visa, om den finner det vara bra, som det är, eller om den vill göra ett uttalande till förmån för ökade garantier på detta område. Jag förstär mycket väl, att det inom denna kammare finnas åtskilliga, som tycka att de invändningar, som äro gjorda, emot den tekniska delen i detta förslag, emot själva metoden för att finna garantier, att de invändningarna äro bärande. Själv delar jag dem icke, men jag kan förstå att det finnes andra, som hysa dem. Jag skulle vilja säga, att som denna fråga ligger, så har det förslag, som ligger i motionen, åtminstone en förtjänst, som andra tänkbara utvägar icke ha, nämligen den förtjänsten, att det är ett förslag, som existerar. Och vill man över huvud taget här giva på något sätt sin anslutning åt den uppfattningen, att det bör beredas ökat rättsskydd åt folkets representanter, så lär nog icke finnas någon annan utväg. Man hade eljest kunnat tänka sig ett sympatiuttalande i motiveringen, men det föreligger icke någon annan utväg, att bringa ett sådant uttalande åstad än genom anslutning till den i ämnet väckta motionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Häruti instämde herr *Johansson* i Sollefteå.

Herr *Lindhagen*: En fråga, som kanske i någon mån borde intressera oss, är det ärende, som på sätt och vis kom under kammarens handläggning genom herr talmannens klubbslag. Det är en ganska delikat fråga, detta. Man förstär, att en talman vill vara mycket samvetsgrann och noga se till att allting går riktigt till. Men å andra sidan få vi också taga hänsyn till vad vi rätteligen böra få förhandla i riksdagen, då

det gäller frågor, som vi dock ha rättighet att upptaga till behandling. Och då vill jag säga, att här är dock fråga om att få till stånd ändringar i grundlagen, som ha till syfte att hävda en riksdagsmans självständighet och frihet. När man vill genomföra en sådan grundlagsändring, då är det klart, att man måste ha rättighet att ur levande livet taga exempel på dess befogethet. I en sådan sak är det givet, att så oantastliga äro väl icke ämbetsmannakårerna, att, när det gäller att skydda riksdagsmännens egen okränkbarhet och vidtaga grundlagsändringar i det syftet, man icke skulle få belysa detta med exempel. Det tillåtes ju, att uti interpellationers motivering hyvla på myndigheterna för deras beslut huru mycket som helst. Det har blivit en konstitutionell praxis att tolka grundlagen så. Här är det så mycket mera på sin plats att på ett sakligt sätt kunna säga ifrån vad som föranleder förslaget att få något annat innehåll i grundlagen. Det är så mycket mer en befogenhet för kammarens ledamöter att göra en sådan påminnelse, som 110 § regeringsformen till och med tillägger kammaren en åtalsrätt gentemot de obehöriga ingrepp emot en enskild riksdagsmans frihet, som ske genom någon kår eller myndighet eller enskild person. Och det står, att kåren eller myndigheten kan ställas under åtal för förräderi. Det har verkligen varit ifrågasatt av ett par av kammarens ledamöter, om icke ett åtal enligt denna grundlagsparagraf skulle kunna i detta fall ha minst lika mycket fog för sig, som det andra åtal, det här har varit tal om. Det har ifrågasatts väcka förslag därom, att riksdagen skulle med den rätt en åklagare har att pröva omständigheterna samt för en sådan häktningsåtgärd, ifall den icke befundes lämplig och riktig, ställa vederbörande under åtal för förräderi. Men, som sagt, då herr talmannen vägrat upptaga en så beskaffad motion, och för att icke framkalla oproportionerliga konstitutionella konflikter för denna sak, ha dessa två riksdagsmän avstått från detta förslag, vartill de dock fortfarande anse sig grundlagsenligt befogade.

För att så övergå till själva saken, får jag säga, att jag kanske för min del knappast skulle ha väckt den här motionen, dels därför att det kan ligga något i de betänkligheter, som herr Edén framhållit, men framför allt dels därför, att detta är ett alldeles för litet grepp på saken, inför vad som behovet kräver. Vad som skulle krävas, det är naturligtvis att få paragrafen ändrad på det sättet, att det blir samma lag här som i andra länder på det sätt, som herr Larsson i Västerås nyss uppläste exempel på, i stället för detta lilla palliativ. Och vidare måste vi ha en sådan bestämmelse, att icke en domstols icke laga kraft ägande dom får gå i verkställighet. Ty detta är ett spektakel i många fall. Detta, att riksdagsmannaskapet då skall till och med förverkas, innebär helt enkelt, att en domstol, vem som helst, på grund av sin personliga uppfattning om en politisk handling's farlighet för samhället eller icke, har rättighet att

Om ändring av
§ 111 rege-
ringsformen.
(Forts.)

avsätta en riksdagsman o. s. v. Det kan icke vara någon rim och reson uti detta. Egentligen skulle det yrkande, som nu borde framställas, gå ännu vidare enligt min uppfattning, nämligen därhän, att få en annan ordning i grundlagen och den allmänna lagen, så att s. k. politiska brott skulle behandlas efter andra metoder och så att man finge särskilda regler för detta. Ty, jag upprepar det, det går icke an för rättssäkerheten här i landet, att i politiska mål man skall dömas av politiska motståndare. Det är ett jäv, ännu kraftigare än många av de domarejäv, som lagen faktiskt erkänner.

Vi hava också exempel på, hur man gör just i politiska processer. Vid behandling av politiska tryckfrihetsåtal här i landet är det ju också merendels vänstermän, som äro föremål för åtal, och högermän, som om möjligt även här skola döma. Då ser man, hur i dylika tryckfrihetsåtal domstolarna i jury söka insätta utpräglade högermän. Ett i pressen återgivet upprörande exempel hade vi nyligen. Detta är icke ett rättstillstånd, utan ett ofantligt stort missförhållande i samhället, som naturligtvis måste föranleda vittgående åtgärder, åtminstone från vänsterpartiernas sida. Det skall väl i alla fall finnas någon rättvisa i rättskipningen även i politiska mål.

Nu föreligger här bara det yrkande, som är framställt av herr Sandler. Ehuru man kan göra åtskilliga anmärkningar mot detsamma såsom varande för litet, vidare också en och annan formell invändning, liksom det även kan sägas, att det för justitieombudsmannen personligen icke är ett så angenämt uppdrag, om denna omhandlade uppgift ålägges honom, så är väl den förändring, som ett bifall till detta yrkande skulle medföra, i alla fall vida bättre än det nuvarande tillståndet, och betänkligheterna mot antagande av detsamma, synas mig icke vara så grava, att man icke mycket väl kan försvara införandet av en sådan bestämmelse även i grundlagen.

Ur denna synpunkt, herr talman, ber jag att såsom en opinionsyttring få yrka bifall till motionen.

Herr Edén: Herr talman! Det är icke möjligt att lämna den ärade motionären alldeles utan ett svar.

Jag tillåter mig konstatera, att motionären ej har kunnat bestrida riktigheten av de invändningar, som hava gjorts mot motionens yrkande. Det står fast, att den uppgift, man nu velat giva justitieombudsmannen, icke är förenlig med justitieombudsmannens hela allmänna ställning. Det står fast, att en sådan uppgift skulle kunna föra honom in i ytterst betänkliga konflikter, och det står fast, att bland annat skulle kunna inträffa en sådan orimlighet, som att denne justitieombudsman, som skall övervaka lagarnas efterlevnad av domare och ämbetsmän, själv kan bli föremål för övervakande och prövning av högre rätt, om han nämligen har deltagit i en lägre rätts beslut om häktning av riksdagsman. Om han deltagit i ett dylikt beslut i

underrätten, kan denna sak överklagas och gå till hovrätten. Då blir således justitieombudsmannen själv föremål för den kontroll, den prövning han skulle utöva bl. a. över hovrätten. Motionären kan icke resonera bort, att detta är icke rimligt, icke förenligt med justitieombudsmannens ställning.

*Om ändring av § 111 rege-
ringsformen.
(Forts.)*

Därför har också motionären, med den talang, som kammaren väl har sig bekant, lagt sitt anförande så, att det kom att egentligen röra väsentligt andra saker än motionen. Motionären har bland annat mot konstitutionsutskottet anmärkt, att detta utskott ej gått in på frågan, om några starkare garantier för riksdagsmäns okränkbarhet behövas. Jag tillåter mig svara: det ha vi icke gjort av det skäl, att motionen icke föranlett någon sådan vittgående undersökning från vår sida, vidare av det skäl, att motionen kom utskottet så sent tillhanda, att något sådant icke kunde begäras, och att icke från något håll ifrågasattes, att man skulle ge sig in på detta vidlyftiga kapitel. Motionären talade om, att det var ett bekvämt sätt utskottet använt. Jag får lov att säga, att det är minst lika bekvämt av motionären att kasta hela denna börda av en undersökning om det allmänna problemet över på utskottet, när han icke kunnat bära den själv.

Motionären slutade med en vändning, som har lätt att göra sin verkan på denna kammare. Det beror nu, säger han, på vilken uppfattning man har om de dömande myndigheternas sätt att använda sin häktningsrätt, det beror på, om man anser, att en domare kan begå missgrepp eller icke — därpå beror, hur kammaren skall ställa sig till den fråga som i motionen blivit framställd. Med förlov sagt: nej, därpå beror det alldeles icke. Kammaren skall, hoppas jag, intaga sin ställning till den i motionen framförda frågan uteslutande ur saklig synpunkt, kammaren skall bedöma den föreliggande motionen sådan den är och icke efter andra grunder. Det är mycket bekvämt, jag använder än en gång det ordet, att lägga saken så, att nu har kammaren ett tillfälle att uttala sig för själva principen om ökade garantier för riksdagsmäns okränkbarhet. Ty under denna vida synpunkt, som väl alltid måste behjärtas av varje kammarens ledamot, kan motionären naturligtvis i grunden få in vilket yrkande som helst, det här föreliggande eller något annat. Jag hävdar alljämt att det icke är den frågan kammaren nu har att bedöma. Kammaren skall bedöma denna fråga ur de synpunkter motionens *yrkande* lägger på frågan och ej ur andra. Kammaren bör icke efter min mening låta locka sig till en »opinionsyttring» utan hänsyn till, huruvida den faller inom motionens ram. Kammaren kan ha sin mening angående problemet i det hela fullständigt ogravrad och ändå känna, att det riktiga är, att man icke godtäger en motion, som man anser ej vara god, ej vara lämplig, utan avvisar den, även om den skulle känna sympati för själva det allmänna syftet med motionen.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Om ändring av
§ 111 rege-
ringsformen.
(Forts.)

Herr Sandler: Herr talman! Gent emot herr Edén, som tycker, att det är olämpligt, att justitieombudsmannen kommer med i denna affär, vill jag säga, att vad som står fast är, att herr Edén här i kammaren ådagalagt — det vill jag erkänna — ett bra mycket större intresse för denna sak, än vad som framgår av konstitutionsutskottets utlåtande.

Jag tror verkligen, att om kammaren genom anslutning till det här framställda yrkandet uttalar sitt intresse för saken, understryker befogenheten av att här åstadkommes någonting, vi ett annat år skola få ett bra förslag, som vi alla skola kunna vara belåtna med.

Herr Branting: Herr talman! Den huvudanmärkning herr Edén hade i båda sina anföranden gick därpå ut, att justitieombudsmannen skulle tänkas komma i en synnerligen obehaglig ställning, ifall han hade tillstyrkt häktning av en riksdagsman, men det sedermera befunnas, att överrätten skulle anse detta häktningsförfarande oriktigt och det då skulle komma på tal följder för dem, som varit med om detta häktningsbeslut från början. Ja, jag må säga, att detta förefaller mig vara ett synnerligen uppkonstruerat fall. Ty, såsom jag tänkt mig justitieombudsmannens verksamhet, torde det väl ändå få anses vara uteslutet, att justitieombudsmannen i ett så tveklaktigt och omtvistligt fall som det, om vilket här vore fråga, skulle gå efter regeln att hellre häkta än låta bli att häkta, utsättande sig för en sådan dekonfityr och en sådan bakläxa, som skulle bli följden. Det är väl all rimlig sannolikhet för, att i ett dylikt fall justitieombudsmannen *icke* skulle vilja tillstyrka häktning, utan att han skulle tillstyrka sådan endast i fall, där han kunde vara fullkomligt säker eller, så långt hans omdöme sträcker sig, fullständigt viss om att han icke kunde utsättas för att sedermera den högre domstolens prövning skulle bli mildare, än han själv skulle velat vara med om. Jag tror således, att argumenteringen på den punkten lider av svagheten att icke riktigt hålla sig till en sannolik verklighet.

Jag vill för övrigt säga, att även om detta förslag ingalunda fullständigt löser den fråga, det berör, det dock är ett steg i en rätt riktning, emedan det vidgar garantien mot riksdagsmäns häktning. Och då erfarenheten ju har visat, att denna sak icke har blott teoretiskt intresse, synes det mig, att andra kammaren skulle göra klokt i att, såsom frågan nu ligger och då det här i denna kammare endast kan gälla en opinionsyttring — då ju själva förslaget är fallet genom första kammarens beslut — i likhet med vad den så ofta gör, samla sig för själva tanken i detta, den tanke som herr Sandler utvecklat: vi önska starkare garantier mot obehörigt ingrepp i riksdagsmännens fri- och rättigheter.

Herr vice talmannen D. Persson: Jag skulle gärna kun-

na vara med om en opinionsyttring för den reform motionären *Om ändring av § 111 rege-*
 åsyftar, men jag kan icke vara med om en opinionsyttring till *ringsformen.*
 förmån för det sätt, varpå motionären vill söka lösa denna fråga. *(Forts.)*
 Det vore att giva en opinionsyttring i en riktning, som jag för
 min del icke vill vara med om. Jag anser nämligen, att det är
 klokast, att vi icke på förhand binda justitieombudsmannen i så-
 dana ömtåliga mål, utan han bör hädanefter som hittills få
 utgöra den myndighet, som å riksdagens vägnar bevakar lagarnas
 efterlevnad och tillser, att ämbetsmännen fullgöra sina skyl-
 digheter. Men vi böra icke engagera justitieombudsmannen i så-
 dana ömtåliga fall på sådant sätt, som motionären här ifråga-
 satt. Därmed har jag icke velat säga, att man ej skulle söka
 nå det mål motionären åsyftar; det är det föreslagna sättet att
 nå detta mål jag absolut icke kan gilla.

Jag anhåller därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Då votering entelertid begärdes blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 23, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit de i ämnet väckta motionerna.

Omröstningen utföll med 84 ja mot 66 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Vidare föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag för gäldande av kostnader för införandet av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

Kammaren biföll utskottets hemställan samt lade den av utskottet gjorda anmälan till handlingarna.

§ 10.

Härefter föredrogos vart efter annat:

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidshjälp under år 1916 åt befattningshavare i statens tjänst jämte i ämnet väckta motioner, såvitt angår pensionsväsendet;

nr 61, i anledning av framställningar om krigstidshjälp åt befattningshavare anställda hos riksdagen eller dess verk;

nr 62, i anledning av väckt motion om krigstidshjälp åt f. d. statstjänare med pension ej överstigande 800 kronor; och

nr 63, med förslag angående arvoden till de vid innevarande riksdag hos kamrarna, de ständiga och tillfälliga utskotten samt riksdagens kansli anställda tjänstemän och vaktmästare; samt

jordbruksutskottets utlåtande, nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidshjälp under år 1916 åt befattningshavare i statens tjänst i vad propositionen rör under jordbruksdepartementet lydande ärenden jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottens i nämnda utlåtanden och memorial gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

§ 11.

Ang. lag om försäkring för olycksfall i arbete m. m.

Till behandling upptogs nu särskilda utskottets memorial, nr 3, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om försäkring för olycksfall i arbete, till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 12 § handelsbalken, till lag om ändrad lydelse av 14 § i lagen den 27 juni 1902 innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar och till lag angående tillämpning med avseende å lektrisk järnväg av bestämmelserna i lagen den 12 mars 1886 angående ansvarighet för skada i följd av järnvägs drift, dels ock i anledning därav väckta motioner.

Därvid yttrade

Herr Lindqvist i Stockholm: Herr talman! Då kammaren nu står inför ett definitivt avgörande utav den ytterst viktiga fråga, som innefattas i föreliggande förslag till lag om försäkring för olycksfall i arbete anser jag mig manad att säga några ord. Det torde kunna betraktas som upprepning av debatten i lördags, då jag erinrar om att Sveriges kroppsarbetande klass har en otrolig följd av år gått i spänd förväntan på att genom lagen få hithörande förhållanden på ett tillfredsställande sätt ordnade. Det är känt, att ersättningslagen av 1901 icke ens tillnärmelsevis har fyllt de anspråk, man från arbetarehåll, från de skaror av medborgare, som i arbetet äro utsatta för olycksfall, kunnat ha haft på densamma.

När frågan sedan fördes upp på dagordningen, blev den, som vi

veta, av den Lindmanska regeringen hänskjuten till en kommitté, som hade åt sig anförtrodd en annan stor och viktig uppgift. Och ären förgingo undan för undan i spänd förväntan från denna arbetareklass på en tillfredsställande lösning av frågan. Så erhöilo vi slutligen denna kommittés betänkande och förslag, vilket till sin innebörd var sådant, att ifrån denna arbetareklass det otvivelaktigt icke gjorde sig mer än en mening gällande, och det var den, att om Sveriges riksdag upphöjde detta förslag till lag, så skulle man ifrån det hållet med en mun förklara sig nöjd och tillfredsställd med densamma. Det dröjde emellertid icke längre, än till dess kommitténs förslag nådde Kungl. Maj:ts omarbetning, förrän det skedde vissa försämrande förändringar i lagen. Och sedan veta vi, vad som har följt därefter. Det restes krav ifrån sjukförsäkrarna, som man genast tog fasta på från arbetsgivarehåll. Och med det kravet som underlag har man sedermera under den tid, som flytt, från det hållet spänt sina krafter till det yttersta för att försäkra det av kommittén först upprättade förslaget.

Vi behandlade ju sedan här i denna kammare såväl som i första kammaren det föreliggande utskottsförslaget förliden lördag. Och jag må säga, att det kändes rätt tillfredsställande att finna, huru andra kammaren i alla punkter ställde sig förstående inför arbetarnas krav, när det gällde att forma bestämmelserna uti denna lag, då kammaren så gott som utan undantag följde de reservanter, som hade strävat efter att förbättra det kungliga förslaget, så långt det kunde ske och att i övrigt mota de ansatser, som gjorts till ytterligare försämring. Men det gick inte längre än till påföljande dag eller i söndags, då utskottet sammanträdde i sin lokal och det gällde att försöka sammanjämka de stridiga besluten kamrarna emellan, förrän man fick uppleva, jag må väl säga åtminstone för mitt vidkommande, en av de oangenämaste dagar jag haft på länge. Där kom en press ifrån högerhåll, och man begagnade sig av alla möjligheter, som stodo till buds, för att bringa vänstersidan till sådana eftergifter, att man slutligen på högerhåll och på arbetsgivarehåll kunde giva sitt bifall till lagen. På grund av detta sakförhållande föreligger här ett sammanjämningsförslag, som ingalunda tillfredsställer mig, och jag vågar påstå, att jag därvid också uttrycker massor av arbetares uppfattning, uppfattningen hos massor av dessa medborgare, som ha hoppats på ett verkligt och ett effektivt skydd vid inträffade olycksfall.

Jag skall endast be att i allra största korthet få återkalla i kammarens minne, att vi beslutade här i lördags, för det första, att i lagen skulle inrymmas bestämmelser, som beredde skydd för olycksfall, uppkomna genom de s. k. yrkessjukdomarna. Detta är nu borta ur lagen. Vi beslöto vidare, att arbetsgivarekassorna icke skulle med de ofördelaktiga verkningar, som det medför, få mottaga försäkringar enligt denna lag, utan att försäkringarna skulle centraliseras i riksförsäkringsanstalten. Även denna bestämmelse är borta. Arbetsgivarekassorna ställas nu i jämbredd med riksförsäkringsanstalten. Vi ha en annan bestämmelse i detta lagförslag och det är att lönen, efter vilken sjukpenningen skall utgå, skall beräknas till $\frac{1}{365}$ av års-

Ang. lag om försäkring för olycksfall i arbete m. m.

(Forts.)

Ang. lag om försäkring för olycksfall i arbete m. m.

(Forts.)

inkomsten i stället för, som Kungl. Maj:t föreslagit och som i kommitténs förslag var yrkat, att man skulle räkna efter $\frac{1}{300}$.

Men nu ovanpå allt detta kommer, att denna lag innehåller bestämmelser om en slags karenstid, en tid av 35 dagar, under vilken tid arbetsgivarna icke ha försäkringsplikt för sina arbetare utan endast ersättningsskyldighet. Med det systemet har man nödgats införa en sjukpenning till fixt belopp, och när det då gällde att bestämma beloppens storlek, har utskottet kommit till i stort sett ett underbjudande av Kungl. Maj:ts förslag. Det är en väsentlig försämring av de ersättningar, som enligt denna lag skola komma att utgå till de arbetare, som träffas av olyckan. Jag kan i det fallet endast behöva nämna, att då det nu är föreslaget, att vid 1,200 kronors inkomst skall utgå sjukersättning av 2,50 per dag, så innehöll Kungl. Maj:ts förslag att vid samma årsinkomst skulle sjukpenningen vara 2,67. Dessa 2,50 bli den högsta sjukpenning, som lagen medger under de första 35 dagarna. Detta medför, att en stor mängd personer, varibland de stora industriarbetaregrupperna befinna sig, nu komma att endast få 2,50 om dagen, under det att de, om Kungl. Maj:ts förslag hade antagits, hade fått 3,33 efter en inkomst av 1,500 om året och, om de nått upp i 1,800 kronors inkomst, fått 4 kronor jämnt. Det torde stå klart för alla, att det skall komma att göra sig en misstämning gällande hos dessa arbetaremassor, då man nu finner, att för mellan 60 och 70 % av dem, som drabbas av olyckan, skall sjukpenning utgå med lägre belopp än det, som är föreslaget av Kungl. Maj:t. Jag säger att det blir en misstämning, ty det har ingen arbetare här i landet tänkt sig att resultatet av frågans behandling i riksdagen skulle bli sådant, som det nu i själva verket blev.

Emellertid vill jag till vad jag nu sagt foga den erinran, att det må vara oss alla angeläget att sörja för att icke den behandling frågan nu fått skall ha låst de kortare olycksfallen på det sättet, att när sjukassekommittén slutligen kommer med ett förslag, vi då redan på förhand skola vara övertygade om, att dessa korta olycksfall böra hänskjutas till sjukförsäkringen. Det återfinnes nu bestämmelser i 37 §, som visa på lagens provisoriska karaktär i detta avseende. Men det är möjligt, att denna sjukassekommitté med det tryck, som kommer att utövas från sjukassorna och från arbetsgivarna, skall så läsa ut och tolka denna paragrafs bestämmelser, att kommittén skall finna sig vara nödgad att gå den vägen, att skilja de kortare olycksfallen ifrån olycksfallsförsäkringslagen och lägga dem på sjukassorna. Jag ber därför få för min del betona och bestämt framhålla, att det borde framgå som det mera naturliga, att alla olycksfall, oavsett de äro korta och övergående eller långvariga sådana, skola höra under olycksfallslagen, så att icke de kortvariga komma under sjukasselagen. Jag skulle därför önska att sjukassekommittén, när den går att pröva denna fråga, måtte göra så utan förutfattade meningar. Men om någon mening skall göra sig gällande, önskar jag, att kommittén måtte avlyssna de stämmor, som hörts i debatten vid denna lags behandling. Och sker det, då vill jag hoppas, att samtliga olycksfall skola komma att höra under en gemensam lag, och att sjuk-

kasselagen blir en lag, som reglerar förhållandena på ett annat område.

Jag ber för min del få bestämt framhålla, att det är under känslan av den djupaste besvikelse, som jag för min del meddelar, att vi från arbetarehåll inom utskottet varit nödda att intaga denna ståndpunkt för att icke taga på vårt personliga ansvar denna lags fall; och det är denna nödtvungna ståndpunkt, som gör, att jag för min del icke kan göra något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Ang. lag om försäkring för olycksfall i arbete m. m.
(Forts.)

I detta anförande instämde herrar *Persson* i Norrköping, *Holmström*, *Borggren*, *Söderberg* i Stockholm och *Persson* i Västervik.

Herr *Bogren*: Herr talman, mina herrar! Det var med stor besvikelse, jag mottog detta sammanjämningsförslag från utskottet, och jag tror, att denna besvikelse skall delas av en var, som med uppmärksamhet tar del av utlåtandets innehåll.

Vi lagstifta icke här som år 1901 för några vissa kategorier av näringsidkare eller arbetsgivare. Vi lagstifta här för dessa hundratusentals arbetsgivare ute på landsbygden, som icke varit berörda av 1901 års försäkringslag, jag menar för alla såväl större som mindre jordbrukare, och när vi nu skola stifta en lag för dessa, så delar jag innerligt den uppfattning, som herr *Lindman* i lördags uttalade, nämligen att en sådan lag, som skall gälla för dessa hundratusental, måste vara förnuftig och rättvis.

Det framfördes i lördags ganska stora anmärkningar mot det då föreliggande förslaget. Särskilt riktade sig dessa anmärkningar mot de privata försäkringsbolagen, som omnämnas i fjärde paragrafen. Man ville hava bort dem. Man ville endast hava riksförsäkringsanstalten. Men nu hava vi de privata bolagen här återigen.

Huvudmotståndet mot lagen gällde emellertid den föreslagna 60 dagar långa karenstiden. Här betonades särskilt med all styrka från flera håll i denna kammare, att man kunde icke, om denna lag skulle tillämpas ute på landsbygden, taga på sitt ansvar att gå med på en längre karenstid än utskottet kommit till, nämligen fyra dagar. Vi hade en reservation, som vann starkt understöd i denna kammare, vari påyrkades, att denna karenstid skulle ytterligare minskas till tre dagar. Vad hava vi nu fått? Jo, vi hava fått en karenstid på 35 dagar. För industriens män torde detta icke betyda så mycket. De veta risken och ersättningsplikten, och de förstå också att återförsäkra sig mot denna risk. Så är icke förhållandet med bönderna. En bonde är så naiv, att när det är en lag som säger, att hans dräng är försäkrad, ifall bonden betalar försäkringsavgift, då tror han på detta. När man avfordrar honom en obligatorisk försäkringsplikt, så kan man icke förstå, att hans dräng eller piga icke är försäkrad under de första 35 dagarna efter olycksfallet och att han då har ersättningsplikt. Man invänder då: det har ju bonden nu; han har redan nu plikt att underhålla en sjuk tjänare, om denne är stadd enligt legostadgan. Ja visst har han det, men då är han

Ang. lag om
försäkring för
olycksfall i
arbete m. m.

(Forts.

också fri från försäkringsplikten, och om bonden är i alltför knappa omständigheter, så har han enligt legostadgan rätt att göra skäliga avdrag för den vård, som han lämnar på lönen.

Men om man tänker litet närmare på denna § 6, så skall man finna, att dess tillämpning leder till rena orimligheter. Jag tänker mig en fattig undantagsgumma, som är så till ålders kommen, att hon icke kan vårda sig själv utan måste leja en jungfru. Jungfrun är legostadd, och gumman har alltså försäkringsplikt beträffande denna. Men då har hon också plikt att försäkra varje tillfällig arbetare hos sig. Hon vidtalar en granne att gå upp på stugans tak för att reparera en skorsten som gått sönder. Mannen halkar, faller i backen och bryter en arm. Gumman är då skyldig att bekosta lasarets- och läkarvård för denne man i 35 dagar, och hon är skyldig att giva honom minst 1,25 om dagen. Är hon urståndsatt till detta, så heter det, att försäkringsanstalten skall betala för den skadade, ifall han icke kan få ut ersättning av den fattige arbetsgivaren. Försäkringsanstalten har emellertid sedan i sin tur rätt att söka ut detta hos den fattige arbetsgivaren, och det lärer väl icke anstalten heller försumma att göra. Skola vi tänka på att få en försäkringslag, rymmande alla våra arbetsgivare i detta land, således såväl små som stora jordbrukare, såväl små som stora hantverkare och arbetsgivare av olika kategorier, så måste vi komma överens om, att alla olycksfall, de må vara av längre eller kortare varaktighet, måste sammanslås under en gemensam lag, olycksfallsförsäkringslagen. Det förundrar mig storligen, att utskottet stannat just vid dessa 35 dagar. Vi hava i flere år i denna kammare uttalat önskemål om att komma i samförstånd med våra skandinaviska grannar såväl i väster som söder och att såvitt möjligt få en likartad lagstiftning. Nu veta vi och hörde även i lördags, att i Norge, där man fått en jämförelsevis ny olycksfallslag, är karenstiden 10 dagar. Varför kunde icke utskottet åtminstone stannat vid dessa tio dagar?

Men det är icke vid denna paragraf allenast, som man stöter på omöjligheter. I den 25 paragrafen finna vi en överraskande nyhet, som icke alls fanns i lördags. Där har smusslats in något, som vi icke hade en aning om då. Här kommer den gamla historien från 1901, som förorsakat så många tvister och ledsamheter mellan arbetsgivare och arbetare. Där äro nämligen införda vissa diskvalifikationsgrunder, då det gäller att utfä ersättning vid olycksfall, nämligen »grov vårdslöshet» och att den skadade varit »av starka drycker berusad». När min dräng kommer från ången med ett lass hö och välter samt bryter en arm, vem skall då avgöra, om det är grov vårdslöshet eller icke, att han körde på en tuva? Det skall försäkringsrådet göra, säga herrarne. Det måtte väl kunna det då, hoppas jag. »Av starka drycker berusad» det är ju ett sådant tånjbart uttryck. Jag behöver väl icke nämna i denna kammare, hur svävande detta uttryck är. Det är omöjligt att tillämpa det i lagen. Det är just denna återgång till bestämmelserna i 1901 års lag, som gör, att jag ställer mig mycket tveksam, huruvida jag skall våga gå med på en sådan reaktionär åtgärd, som här är föreslagen. För mig ter

sig saken så, att endast dessa nya bestämmelser, som vi sedan i lördags fått in i denna paragraf, gör, att man icke alls bör reflektera på förslaget, och jag kan icke förstå, var vi hava våra utskottsledamöter från denna kammare, som stillatigande kunnat gå med på en karenstid av 35 dagar, då de visste denna kammares bestämda uppfattning, och än värre, kunnat gå med på återinförandet av dessa båda diskvalifikationsgrunder »grov vårdslöshet» och »av starka drycker berusad». Herrarna veta ju, huru det rent av fordras en psykologisk undersökning för att kunna konstatera, om ett fall har berott på berusning av starka drycker eller sjukdom eller något annat. Ändock har man kunnat taga upp sådana bestämmelser i detta lagförslag.

Slutligen bjuder detta lagförslag på ännu en överraskning. Även i § 35 finna vi något nytt, som insmusslats sedan i lördags, något som vi då icke hade en aning om, nämligen att i riksförsäkringsanstalten skall olycksfallsförsäkring i en högre skala kunna meddelas särskilt för fiskarebefolkningen. Det blir naturligtvis på de andra försäkringstagarnas bekostnad.

Här vore ofantligt mycket att tillägga men såsom lantbrukare och då jag känner till förhållandena ute på landsbygden, kan jag icke, herr talman, annat än på det livligaste yrka avslag på det föreliggande sammanjämningsförslaget, enär det är min fasta övertygelse att dess antagande skulle medföra allmänt och berättigat klander ute i landet. Jag yrkar detta avslag så mycket hellre, som jag i lördags hörde uttalas förhoppningar, att vi kanske redan till nästa riksdag kunna påräkna lagförslag om obligatorisk sjukförsäkring, och då en del herrar vilja hava de kortvariga olycksfallen rubricerade in under sjukförsäkringslagen, så synes det mig vara lämpligast att vi på en gång upptaga de båda lagförslagen till behandling.

Herr Lindman: Herr talman! Att den förste ärade talarren skulle yttra sig på sätt han gjorde, var för mig ingalunda någon överraskning. Jag fann det tvärtom helt naturligt, att han skulle yttra sig på detta sätt, ty det är klart, att med den uppfattning han haft om frågan, så har han måst giva efter. Han har här påvisat, att den sida som han tillhör, icke har gjort de vinster i sammanjämnningen, som kunde vara önskvärda och att lagen icke är sådan, som han ville hava den. Men det är alldeles klart, att det ligger i sammanjämnningens natur, att man från båda hållen skall giva med sig i sina åsikter. Det är just det, som avses med sammanjämnningen. Då emellertid herr Lindqvist säger, att man i utskottet vid sammanjämnningen på högernsida begagnat sig av alla till buds stående möjligheter för att pressa igenom sin åsikt, så undrar jag, om man inte kan säga precis detsamma beträffande den andra sidan. Därför tror jag, att man kan säga, att vi i det fallet få kvitta, och det är just vad man skall göra, när man håller på att åstadkomma en sammanjämnning. Jag tror, att det var något överdrivet, då herr Lindqvist sade, att pressen skulle varit starkast från högernsida.

Ang. lag om försäkring för olycksfall i arbete m. m.

(Forts.)

Ang. lag om
försäkring för
olycksfall i
arbete m. m.
(Forts.)

Herr Lindqvist räknade upp de skador, som tillfogats lagen genom detta sammanjämningsförslag, och det är alldeles klart, att allt, som förefinnes i sammanjämningsförslaget, icke är sådant, som han vill hava det. Det förstär jag mycket väl. Men det kan i alla fall vara skäl i att erinra om några av de fördelar, som vunnits i lagen enligt de åsikter, herr Lindqvist representerar, och det är alldeles givet, att därvidlag framstår i främsta rummet karenstiden och ersättningarna. Beträffande karenstiden se vi, att den blivit nedsatt från 60 dagar till 35 dagar. Men därjämte bör i detta sammanhang erinras om, att båda kamrarna fattat beslut om att beträffande den kortare karenstiden på fyra dagar ingen ersättning skulle utgå. I detta sammanjämningsförslag har detta blivit ändrat till förmån för den åsikt, som herr Lindqvist företräder, nämligen så till vida, att kommitténs förslag följts, eller med andra ord så, att ersättning icke utgår, om sjukdomen icke varar sammanlagt fyra dagar. Efter detta förslag kommer ersättningen redan att utgå från första dagen, under förutsättning att sjukdomen varar sammanlagt fem dagar. Det är således en väsentlig fördel och det bör naturligtvis icke i detta fall lämnas obeaktat, och alldeles särskilt har det sitt inflytande och hänger tillsammans med den nedsättning i den utgående sjukpenningen, som uppkommer därigenom, att man beräknar årsförtjänsten efter $1/365$ -del i stället för $1/300$ -del.

De av herrarna, som erinra sig de tabeller, som funnos i riksförsäkringsanstaltens betänkande i denna del, skola erinra sig, att dessa fyra dagar spela en väsentlig roll vid uträknandet av sjukpenningens storlek under sjukdomstiden, i förhållande till arbetsförtjänsten, och betydelsen av den får icke underskattas. Till detta vill jag lägga, att den sjukpenning, som kommer att utgå under 35-dagars karenstiden ju blivit väsentligt höjd mot det förslag, som förelåg från den reservation, som var biträdd av mig och en del andra ledamöter i utskottet. Den har blivit höjd till 2 kronor 50 öre. När man besinnar, att detta är under en tid, som antagligen kommer att bli en övergångstid, till dess sjukkasselagen blir färdig, måste man enligt mitt förmenande betrakta detta såsom en alldeles avgjord och rätt betydande förmån, att sjukpengarna kunna utgå med så avsevärda belopp. Läger jag så härtill, att i överensstämmelse med andra kammarens beslut den högsta förtjänst, efter vilken ersättning skall utgå, kommer att bli 1,800 kronor i stället för 1,500 kronor, såsom yrkat var, så har jag därmed angivit några av de synpunkter, som ovillkorligen böra framhållas för att denna lag, sådan den föreligger i sammanjämningsförslaget, även skall kunna bli för herr Lindqvist rätt så acceptabel. Att emot detta stå en del vinster i sammanjämnningen även för den andra sidan är väl ej annat än i sin ordning.

Nu har herr Bogren, om jag uppfattade honom rätt, yrkat avslag på detta sammanjämningsförslag. Jag tror för min del, att det skulle vara utomordentligt beklagligt, om något

sådant yrkande skulle av kammaren bifallas. Jag vill säga, att då herr Bogren talar så kraftigt om de 35 dagarnas karenstid och påstår, att små jordbrukare och små arbetsgivare i allmänhet skola komma i olycka därigenom, att de icke ha sina arbetare försäkrade under dessa 35 dagar, så är det i alla fall en utomordentligt enkel sak, att riksförsäkringsanstalten, när den utskickar meddelanden om försäkringarna, även meddelar, att denna premie icke gäller för de första 35 dagarna utan endast gäller för den tid, som kommer efter de 35 dagarna, men att vederbörande kunna få försäkring i riksförsäkringsanstalten för de 35 dagarna, om de så önska, och att premien då blir så och så mycket högre. Och beträffande den tillfällige arbetare, för vilken en person, som t. ex. har en ordinarie arbetare i sin tjänst, skulle komma i olycka, så kan den saken ombestyras på enahanda sätt. Det möter icke den ringaste olägenhet.

Ang. lag om försäkring för olycksfall i arbete m. m.
(Forts.)

När herr Bogren talar om, att vi skola inrätta oss som våra grannar i väster och söder, så är det visserligen sant, att vår granne i väster har 10 dagars karenstid, men å andra sidan ber jag att få erinra om det förhållandet, att vår granne i söder, nämligen Tyskland, har 13 veckors karenstid. Beträffande denna punkt om den grova vårdslösheten, om vilken herr Bogren även talade, så vill jag säga, att den har blivit formulerad så, att därvidlag blivit en alldeles avsevärd förbättring för alla. Därom råder knappast något tvivel.

Vad slutligen beträffar frågan om fiskarnas försäkring, så kan jag inte förstå annat, än att den siste ärade talarens uttalande därvidlag berodde på något missförstånd. Att icke denna fråga om fiskarnas försäkring kom med förut, var ett rent förbiseende av utskottet, som icke uppmärksammat, att riskförsäkringsanstalten har rättighet att försäkra fiskare på grund av de särskilda bestämmelser, som gälla därom. Denna försäkring av fiskarna borde få fortsätta. Ingen har i utskottet haft en annan tanke än denna, och det fick därför tillkomma här i lördags.

Ja, herr talman, jag skall inte längre syssla med detta. Jag vill blott säga, att i sammanjämningsens natur ligger, att var och en icke får som han vill, utan att var och en får ge med sig, och man får därvid, såsom det ligger i ordet sammanjämnning, söka jämka meningarna tillsammans.

Jag instämmer med herr Lindqvist däruti, att den nu gällande lagen är föråldrad, och att det är utomordentligt önskligt och nyttigt, att lagen kommer att bli förändrad. Min uppfattning är, att om kammaren bifaller det sammanjämningsförslag, som här föreligger från ett enhälligt utskott, så har kammaren därmed gjort en sak, som kommer att bli till nytta för stora grupper av vårt folk.

Herr Hamilton: Herr talman! Jag kan i huvudsak dela de betänkligheter, som uttalades av herr Bogren i denna fråga, och jag beklagar, att sammanjämnningen icke blivit bättre, isyn-

Ang. lag om försäkring för olycksfall i arbete m. m. (Forts.)

nerhet med avseende å karenstiden, än som nu visat sig. Men på samma gång jag beklagar detta, måste jag likväl hemställa om bifall till utskottets förslag. Lagen medför så stora fördelar, att det vore skada att i enlighet med den näst siste talarens yrkande avslå densamma. Jag tänker därvid närmast på en kategori av arbetare, som hittills icke varit försäkrade, nämligen jordbruksarbetarna. De äro i sitt arbete nu för tiden lika utsatta för olycksfall som andra arbetare. I jordbruket användes numera maskiner, som kunna vara mycket farliga för dem. En av de väsentliga förbättringarna i den nya lagen är, att dessa jordbruksarbetare i större och medelstora jordbruk komma under lagen, och därför ber jag, herr talman, få yrka bifall till sammanjämningsförslaget.

Härmed var överläggningen slutad. Efter av herr talmannen givna propositioner å de därunder förekomna yrkandena biföll kammaren vad utskottet i nämnda memorial hemställt.

§ 12.

Ang. anslag till riksförsäkringsanstalten m. m.

Vid härfå skedd föredragning av särskilda utskottets utlåtande, nr 4, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till riksförsäkringsanstalten m. m., dels ock en i anledning därav väckt motion begärdes ordet av

Herr Eriksson i Grängesberg, som yttrade: Herr talman! Jag har intet yrkande att framställa, men innan klubban faller, vill jag uttala den förhoppningen, att den kommitté, som har sig anförtrott utredningen om den obligatoriska sjukförsäkringen, när den går till sitt värv att avgöra, huru den skall organiseras, allvarligt tager i beaktande de synpunkter, som jag framfört i motionen. Jag har nämligen den bestämda uppfattningen, att vi måste se till att få enhetlighet mellan den obligatoriska sjukförsäkringen, olycksfallsförsäkringen och invaliditetsförsäkringen.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Slutligen föredrogos vart för sig:

särskilda utskottets memorial, nr 5, med föranledande av kammarnas skiljaktiga beslut beträffande särskilda utskottets nr 1 utlåtande nr 2 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående förvaltning av pensionsförsäkringsfonden, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av första kammarens beslut på grund av dels herr Pålssons motion, nr 29, angående frihet från avgift för telefonsamtal till lä-

nets residensstad från apparater i länet, dels herr Sommelius' motion, nr 51, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder mot obilligt begränsande av telefonsamtalens avgiftsfrihet, dels herr Söderbergs i Hobbörn motion, nr 52, om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att förslag till ändringar i gällande telefonreglemente eller till nytt sådant må till prövning föreläggas riksdagen, dels herr Magnussons i Skövde motion, nr 200, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utjämning av kostnaderna för anslutning till rikstelefonnätet, dels ock herr Clasons inom första kammaren väckta motion, nr 66, angående skrivelse till Konungen med begäran om ny uppdelning av telefontaxområdena inom riket.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlå-
tande hemställt.

§ 14.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från jordbruksutskottet:

nr 213, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående omorganisation av statens fiskeriadministration;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av områden från kungsladugården Skälby i Kalmar län;

nr 221, angående regleringen av utgifterna för kapitalökning i vad angår jordbruksärendena;

nr 222, angående vissa ändringar i gällande stat för veterinärrättsningen i Skara;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergivande av en kronans fordran på grund av borgen för betalning av från kronoskog sålt virke m. m.;

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbetalande av visst belopp såsom lösen för vissa äldre hamnbyggnader vid Kiviks hamn i Kristianstads län;

nr 225, angående upplåtande av änkesäte åt Hennes Kungl. Höghet Kronprinsessan;

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anställande under år 1916 av ökat antal extra skogsingenjörer och extra tillsyningsmän för tillsyn å enskildas skogar i Västerbottens och Norrbottens läns kustland;

nr 227, angående statsbidrag till kostnader för laga skifte i Killinge by i Norrbottens län;

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av den inom staden Marstrands hamnområde belägna Hedvigsholmen eller Kvarnholmen m. m.;

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till Stockholms läns landsting av ett område av kronoegen-
domen Mörby i Stockholms län;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtskilliga med den pågående avvitrningen inom Västerbottens läns lappmark sammanhängande förhållanden samt en i ämnet väckt motion;

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar; och

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar; samt

från andra sammansatta stats- och lagutskottet:

nr 212, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för anordnande under åren 1916 och 1917 av kurser för befäls- och annan särskild utbildning vid landstormen, dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att undergå befäls- eller annan särskild utbildning vid landstormen.

§ 15.

Herr talmannen tillkännagav, att följande interpellationer komma att vid morgondagens sammanträde besvaras, nämligen:

herr *Sommelius'* interpellation till hans excellens herr statsministern angående inrättande av ett statsdepartement för industri, handel och sjöfart;

herr *Adelswårds* interpellation likaledes till hans excellens herr statsministern angående det genom kungörelsen den 15 mars 1912 inrättade handelsrådets verksamhet; och

herr *Lindhagens* interpellation till herr statsrådet och chefen för civildepartementet angående en den 21 januari 1916 utfärdad kungörelse rörande utlännings rätt att hålla föredrag här i riket.

§ 16.

Till bordläggning anmäldes bevillningsutskottets betänkanden:

nr 43, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående skattefrihet för ersättning eller understöd, som av staten utgives enligt förordningen den 15 december 1914 om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket m. m., dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 26 § 1, 3 och 4 mom. och om tillägg till 42 § i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin; och

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av rubrikerna nr 192 och 193 för maltdrycker och mjöd i gällande tulltaxa.

Onsdagen den 7 juni.

81 Nr 98.

§ 17.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 6,50 e. m.

In fidem
Per Cronvall.
